

Gemeente
Coevorden

Programmabegroting 2019 en meerjarenraming 2020-2022

Inhoudsopgave

PROGRAMMABEGROTING 2019 EN MEERJARENRAMING 2020-2022	1
INHOUDSOPGAVE	4
LEESWIJZER	6
AANBIEDINGSBRIEF	8
AMBITIES	9
Inleiding	9
Ambities programma 1 Economie, onderwijs en cultuur	9
Ambities programma 2 Werk, jeugd en zorg	10
Ambities programma 3 Ruimte en leefomgeving	11
Ambities programma 4 Openbare ruimte	11
Ambities programma 5 Bestuur en organisatie	13
Ambities programma 6 Financiering en dekkingsmiddelen	14
Overige ambities en ontwikkelingen	15
Financieel meerjarenperspectief na beleidsvoornemens	17
PROGRAMMA 1 ECONOMIE, ONDERWIJS EN CULTUUR	19
Economische structuurversterking	19
Kunst en cultuur	21
Onderwijs	21
Leerlingenvervoer	22
Recreatie en toerisme	23
PROGRAMMA 2 WERK, JEUGD EN ZORG	25
Individuele voorzieningen	25
Inkomen	26
Participatie	27
Algemene voorzieningen	27
Preventie	28
Sport	29
Gezondheidszorg	29
PROGRAMMA 3 RUIMTE EN LEEFOMGEVING	31
Vastgoed	31
Grondexploitatie	31
Centrumplan Coevorden	32
Structuur- en ontwikkelplannen	32
Wonen en leefomgeving	32
Bouwvergunningen	33
Ruimtelijke ontwikkeling	33
RSP	34
Mobiliteit	35
PROGRAMMA 4 OPENBARE RUIMTE	37
Bovengrondse infrastructuur	37
Afvalverwijdering en -verwerking	38
Riolering	39
Groen en landschap	39
Begraafplaatsen	40
Milieu	40
Heffingen	41
PROGRAMMA 5 BESTUUR EN ORGANISATIE	42
Bedrijfsvoering	42
Veiligheidsbevorderende maatregelen	42
Burgemeester en wethouders	43
Stimuleringsfonds dorpen en wijken	43

Gemeenteraad en commissies	44
Burgerzaken	44
Bestuurlijke samenwerking	45
PROGRAMMA 6 FINANCIERING EN DEKKINGSMIDDELEN	46
Algemene baten en lasten	46
Heffing gemeentelijke belastingen	46
Financiering en dividend	46
Algemene uitkering gemeentefonds	46
FINANCIËLE BEGROTING	48
Samenvatting financieel meerjarenperspectief	48
Ontwikkeling inkomsten	48
Ontwikkeling uitgaven	54
Uitgangspunten van deze begroting	57
Ontwikkeling reservepositie	59
Overhead	62
Toelichting incidentele baten en lasten	62
Recapitulatie van de programma's	62
Geprognosticeerde balans	63
PARAGRAFEN	65
Lokale heffingen	65
Weerstandsvermogen en risicobeheersing	71
Onderhoud kapitaalgoederen	76
Financiering	82
Bedrijfsvoering	89
Verbonden Partijen	93
Grondbeleid	100
BIJLAGEN	105
1. Meerjarenbegroting per programma	105
2. Overzicht nieuwe investeringen	110
3. Overzicht lopende investeringen	111
4. Reserves en voorzieningen	113
5. Taakvelden conform BBV	116
6. Incidentele baten en lasten	120
7. Begrotingssubsidies	121
8. Verbonden partijen	122
9. Beleidsindicatoren	125

Leeswijzer

Leeswijzer

De eerste online Programmabegroting

Met trots publiceren wij deze Programmabegroting 2019 en meerjarenraming 2020-2022 als eerste online Planning- & Controldocument ('P&C'). Vanaf heden kunt u namelijk via financien.coevorden.nl al onze financiële rapportages binnen de Planning- & Controlcyclus raadplegen. Hieronder vallen de Kaderbrief, de Programmabegroting, de Halfjaarrapportage en het Jaarverslag. Door onze documenten digitaal beschikbaar te stellen, beogen wij de documenten aantrekkelijker te maken om te lezen, eenvoudiger om doorheen te navigeren en beter leesbaar te maken door kort maar krachtig onze doelstellingen en activiteiten weer te geven.

Voorheen stelden wij deze documenten beschikbaar aan de raad in PDF-formaat en publiceerden wij deze documenten op onze website <https://www.coevorden.nl/financien>. De P&C-documenten van de vorige bestuursperiode 2014-2018 blijven via de website beschikbaar.

Basis voor deze Programmabegroting

De basis voor de Programmabegroting 2019 en meerjarenraming 2020-2022 (hierna: 'begroting') die voor u ligt, is de Kaderbrief 2019. De kaderbrief is op 10 juli 2018 vastgesteld door de gemeenteraad. In de kaderbrief hebben wij de bestuurlijke hoofdlijnen geschetst en actualiseerden wij het meerjarenperspectief. Op basis van deze uitgangspunten en op basis van ontwikkelingen die zich in de tussentijd hebben voorgedaan, hebben wij in de afgelopen maanden de begroting samengesteld. Ook de gevolgen van de septembercirculaire van het gemeentefonds hebben wij verwerkt in deze begroting.

Relatie met het bestuursprogramma

Tegelijk met de aanbieding van de begroting bieden wij u het bestuursprogramma aan. De begroting is samengesteld in de geest van het nieuwe bestuursprogramma.

Actualisatie van documenten gerelateerd aan de begroting

Gelijktijdig met de actualisatie van het meerjarenperspectief 2019-2022 hebben wij een aantal andere documenten, die een relatie hebben met de begroting, geactualiseerd. Het gaat hierbij om de belastingverordeningen, de nota verbonden partijen, de nota lokale heffingen, de nota activabeleid, de nota reserves en voorzieningen en de nota financieel beleid. Deze documenten kennen een eigen procedure, maar worden gelijktijdig met de begroting ter vaststelling aan u voorgelegd. Omdat deze documenten een nauwe relatie hebben met de Programmabegroting, treft u deze documenten aan onder het tabblad 'Meer' aan de rechterkant van uw scherm.

Wet- en regelgeving

Gemeentewet

In de gemeentewet is bepaald dat de gemeenteraad de begroting vaststelt in het jaar, voorafgaand aan het begrotingsjaar. Het college van burgemeester en wethouders zendt de vastgestelde begroting binnen twee weken na vaststelling, maar in ieder geval voor 15 november van het jaar, voorafgaand aan het begrotingsjaar, aan het college van Gedeputeerde Staten.

Besluit Begroting en Verantwoording (BBV)

In de hoofdstukken II en III, de begroting en meerjarenraming met toelichtingen, van het BBV zijn diverse artikelen opgenomen met betrekking tot de vereisten over de begroting. De begroting is zodanig opgebouwd dat wij aan deze vereisten voldoen.

De inhoud van de tegels

De begroting is opgebouwd uit een aantal hoofdstukken. Elk hoofdstuk staat onder een zogenoemde 'tegel'. Dit zijn de pictogrammen op de paarse tegels. Via de knop 'Home' bovenaan de website komt u altijd weer terug op de startpagina van de begroting. Via de knop 'Programma's' kunt u rechtstreeks naar andere hoofdstukken navigeren.

Onder de tegels treft u de volgende informatie aan:

- *Leeswijzer*
Op de pagina waar u nu bent, lichten wij de opzet en werking van de nieuwe online

begroting toe.

- *Aanbiedingsbrief*
Onder deze tegel leest u de aanbiedingsbrief van ons college aan de gemeenteraad.
- *Ambities*
Onder deze tegel hebben wij onze ambities voor de jaren 2019-2022 opgenomen. De focus ligt op het eerste jaar van deze bestuursperiode: 2019.
- *Tegels van de zes programma's*
Onder deze zes tegels staan onze zes beleidsinhoudelijke programma's. Elk programma bevat de volgende onderdelen: een korte inleidende tekst die de inhoud van het programma beschrijft, de bestuurlijke hoofdlijnen, en per onderwerp ('product') twee verplichte W-vragen: 'Wat willen wij bereiken?' en 'Wat gaan wij daarvoor doen?' De derde verplichte W-vraag 'Wat mag het kosten?' nemen wij aan het eind van ieder programma op. Deze W-vragen zijn voorgeschreven in het BBV, dat wij hier boven hebben benoemd.

De beantwoording van de vraag 'Wat willen wij bereiken?' vulden wij in de afgelopen bestuursperiode met de doelstellingen uit het bestuursprogramma. Deze vraag hebben wij gevuld met de doelen uit onze beleidsdocumenten.

De vraag 'Wat gaan wij daar voor doen?' beantwoorden wij met de speerpunten voor 2019, die in de bestaande beleidsdocumenten zijn vastgelegd.

Wij sluiten elk programma af met een overzicht van de begrote uitgaven. Dit overzicht geeft invulling aan de vraag 'Wat mag het kosten?'.

- *Financiële begroting*
Onder deze tegel nemen wij diverse financiële overzichten op, die gezamenlijk de financiële begroting vormen. Wij schetsen het financieel perspectief voor de jaren 2019 tot en met 2022. Het betreft bijvoorbeeld de actualisatie van het meerjarenperspectief, de invulling van de prijscompensatie, het meerjareninvesteringsprogramma, het verloop van de algemene reserve, ontwikkelingen en overige aanpassingen die tot financiële effecten in de begroting leiden. Ook presenteren wij onder deze tegel diverse verplichte overzichten in het kader van het BBV. Het betreft bijvoorbeeld een toelichting van de uitgangspunten in de begroting, een toelichting op incidentele baten en lasten, een recapitulatie van de programma's inclusief een verschillenanalyse, en een geprognosticeerde begin- en eindbalans voor 2019 tot en met 2022.
- *Paragrafen*
Onder deze tegel nemen wij de bekende paragrafen op:
  - Lokale heffingen
  - Weerstandsvermogen
  - Onderhoud kapitaalgoederen
  - Financiering
  - Bedrijfsvoering
  - Verbonden partijen
  - Grondbeleid
- *Bijlagen*
Onder deze tegel nemen wij de volgende overzichten op:
  1. Meerjarenbegroting per programma;
  2. Overzicht nieuwe investeringen;
  3. Overzicht lopende investeringen;
  4. Reserves en voorzieningen;
  5. Taakvelden conform BBV, geraamde baten en lasten per taakveld;
  6. Incidentele baten en lasten;
  7. Begrotingssubsidies;
  8. Verbonden partijen;
  9. - Beleidsindicatoren www.waarstaatjegemeente.nl.

Aanbiedingsbrief

Aanbiedingsbrief

Hier treft u de Programmabegroting 2019 aan , inclusief (actuele) meerjarenbegroting tot en met 2022.

Kaderbrief 2019 en Coalitieakkoord

Uw raad heeft op 10 juli de Kaderbrief 2019 vastgesteld. In de Kaderbrief heeft uw raad de kaders vastgesteld voor deze Programmabegroting. De kaders zijn vertaald naar de specifieke begrotingsprogramma's. Het is dit jaar gelukt om de septembercirculaire te verwerken in de Programmabegroting. Daarmee wordt invulling gegeven aan een wens van uw raad. In deze Programmabegroting zijn onze ambities uit het bestuursprogramma financieel vertaald en verwerkt.

Het bestuursprogramma is een uitwerking van het coalitieakkoord "Kracht, energie en trots".

Daarin is beschreven wat voor gemeente we willen zijn, aan de hand van zes thema's:

- Een gemeente waar we samen aan de slag gaan
- Een gemeente waar je wilt wonen en leven
- Een gemeente waar je wilt werken en ondernemen
- Een gemeente waar we zorgen voor elkaar
- Een gemeente waar de jeugd de toekomst heeft
- Een gemeente die we door willen geven

Bestuursprogramma

In het bestuursprogramma beschrijven wat wij in deze bestuursperiode willen bereiken met de maatschappelijke opgaven van onze gemeente. In de inhoudelijke begrotingsprogramma's geven wij aan wat wij willen bereiken, wat wij daarvoor gaan doen en wat dat kost.

Stabiele financiële basis

Wij zijn deze bestuursperiode begonnen met een stabiele financiële basis, daar hebben wij scherpe keuzes voor gemaakt. Dat gegeven blijft de basis vormen voor deze Programmabegroting. Vanuit onze financiële verantwoordelijkheid, maar vooral vanuit het gesprek met de samenleving over onze rol als eerste overheid. Vanuit een inhoudelijke en duurzame verantwoordelijkheid brengen wij de basis op orde in de uitvoering van onze wettelijke taken en onze beleidsmatige ambities. Wij investeren onder meer in het onderhoud van accommodaties en infrastructuur. Over duurzaamheid, sport en cultuur gaan wij het gesprek aan over onze rolopvatting en daarbij passend investeren.

Verbindend besturen

Met de verbindende stijl van besturen gaan wij deze bestuursperiode onverminderd door op de ingeslagen weg. Verbindend besturen borgen en ontwikkelen wij. In deze bestuursperiode verleggen wij het accent naar de rol die onze gemeentelijke organisatie heeft als verbinder en facilitator tussen organisaties in de samenleving. Het kunnen leveren waar in de gegeven situatie wenselijk is (maatwerk), zal daarbij een grote rol gaan spelen.

Solide financiën

Onze financiële situatie is weer gezond en stabiel. Dat willen wij zo houden. Daarvoor voeren wij een solide begrotingsbeleid. Wij bieden een sluitende meerjarenbegroting aan en hebben we voldoende middelen om risico's op te vangen. Door dit stevige financiële fundament zijn wij in staat om in 2019 te investeren, te hervormen en te innoveren. Kortom, er is weer "Ruimte om te doen!".

Ambities

Inleiding

Inleiding

Beleidsvoornemens

In het kader van deze programmabegroting leggen wij nieuwe beleidsvoornemens aan u voor. Deze beleidsvoornemens zijn niet in het saldo van voorliggende begroting verwerkt en hebben dus – bij accordering van deze beleidsvoornemens door uw raad – effect op het saldo van de begroting. De beleidsvoornemens zijn gerubriceerd per programma. Ieder programma start met een tabel waarin de beleidsvoornemens op geld zijn gezet. Onder de tabel geven wij een toelichting op de individuele beleidsvoornemens.

Ambities programma 1 | Economie, onderwijs en cultuur

Overzicht ambities

Nr.	Omschrijving beleidsvoornemens	2019	2020	2021	2022
<i>Bedragen x € 1.000</i>					
1	Versterken en uitdragen cultuuraanbod	187	202	236	251
2	Actualisatie integraal onderwijshuisvesting programma (IHP)	55	55	55	55
3	Intensivering van de leerplicht- en RMC-functie incl. administratie	85	85	85	85
4	Vitale vakantieparken	27	27	27	p.m.
5	UNESCO Global Geopark	13	18	27	27
6	Realisatie vier camperplaatsen	25	-7	-8	-9
Totaal programma 1:		392	380	422	409

Toelichting ambities

1. Versterken en uitdragen cultuuraanbod

Middels een structurele ondersteuning van enkele (culturele) instellingen (Hofpoort, Stedelijk Museum en de Bibliotheek Coevorden) heeft Coevorden na de bezuiniging een basis behouden op het gebied van cultuur. Voor de komende periode willen wij samen met cultuurverenigingen, de instellingen en het onderwijs onderzoeken wat er nodig is om deze basis te versterken, zodanig dat het cultuuraanbod breed toegankelijk en toekomstbestendig blijft voor zowel jong als oud. De wijze waarop de gemeentelijke bijdrage en ondersteuning het beste eruit kan komen te zien, is onderwerp van onderzoek. Wij willen in ieder geval de cultuurhistorie van de gemeente Coevorden meer zichtbaar maken en uitdragen. Dit doen wij onder andere door historisch archiefmateriaal, in samenwerking met historische verenigingen, te laten zien en (particuliere) archieven actief te verwerven. Met name de historische binnenstad van Coevorden is kansrijk als het gaat om onze cultuurhistorie. Wij zetten ons in om in 2022 culturele gemeente van Drenthe te worden en vieren in datzelfde jaar het 350-jarig ontzet van Coevorden.

2. Actualisatie integraal onderwijshuisvesting programma (IHP)

Vanaf 2017 wordt samen met de schoolbesturen gewerkt aan een integraal huisvesting programma voor de komende jaren. Doel van het IHP is om middels het samengaan van scholen, renovatie en nieuwbouw ervoor te zorgen dat onderwijsvoorzieningen een goede spreiding en de vraag naar onderwijs ook in de toekomst kan worden ingevuld. De investering die dit vraagt van de gemeente is meegenomen onder het kopje "overige ambities". Onder deze ambitie zijn de gemeentelijke uitvoeringskosten opgevoerd die samenhangen met het uitvoeren van het IHP en het op orde brengen en houden van de onderwijshuisvesting in de gemeente.

3. Intensivering van de leerplicht- en RMC-functie incl. administratie

Een goede uitvoering van het toezicht van de naleving van de Leerplichtwet waarbij niet alleen curatief en repressief wordt gehandeld maar ook meer ingezet wordt op het voorkomen van schoolverzuim; een goede verbinding gemaakt wordt met de sociale teams en de leerplichtambtenaar zichtbaar is in het primair onderwijs. Intensivering van de leerplichtfunctie

door de leerplichtfunctie uit te breiden naar 1,69 fte en een vernieuwde opdracht af te geven aan Menso N.V.

4. Vitale vakantieparken

Wij hebben u in augustus per brief geïnformeerd over het Actieprogramma Vitale Vakantieparken Drenthe. Dit programma heeft als doel om de verblijfsrecreatie op de lange termijn vitaal te houden. Onze aanpak is gericht op het versterken van het ondernemerschap en waar nodig het begeleiden van parken naar een passende nieuwe bestemming. Ook handhaving maakt onderdeel uit van onze visie op dit thema.

Met de inrichting van een Taskforce kunnen wij ondernemers met kennis, advies en hulp bijstaan. Het recreatieschap heeft aan de gemeenten in Drenthe een bijdrage gevraagd in de ondersteuning van het programma. Voor Coevorden komt dit neer op een jaarlijkse bijdrage van € 27.000 (2019 t/m 2021).

5. UNESCO Global Geopark

In 2016 is door vele partijen waaronder de gemeenten en de provincies een intentieverklaring ondertekend voor inzet op de uitvoering van het Masterplan van het Geopark. Daarmee hebben de partijen aangegeven achter het Masterplan te staan en zicht te zullen inspannen om de realisatie hiervan mogelijk te maken. Met dit voorstel wordt de gemeentelijke bijdrage gecontinueerd conform de gemaakte afspraken.

6. Realisatie vier camperplaatsen

Met dit voorstel wordt het mogelijk om vier camperplaatsen te realiseren. Dit vraagt een initiële investering van ongeveer € 31.000.

Ambities programma 2 | Werk, jeugd en zorg

Overzicht ambities

Nr.	Omschrijving beleidsvoornemen	2019	2020	2021	2022
<i>Bedragen x € 1.000</i>					
7	Het voorkomen en terugdringen van laaggeletterdheid	50	50	50	50
8	Innovatie zorg	1.000			
9	Sport- en maatschappelijke accommodaties	1.067	117	167	217
Totaal programma 2:		2.117	167	217	267

Toelichting ambities

7. Het voorkomen en terugdringen van laaggeletterdheid

Het voorkomen en terugdringen van laaggeletterdheid door zoveel mogelijk laaggeletterden te bereiken met een passend taaltraject. Vanaf 2017 hebben wij een Actieplan Laaggeletterdheid en werken wij met de aanpak Taal voor het Leven. Deze aanpak willen wij de komende periode continueren en verduurzamen zodat er een sterke en stabiele taalinfrastructuur ontstaat die laaggeletterden goede en passende ondersteuning biedt.

8. Innovatie zorg

Wij stimuleren innovatie, waarbij wij onder andere inzetten op het meer gebruik maken van digitale en technologische ontwikkelingen. Wij volgen ontwikkelingen en onderzoeken kansen en risico's. Daarbij betrekken wij voorlopers die al gebruik maken van nieuwe technieken. Onze ambities zijn dat meer inwoners gebruik maken van digitale mogelijkheden van onze dienstverlening en de dienstverlening van onze partners. Daarnaast zetten wij actief in om inwoners, ondernemers, partners en aanbieders te stimuleren om te innoveren. Als wij nieuwe technieken en methodieken kunnen gebruiken om inwoners beter en efficiënter te helpen, dan doen wij dat. Wij kijken bij innovatie verder dan het sociaal domein om van andere kennis te leren en daardoor te innoveren. Om dit te ondersteunen en faciliteren, stellen wij voor een reserve in te stellen voor innovaties en deze reserve te voeden met € 1 miljoen.

9. Sport- en maatschappelijke accommodaties

Het versterken van de leefbare en vitale dorpen en wijken is een belangrijke ambitie. Sport- en maatschappelijke accommodaties spelen hierbij een belangrijke rol. De komende periode willen wij op basis van behoefte en functie die de accommodaties vervullen deze waar nodig een upgrade te geven. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan de aanleg van kunstgras en investeringen in duurzaamheidsmaatregelen. Waar mogelijk wordt de koppeling gelegd met de uitvoering van het IHP voor onderwijshuisvesting. Het opnieuw instellen van een vaste reserve voor het onderhoud stelt ons in staat om de accommodaties ook voor de toekomst in stand te houden.

Ambities programma 3 | Ruimte en leefomgeving

Overzicht ambities

Nr.	Omschrijving beleidsvoornemen	2019	2020	2021	2022
<i>Bedragen x € 1.000</i>					
10	Omgevingswet	372	447	135	60
11	Zuidelijke ontsluitingsweg			55	54
12	Zuidelijke rondweg		25	50	
13	Fietsnota Coevorden	13			
14	Mobiliteitsplan		25		
15	Herstructureringsfonds	1.000	1.000	p.m.	p.m.
Totaal programma 3:		1.385	1.497	240	114

Toelichting ambities

10. Omgevingswet

In 2021 wordt de nieuwe Omgevingswet van kracht. Om hier goed op in te spelen heeft de gemeenteraad in februari 2018 het Ambitiedocument Omgevingswet vastgesteld. Hierin worden concrete en ambitieuze uitspraken gedaan over de wijze waarop de gemeente invulling wil geven aan de mogelijkheden die deze nieuwe wet biedt. Om deze ambities waar te maken moet het nodige gebeuren. Wij willen ervaring opdoen in een aantal concrete pilots. Onze nieuwe instrumenten (omgevingsvisie, omgevingsplan) moeten op tijd gereed zijn. De noodzakelijke cultuurverandering gaan wij concretiseren en implementeren. En ook de ICT-infrastructuur zal moeten worden aangepast om inwoners en initiatiefnemers te bedienen op een wijze die past bij de ambities van de nieuwe wet. Daarom worden in 2019 al concrete stappen gezet op elk van deze 4 onderdelen (pilots, instrumenten, cultuurverandering, ICT). Op basis van de ervaringen in 2019 kunnen vervolgens concretere uitspraken worden gedaan over de begrotingsconsequenties voor 2020 en verder.

11. Zuidelijke ontsluitingsweg

In 2019 gaan wij van start met de voorbereiding van de realisatie van de Zuidelijke ontsluitingsweg.

Naar verwachting vraagt dit een investering van € 1,9 miljoen. Wij denken aan subsidies een bedrag van € 900.000 te kunnen genereren. De kapitaallasten die voortvloeien uit de netto investering dekken wij uit de vorig jaar gecreëerde toevoeging van € 90.000 aan de stelpost vervangingsinvestering voor projecten op het terrein van infrastructuur en bereikbaarheid.

12. Zuidelijke rondweg

Businesscase voor de 2e fase - het volledig doortrekken van de Zuidelijke ring rond Coevorden - wordt nader uitgewerkt. Het onderzoek en de voorbereiding zal worden opgestart in 2020 en zijn doorloop hebben in 2021.

13. Fietsnota Coevorden

De besluitvorming rond de Fietsnota Coevorden gaat in 2019 plaatsvinden. In deze nota doen wij voorstellen voor maatregelen die het fietsgebruik en de verkeersveiligheid bevorderen. Afhankelijk van het ambitieniveau vraagt dit eventueel aanvullende middelen.

14. Mobiliteitsplan

Het huidige mobiliteitsplan loopt in 2020 af. Onderzoek en voorbereiding is noodzakelijk. Hierbij dient ook rekening gehouden met de initiatieven vanuit burgers en onderdelen uit het bestuursprogramma.

15. Herstructureringsfonds

Voor het verbeteren van de woon- en leefomgeving en/of het tegengaan van verpaupering in (delen van) het buitengebied is het voorstel om een herstructureringsfonds in te stellen. Dit fonds kan benut worden voor aankoop, verbetering of het slopen van deze woningen en investeringen in de openbare ruimte (groen en grijs).

Ambities programma 4 | Openbare ruimte

Overzicht ambities

Nr.	Omschrijving beleidsvoornemen	2019	2020	2021	2022
<i>Bedragen x € 1.000</i>					
16	Kunstwerken onderhoud (bruggen)	143	79	143	68
17	Bomenonderhoud	225	225	225	125
18	Budget facilitering ruimtelijke ontwikkelingen dorpen en wijken	200	200	200	200
19	Alle asbestdaken in de gemeente zijn vervangen in 2024	23	11	11	10
20	Energie neutrale gemeente in 2040	193	133	133	133
Totaal programma 4:		784	648	712	536

Toelichting ambities

16. Kunstwerken onderhoud (bruggen)

In 2018 hebben wij onze bruggen laten inspecteren. Eén van de conclusies is dat er sprake is van achterstallig onderhoud. Dit betekent dat er vijf betonnen bruggen dienen te worden vervangen en aan zes bruggen groot onderhoud moet worden gepleegd. Voor de komende drie jaren vraagt dit om investeringen van respectievelijk € 858.000 en € 243.000. Om het onderhoud op het gewenste niveau uit te voeren is een structurele aanvulling op het reguliere benodigd van € 22.000.

17. Bomenonderhoud

Onze gemeente heeft ongeveer 53.500 bomen. Op het vlak van onderhoud hebben wij te kampen met een achterstand in het snoei-beheer. Uit onderzoek is gebleken dat 35% van ons bomenbestand geen aanvaardbaar boombeeld heeft. Om de achterstanden in de toekomst te voorkomen gaan wij over tot het invoeren van planmatig boombeheer. Dit vraagt om structureel extra middelen van € 125.000. Om de achterstanden in het onderhoud in te lopen is een inhaalslag vereist. De kosten die hiermee zijn gemoeid bedragen € 100.000 per jaar in de periode 2019 tot en met 2021.

18. Budget facilitering ruimtelijke ontwikkelingen dorpen en wijken

In toenemende mate wordt het als een knelpunt ervaren, dat er geen ruimte is om aan relatief kleine ruimtelijke wensen vanuit de dorpen en wijken tegemoet te kunnen komen. Hierbij kan worden gedacht aan realisering van enkele parkeerplaatsen, veiliger maken van oversteekplaatsen of het uitvoeren van een haalbaarheidsonderzoek. Met dit budget zijn wij in staat om hier invulling aan te geven.

19. Alle asbestdaken in de gemeente zijn vervangen in 2024

Met betrekking tot de sanering van asbestdaken (verplicht voor 2024) is binnen de RUD al geruime tijd een werkgroep bezig met de voorbereiding van een plan van aanpak om zoveel mogelijk asbestdaken voor 2024 te saneren. Dat voorkomt dat na 2024 veel tijd in handhaving moet worden gestoken.

Wij gaan de komende jaren zorgen dat voor 2024 - met inspanning van alle betrokken partijen - alle asbestdaken in de gemeente zijn vervangen. Daartoe is een projectplan "Alle Drentse daken asbestvrij" opgesteld, voorbereid door de Regionale Uitvoeringsdienst Drenthe in opdracht van alle Drentse gemeenten en de provincie Drenthe. Dit plan biedt handvaten voor versnelling van de sanering van de asbestdaken. De verwachting is dat wij daarmee ook voldoende invulling kunnen geven aan de uitvoering van de motie 2018-13 inzake asbest. Het is de bedoeling dat het plan eind 2018 aan de raad wordt voorgelegd. Deelname van Coevorden aan het project zal ongeveer € 55.000 gaan kosten naast de nodige deelname in de verschillende projectgroepen.

20. Energie neutrale gemeente in 2040

Duurzaamheid is één van de drie thema's uit Samen Levend, het raadsakkoord (2018-2022), waar de raad zelf invulling aan gaat geven. Concrete ambitie en gewenste middelen zijn nu nog niet aan te geven. Het inventarisatiedocument Van Energiek naar Duurzaam ter voorbereiding op een concrete duurzaamheidsambitie en uitvoeringsagenda is begin dit jaar vastgesteld. De werkgroep duurzaamheid van de raad gaat met een aantal van de hierin opgenomen thema's in 2019 aan de slag.

Om de raad te faciliteren is een gemeentelijke beleidsmedewerker/coördinator duurzaamheid noodzakelijk. Momenteel is incidenteel een dergelijke functionaris door herschikking van personele budgetten gefinancierd. Vanaf 2019 is structurele formatie onontbeerlijk om de raad te faciliteren, interactief een uitvoeringsagenda op te stellen en vooral ook om de uitvoering van de daarin genoemde initiatieven aan te sturen en verder te brengen.

Vanuit onze stevige gemeentelijke ambitie stellen wij voor om een aantal initiatieven meerjarig te ondersteunen. Te denken valt aan het Drents Energie Loket en educatie op scholen door de stichting Natuur en Milieu Educatie (NME).

Daarnaast zullen wij vanuit de opgave om een energie neutrale gemeente te zijn nu al voorbereidingen moeten treffen. Om de energietransitie in goede banen te leiden zullen wij de lokale mogelijkheden inzichtelijk maken in een zogenaamde warmtevisie met strategie per wijk/buurtaanpak om tot energie neutrale wijken/dorpen te komen. Een nulmeting is daarbij voorwaardelijk. Voor het opstellen van een dergelijke visie en het opzetten van een pilot stellen wij voor om budget beschikbaar te stellen voor de aansturing en coördinatie hiervan.

Ambities programma 5 | Bestuur en organisatie

Overzicht ambities

Nr.	Omschrijving beleidsvoornemen	2019	2020	2021	2022
<i>Bedragen x € 1.000</i>					
21	Subsidiecoördinator annex fondsenwerver	109	109	109	109
22	Optimalisatie formatie en processen VTH	139	94	94	94
23	Optimalisatie formatie en processen Burgerzaken	200	200	200	200
24	Bestuurlijke Vernieuwing: Raadsakkoord	50	50	50	50
25	Verkiezingen 2022			3	25
26	Uitvoering BOCE-Beleidsagenda	144	118	82	82
27	Instream jonge vakmensen	55	55	55	55
Totaal programma 5:		697	626	593	615

Toelichting ambities

21. Subsidiecoördinator annex fondsenwerver

Voor het beter benutten van Europese, nationale, provinciale en regionale subsidiemogelijkheden zal een subsidiecoördinator worden aangesteld. Deze functionaris krijgt als eerste de opdracht om te onderzoeken voor welke gemeentelijke opgaven bestaande subsidiemogelijkheden op dit moment nog niet benut of onderbenut zijn. Na twee jaar volgt een evaluatie van de opbrengsten, de werkwijze en de (ervaren) meerwaarde van de functionaris.

22. Optimalisatie formatie en processen Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH)

Wij willen een gemeente zijn waar je prettig kunt wonen en leven. Voor een prettige omgeving is je veilig voelen belangrijk. Wij waarborgen vanuit onze toezichthoudende rol een basiskwaliteit van de bouwkundige staat bij bouwwerken en veiligheid op en rond het bouw- en sloopproces. Ook willen wij het strijdig gebruik van bouwwerken, ruimte en gronden voorkomen.

In de notitie Tussenbalans Integraal Toezicht en Handhaving 2017 heeft u extra middelen beschikbaar gesteld voor toezicht en handhaving. Een deel van die middelen is structureel (BOA's voor toezicht en handhaving openbare ruimte en Algemene Plaatselijke Verordening (APV) / Bijzondere wetten). Het deel voor bouwtoezicht is incidenteel voor de jaren 2018 en 2019 beschikbaar gesteld. Het is noodzakelijk de huidige capaciteit voor bouwtoezicht ten minste op het huidige niveau te handhaven om een geloofwaardige toezicht-en handhavingfunctie als gemeente overeind te houden én bovendien om aan de minimale wettelijke vereisten te voldoen.

Wij stellen daarom voor om extra budget beschikbaar te stellen en zien dat handhaving van de huidige formatie voor bouwtoezicht (bouwinspecteurs) voor de reguliere toezichtstaken noodzakelijk is. Dit betekent dat de formatie voor bouwtoezicht van 1,0 fte naar 2,0 fte structureel gaat en nog eenmalig 0,4 fte nodig is in 2019. Met deze uitbreiding kan op termijn worden voldaan worden aan de criteria voor de taak toezicht en handhaving bouwen en ruimtelijke ordening.

Wij willen daarnaast in 2019 investeren in het verbeteren van de doelmatigheid en kwaliteit van de werkprocessen VTH. Onderdeel daarvan is het digitaal beschikbaar hebben van dossiers tijdens de controlerende werkzaamheden op locatie door de toezichthouders, een zogenaamd workflow-systeem. Wij onderzoeken de mogelijkheden in BOCE-verband. Kosten hiervan zijn naar schatting eenmalig € 20.000 voor de aanschaf exclusief kosten voor licenties en onderhoud.

23. Optimalisatie formatie en processen Burgerzaken

Het onderdeel Burgerzaken kampt met een structurele onderbezetting. Uit een pasgeleden gevoerde Benchmark is geconcludeerd dat er drie fte structureel te weinig aan personeel beschikbaar is. Wij willen alle wettelijke taken en alle vernieuwingen binnen Burgerzaken op een zodanige manier invullen dat de werkdruk beheersbaar blijft en dat wij flexibel in kunnen zetten.

Daarnaast zal de mate van (digitale) dienstverlening en de klanttevredenheid omhoog moeten. Om aan de huidige wensen en behoeftes vanuit de inwoners te willen blijven voldoen zullen bijvoorbeeld innovatieve instrumenten moeten worden ingezet en ontwikkeld. Eén van deze zaken is het digitaliseren en vereenvoudigen van bestaande processen binnen Burgerzaken. Een goed voorbeeld hiervan is het thuis laten bezorgen van reisdocumenten en rijbewijzen.

24. Bestuurlijke Vernieuwing: Raadsakkoord

Voor de nieuwe bestuursperiode is een raadsakkoord vastgesteld, waarin het verbindend besturen op raadsniveau moet worden vorm gegeven en de raad voor de drie thema's aan de lat staat. De bestuurlijke vernieuwing en het vormgeven van de drie thema's zijn in ontwikkeling. Ruimte en tijd om hier verder te verdiepen is nodig met Griffie en ambtelijke ondersteuning. Wij zien de volgende zaken op ons afkomen: wensen rondom ontwikkeling digitaal platform, bijeenkomsten in de samenleving organiseren, inhuur expertise, trainingen, e.d.

25. Verkiezingen 2022

Naast alle wettelijke onderdelen die wij als gemeente moeten verzorgen ook communicatief inzetten. Zoals het organiseren van verkiezingsavonden, filmpjes en dergelijke. Daarnaast de huidige bestuursperiode worden geëvalueerd en moet de nieuwe Raad een goed inwerkprogramma hebben om aan de slag te kunnen.

26. Uitvoering BOCE-Beleidsagenda

Met het budget wordt uitvoering gegeven aan de vastgestelde regionale beleidsagenda voor Zuidoost Drenthe. Gezamenlijke projecten worden opgepakt voor de thema's Toerisme & Recreatie, Leefbaarheid, Bereikbaarheid en de invoering van de Omgevingswet.

27. Instroom jonge vakmensen

Bij de teams TORN en TORZ stellen wij in eerste instantie twee BBL (leerwerk) plaatsen beschikbaar. Enerzijds zien wij voor onszelf hierin een rol als werkgever binnen deze regio om jongeren een kans te bieden en anderzijds anticiperen wij hiermee op toekomstige uitstroom vanwege pensionering. Wij hebben de ambitie om dit op termijn uit te breiden naar vier plaatsen.

□

Ambities programma 6 | Financiering en dekkingsmiddelen

Overzicht ambities

Nr.	Omschrijving beleidsvoornemen	2019	2020	2021	2022
<i>Bedragen x € 1.000</i>					
28	Afvalstoffenheffing	-	-	-	-
Totaal programma 6:		-	-	-	-

Toelichting ambities

Naar aanleiding van de besluitvorming over de Programmabegroting 2018 ligt er voor onze organisatie een opgave van € 65.000 om de kosten op afvalverwijdering- en verwerking te reduceren. Samen met Area Reiniging is begin dit jaar gekeken naar de mogelijkheden om deze besparing te realiseren. Met vervolgens het kabinetsbesluit om de verbrandingsbelasting te verhogen per 01-01-2019, waarover wij informatie hebben opgenomen in de paragraaf lokale heffingen in deze begroting, is de opgave aanzienlijk verhoogd. In samenspraak met Area Reiniging hebben wij het volgende voornemen om ons afvalbeleid aan te passen.

Wij stellen voor om de deinzamelfrequentie van restafval en PMD te wijzigen. Wij stellen voor het restafval 1 x per 4 weken op te halen. Dat is op dit moment 1 x per 2 weken. Wij gaan de PMD-inzameling aanpassen naar 1 x per 2 weken. Dat is op dit moment 1 x per 4 weken. In feite wisselen wij de inzameling van restafval en PMD om. De inzameling van GFT-afval blijft ongewijzigd, namelijk 1 x per 2 weken.

Op jaarbasis wordt de besparing t.o.v. de huidigeinzamelfrequentie geschat op € 240.000. Deze besparing wordt gerealiseerd door lagere verwerkingskosten van restafval en extra inkomsten uit de PMD-inzameling.

Door de netto verlaging van de begroting van Area Reiniging kunnen wij onze tarieven bijstellen naar een tariefstijging van 2,5%. Dit is in de paragraaf lokale heffingen, op basis van het huidigeinzamelbeleid, een tariefstijging van 5,75%.

De stijging van 2,5% is opgebouwd uit 1,6% prijsindex en 0,9% overige effecten waaronder de stijging van de verbrandingsbelasting. Met dit scenario is de besparing uit het amendement van 7-11-2017, van € 65.000 gerealiseerd. Het effect op de lokale lastendruk is als volgt:

<p>Rekenvoorbeeld 1 Meerpersoonshuishouden Eigenaar en gebruiker</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>2018</th> <th>2019</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>OZB</td> <td>€ 340</td> <td>€ 347</td> </tr> <tr> <td>Rioolheffing</td> <td>€ 202</td> <td>€ 207</td> </tr> <tr> <td>Afvalstoffenheffing</td> <td>€ 277</td> <td>€ 284</td> </tr> <tr> <td>Totaal</td> <td>€ 819</td> <td>€ 838</td> </tr> </tbody> </table> <p><i>Effect lokale lasten</i> + 2,3%</p>		2018	2019	OZB	€ 340	€ 347	Rioolheffing	€ 202	€ 207	Afvalstoffenheffing	€ 277	€ 284	Totaal	€ 819	€ 838	<p>Rekenvoorbeeld 2 Eenpersoonshuishouden Eigenaar en gebruiker</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>2018</th> <th>2019</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>OZB</td> <td>€ 340</td> <td>€ 347</td> </tr> <tr> <td>Rioolheffing</td> <td>€ 202</td> <td>€ 207</td> </tr> <tr> <td>Afvalstoffenheffing</td> <td>€ 230</td> <td>€ 235</td> </tr> <tr> <td>Totaal</td> <td>€ 772</td> <td>€ 789</td> </tr> </tbody> </table> <p><i>Effect lokale lasten</i> + 2,2%</p>		2018	2019	OZB	€ 340	€ 347	Rioolheffing	€ 202	€ 207	Afvalstoffenheffing	€ 230	€ 235	Totaal	€ 772	€ 789
	2018	2019																													
OZB	€ 340	€ 347																													
Rioolheffing	€ 202	€ 207																													
Afvalstoffenheffing	€ 277	€ 284																													
Totaal	€ 819	€ 838																													
	2018	2019																													
OZB	€ 340	€ 347																													
Rioolheffing	€ 202	€ 207																													
Afvalstoffenheffing	€ 230	€ 235																													
Totaal	€ 772	€ 789																													
<p>Rekenvoorbeeld 3 Meerpersoonshuishouden Huurder en gebruiker</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>2018</th> <th>2019</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Rioolheffing</td> <td>€ 106</td> <td>€ 108</td> </tr> <tr> <td>Afvalstoffenheffing</td> <td>€ 277</td> <td>€ 284</td> </tr> <tr> <td>Totaal</td> <td>€ 383</td> <td>€ 392</td> </tr> </tbody> </table> <p><i>Effect lokale lasten</i> + 2,3%</p>		2018	2019	Rioolheffing	€ 106	€ 108	Afvalstoffenheffing	€ 277	€ 284	Totaal	€ 383	€ 392	<p>Rekenvoorbeeld 4 Eenpersoonshuishouden Huurder en gebruiker</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>2018</th> <th>2019</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Rioolheffing</td> <td>€ 106</td> <td>€ 108</td> </tr> <tr> <td>Afvalstoffenheffing</td> <td>€ 230</td> <td>€ 235</td> </tr> <tr> <td>Totaal</td> <td>€ 336</td> <td>€ 351</td> </tr> </tbody> </table> <p><i>Effect lokale lasten</i> + 2,1%</p>		2018	2019	Rioolheffing	€ 106	€ 108	Afvalstoffenheffing	€ 230	€ 235	Totaal	€ 336	€ 351						
	2018	2019																													
Rioolheffing	€ 106	€ 108																													
Afvalstoffenheffing	€ 277	€ 284																													
Totaal	€ 383	€ 392																													
	2018	2019																													
Rioolheffing	€ 106	€ 108																													
Afvalstoffenheffing	€ 230	€ 235																													
Totaal	€ 336	€ 351																													

Overige ambities en ontwikkelingen

Toelichting

Overige ambities en ontwikkelingen 2019 en verder

Naast de hiervoor genoemde beleidsvoornemens hebben wij op een aantal andere beleidsterreinen nog nader te bepalen ambities en/of zijn er autonome ontwikkelingen die op ons af komen waaraan wij in de komende jaren invulling moeten geven. Deze ontwikkelingen zullen in 2019 om extra inzet van middelen vragen, maar de omvang hiervan is nog niet exact aan te geven. Deze ambities hebben wij derhalve nog niet financieel kunnen vertalen. De ambities kunnen tot een incidenteel en/of structureel financieel effect leiden. Voor deze onderwerpen moet nader onderzoek plaatsvinden, waarbij ons ambitieniveau nog bepaald moet worden. Wij zullen u hierover te zijner tijd individuele voorstellen ter besluitvorming voorleggen. Wij achten het echter wel van belang u te informeren over deze ambities en ontwikkelingen. Het gaat hierbij om de volgende onderwerpen:

1. Integraal Huisvesting Programma (IHP)
2. Onderwijsachterstanden
3. Vitale vakantieparken
4. Economisch beleid
5. Vervolg Dutch Tech Zone (DTZ)
6. Fietspaden
7. Duurzaamheid
8. Optimalisatie formatie en processen VTH

1. Integraal Huisvesting Programma (IHP)

Wij vinden het belangrijk dat schoolgebouwen zowel bouwkundig als functioneel voor nu en in de toekomst voldoende kwaliteit hebben. Met de schoolbesturen wordt hiervoor een Integraal Huisvesting Programma opgesteld, waarin afspraken worden gemaakt over het samengaan van scholen, renovatie en nieuwbouw. Naar verwachting zal in de loop van 2019 de raad een voorstel worden gedaan voor het vaststellen van een IHP inclusief de (meerjarige) investeringen die het plan vraagt van zowel de gemeente als de schoolbesturen.

2. Onderwijsachterstanden

Met dit voorstel zorgen wij ervoor dat alle peuters de kans krijgen zich te ontwikkelen op een zodanige manier dat zij hun schoolloopbaan kunnen afsluiten met een startkwalificatie en zij kunnen deelnemen aan de samenleving. Dat betekent inzet op (kwaliteit van) voor- en vroegschoolse educatie, inzet op een doorgaande leerlijn en warme overdracht naar primair onderwijs, taal en cultuurstimulatie voor leerlingen in het primair en voortgezet onderwijs en doorontwikkeling van aantal ingezette lijnen uit het beleid van 2016. Met een extra gemeentelijke inzet kan in combinatie met een herverdeling van middelen uit het gemeentefonds een algemene voorziening voor alle peuters worden gerealiseerd.

3. Vitale vakantieparken

In het eerste kwartaal 2019 volgt het Lokaal Uitvoeringsprogramma Vitale Vakantieparken: een plan van aanpak met daarin beleidskeuzes over de aanpak per park, bijbehorend stappenplan en (financiële) gevolgen. Dat uitvoeringsprogramma zal voor Coevorden extra inspanning vragen bij de transformatieopgaven van de parken waar nieuw perspectief nodig is buiten de verblijfsrecreatiesector, waarbij wij oog hebben voor de meervoudige opgaven zoals bij parken met sociaal maatschappelijke problematiek, die vragen om een meerjarige integrale aanpak. Met name op het gebied van projectleiding, toezicht en handhaving zal naar verwachting een forse extra impuls vereist zijn. Extra inzet zal naar verwachting nodig zijn bij toezicht en handhaving van bouwvoorschriften en van permanente bewoning.

4. Economisch beleid

Wij willen voorwaarden scheppen voor een goed ondernemersklimaat, bijdragen aan een omgeving waar het prettig ondernemen en werken is en op structurele wijze samen met bedrijven de lokale sociaaleconomische structuur versterken. Dit doen wij via deelname en investering in het samenwerkingsverband Dutch Tech Zone en via een herziening van het eigen economisch beleid. Samen met ondernemers wordt invulling gegeven aan deze herziening welke zal leiden tot concrete gezamenlijke projecten op de thema's personeel van de toekomst, ondernemersklimaat, ruimte & infra en organisatie & communicatie.

5. Vervolg Dutch Tech Zone (DTZ)

Naar aanleiding van de aanbevelingen van de commissie Vollebregt werken wij in DTZ-verband regionaal samen met buurgemeenten, de provincie en het ministerie van Economische Zaken, het bedrijfsleven en het onderwijsveld met als doel om de structuur van de regionale economie te versterken. Belangrijke focus ligt daarbij op kennisontwikkeling en innovatie, wat vraagt om intensieve samenwerking tussen bedrijven onderling en met het onderwijs. Wij focussen ons daarbij op de maakindustrie, de chemie, logistiek en energie. Als gemeente dragen wij in totaal € 2 miljoen bij tot en met 2020. Wij weten dat de gewenste ontwikkeling van de sociaaleconomische infrastructuur in onze regio een langdurige en meerjarige aanpak nodig heeft. Derhalve houden wij rekening met een volgende investering ook vanuit onze gemeente na de looptijd van het huidige DTZ-programma.

6. Fietspaden

In de nog op te stellen fietsnota leggen wij onze ambities op dit beleidsterrein vast. Versterking van de lokale (toeristische) fietsstructuur, uitbreiding en optimalisatie van fietsverbindingen en fietsknooppunten spelen hierin zeker een rol. Verder bestaat er in BOCE-verband een wens om in gezamenlijkheid een regionaal kader voor fietsroutes op te stellen. Afhankelijk van het bestuurlijke ambitieniveau vraagt dit om aanvullende middelen.

7. Duurzaamheid

Samen met de provincie, overige Drentse gemeenten en waterschappen zijn wij bezig met het uitwerken van de Regionale Energie en Klimaat Strategie voor Drenthe zodat eind 2019 de regionale inzet helder is: de energieopgave in de regio, het potentieel voor duurzame opwekking en besparing en plannen om vraag en aanbod bij elkaar te brengen. De raad heeft duurzaamheid gekozen als onderwerp waarover in 2019 de dialoog met de samenleving wordt gezocht. De kaders die het raadsdebat opleveren voor nadere invulling van de duurzaamheidsambities zullen in 2019 echt concreet worden. De verwachting is dat de opgaven die voortkomen uit deze ambities extra middelen vragen zodat wij in 2040 minimaal een energie neutrale gemeente zullen zijn.

8. Optimalisatie formatie en processen VTH

In het nieuwe meerjarenbeleidsprogramma Vergunningen Toezicht en Handhaving dat begin 2019 aan de raad wordt aangeboden zullen wij nieuwe beleidskeuzes voorleggen om de VTH-taken goed uit te kunnen voeren. Van belang zijn daarbij actuele, naleefbare en handhaafbare regels vertaald in vergunningen en beleid en voldoende middelen in personele zin als faciliterende ondersteuning. Ook de gevolgen van de Omgevingswet en de Wet Kwaliteitsborging zullen wij meewegen bij de benodigde kwaliteit en capaciteit. De extra inzet van de toezichthouders en handhavers als gevolg van het Lokale Uitvoeringsprogramma Vitale vakantieparken zal apart inzichtelijk worden gemaakt.

Financieel meerjarenperspectief na beleidsvoornemens

Totaal ambities per programma

In onderstaande tabel zijn de in het voorgaande hoofdstuk gepresenteerde beleidsvoornemens op programmaniveau getotaliseerd. Dit is het totale beslag van alle ambities.

Nr.	Naam Programma	2019	2020	2021	2022
<i>Bedragen x € 1.000</i>					
1	Economie, onderwijs en cultuur	392	380	422	409
2	Werk, jeugd en zorg	2.117	167	217	267
3	Ruimte en leefomgeving	1.385	1.497	240	114
4	Openbare ruimte	784	648	712	536
5	Bestuur en organisatie	697	626	593	615
6	Financiering en dekkingsmiddelen	-	-	-	-
Totaal:		5.375	3.318	2.184	1.941

Dekkingsbronnen

Om alle beleidsvoornemens te realiseren stellen wij voor om de volgende dekkingsbronnen in te zetten.

Omschrijving	2019	2020	2021	2022
<i>Bedragen x € 1.000</i>				
Omvang beleidsvoornemens	-5.375	-3.318	-2.184	-1.941
Stelpost vrije begrotingsruimte	1.645	1.343	1.159	1.159
Geactualiseerd meerjarenperspectief	-90	762	1.475	1.917
Stelpost vervangingsinvesteringen, regulier	31	20	35	46
Stelpost vervangingsinvesteringen, mobiliteit	-	-	55	54
Algemene reserve	3.221	1.137	186	-
Doorlooptijd werving personeel	196	-	-	-
Resultaat	-372	-56	726	1.235

Toelichting dekkingsbronnen

De tekorten van € 372.000 in de jaarschijf 2019 en € 56.000 in de jaarschijf 2020 kunnen worden opgelost door een incidentele onttrekking aan de algemene reserve. Gelet op de ontwikkeling van het meerjarenperspectief, de overige twee jaarschijven zijn positief, is dit een passende oplossing. Het surplus in de jaren 2021 en 2022 plaatsen wij op de eerder geïntroduceerde stelpost vrije begrotingsruimte. Deze middelen zijn beschikbaar voor toekomstige ontwikkelingen, bijvoorbeeld de onderwerpen die in het voorgaande hoofdstuk zijn benoemd die mogelijk extra geld vragen.

Stelpost vervangingsinvesteringen

Voor het realiseren van onze ambities zetten wij diverse dekkingsbronnen in. Indien u instemt met de beleidsvoornemens, dan heeft dit onderstaand effect op de omvang van de stelpost voor investeringen.

Stelpost vervangingsinvesteringen: regulier

Omschrijving	2019	2020	2021	2022
<i>Bedragen x € 1.000</i>				
Stand na inzet MIP	130	155	156	184
Vier camperplaatsen	-31			
Vervanging vijf betonnen bruggen		-20	-35	-46
Stand na beleidsvoornemens	99	135	121	138

Stelpost vervangingsinvesteringen: mobiliteit

Omschrijving	2019	2020	2021	2022
<i>Bedragen x € 1.000</i>				
Stand na inzet MIP	90	90	90	90
Zuidelijke ontsluitingsweg			-55	-54
Stand na beleidsvoornemens	90	90	35	36

Verloop algemene reserve

De beleidsvoornemens hebben ook een effect op onze financiële positie. Echter onze algemene reserve laat nog steeds een positieve ontwikkeling zien en de ratio voor solvabiliteit blijft zich bewegen tussen de door ons gewenste 30% en 40%. Het verwachte verloop van de algemene reserve en de solvabiliteitsratio is na de beleidsvoornemens als volgt.

Omschrijving	2019	2020	2021	2022
<i>Bedragen x € 1.000</i>				
Stand per 1-1	22.412	20.088	21.216	23.403
Subtotaal toevoegingen:	4.381	2.396	2.448	2.508
Onttrekkingen:				
Reguliere onttrekkingen	-3.112	-75	-75	-75
Instellen reserve innovatie zorg	-1.000	-	-	-
Instellen reserve accommodatie	-1.000	-	-	-
Instellen reserve herstructureringsfonds	-1.000	-1.000	-	-
Onderhoud bruggen	-121	-37	-86	-
Onderhoud bomen	-100	-100	-100	-
Dekking beleidsvoornemens	-372	-56	-	-
Subtotaal onttrekkingen:	-6.705	-1.268	-261	-75
Stand per 31-12	20.088	21.216	23.403	25.836

Solvabiliteitsratio

Omschrijving	2019	2020	2021	2022
Solvabiliteitsratio reguliere begroting	32%	36%	41%	46%
Solvabiliteitsratio na beleidsvoornemens	30%	32%	37%	42%

Programma 1 | Economie, onderwijs en cultuur

Bestuurlijke hoofdlijnen

Versterking van de economie

Het vergroten van de werkgelegenheid en de bedrijvigheid in onze regio is een van de grote opgaven. Hiertoe vindt een herijking van het gemeentelijk economisch beleid plaats. In gesprekken met ondernemers zijn belangrijkste speerpunten geïnventariseerd. Denk hierbij aan het versterken van het vestigingsklimaat en het optimaliseren van werkgeversdienstverlening door de gemeente. Naar verwachting zal begin 2019 de gemeenteraad een nieuwe economische visie met een concrete uitvoeringsagenda worden aangeboden. Daarnaast wordt met de uitvoering van het programma binnen het samenwerkingsverband DutchTechzone, een stevige impuls te geven aan de economische structuur van de regio.

Toerisme en recreatie is een van de belangrijke pijlers in de lokale economie. Voor de versterking van de toeristische- recreatieve sector is van belang om te blijven investeren in een goede toeristisch-recreatieve infrastructuur (wandelen en fietsen), maar ook een kwaliteitsimpuls van de verblijfsrecreatie/vakantieparken is noodzakelijk.

De aanleg van glasvezel in het buitengebied van de gemeente Coevorden krijgt in 2019 verder vorm. Een belangrijke ontwikkeling voor de leefbaarheid maar ook het behoud van bedrijvigheid op het platteland. Waar mogelijk ondersteunen wij het maatschappelijk initiatief voor de aanleg van glasvezel.

Een aantrekkelijk centrum van Coevorden

Voor het behoud van een aantrekkelijk centrum van Coevorden is met Centrummanagement Coevorden in 2017 in samenspraak met bewoners, ondernemers en uw raad invulling gegeven aan een toekomstvisie voor het centrum. Waar de afgelopen periode het accent heeft gelegen op planvorming zal de komende periode dit verschuiven naar de uitvoering van diverse projecten.

Onderwijs

Wij werken aan een goede spreiding en toekomstbestendige onderwijsvoorzieningen. In 2019 zal uw raad een voorstel worden aangeboden voor een integraal huisvestingsplan voor de komende jaren. Wij blijven inzetten op de aanpak van onderwijsachterstanden en de kwaliteit van voor- en vroegschoolse educatie. Als gevolg van een herverdeling van rijksmiddelen wordt samen met betrokken kinderopvangorganisaties en schoolbesturen nagedacht over de invulling van nieuw beleid, waarbij alle, danwel zo veel mogelijk peuters kunnen worden bereikt.

Cultuur

Een herziening van het huidige cultuurbeleid is gewenst. Culturele activiteiten dragen bij aan de leefbaarheid en de aantrekkelijkheid van Coevorden als gemeente om te wonen en te verblijven. Samen met betrokkenen (inwoners, verenigingen en instellingen) onderzoeken we hoe de gemeentelijke ondersteuning invulling kan krijgen om het cultuuraanbod te verbreden en te verrijken. Tenslotte is onze ambitie om in 2022 culturele gemeente van Drenthe te zijn, waarbij uiteraard de viering van het 350-jarig ontzet een belangrijke onderlegger vormt.

Economische structuurversterking

Wat willen wij bereiken en wat gaan wij daarvoor doen?

Binnen het product Economische structuurversterking willen wij de economische structuur van onze gemeente versterken. Dit doen wij onder meer door middel van onderstaande onderwerpen.

Bedrijventerreinen

Op basis van trends zoals het aantrekken van de economie en de potentie voor regionale structuurversterking werken wij aan nieuw economisch beleid. Uitgangspunt is hierbij een optimaal vestigingsklimaat voor bedrijven en een gemeente die een goede omgeving vormt om te werken

en te ondernemen. Dit krijgt vorm in een economische visie waarin wij de ambities verwoorden in een werkagenda met concrete projecten. Denk hierbij aan thema's als arbeidsmarkt, onderwijs, innovatie, export, fysieke ruimte en ondernemersdienstverlening. Zowel bij de ontwikkeling van de visie als de werkagenda zijn ondernemers en hun belangenbehartigers direct betrokken. Ook zoeken wij de samenwerking met onderwijsinstellingen en de buurgemeenten binnen Dutch Techzone. Ons voornemen is om de nieuwe economische visie, voorzien van een financiële paragraaf, in de eerste helft van 2019 ter goedkeuring aan uw raad aan te bieden. Op de bedrijventerreinen zien wij positieve ontwikkelingen door een aantal nieuwvestigingen en uitbreiding van bestaande bedrijven. In het kader van de nieuwe economische visie is het onderwerp herstructurering bedrijventerreinen een aandachtspunt. Daarnaast komt op termijn de vraag aan de orde of het nodig is ruimte in de vorm van een nieuw bedrijventerrein te ontwikkelen.

Centrumvisie

In de eerste helft van 2017 is het Programma Centrum van start gegaan. Er zijn inmiddels diverse concrete acties genomen. De tweede helft van 2018 staat in het teken van de uitvoering van de diverse subsidieregelingen en de verdere planvorming voor de Sallandsestraat, Weeshuisweide en de Markt en Haven inclusief de Citadelpunt. Daarnaast wordt er gestart met de voorbereiding en uitwerking van de fysieke herinrichting van de centrumstraten. De uitvoering hiervan zal in de eerste helft van 2019 starten. Medio 2019 worden tevens de ruimtelijke visie voor de Weeshuisweide en de Markt en Haven opgeleverd. Ook voor de Sallandsestraat en omgeving (NH kerk, Kerkstraat, Kromme Elleboog) wordt een stedenbouwkundige visie opgesteld. Deze visies vormen de basis voor de vervolgfase (vanaf 2019) voor de herinrichting van het centrum.

Ondernemersdienstverlening

Ondernemers zijn belangrijk voor gemeenten. Zij zorgen voor werkgelegenheid en bedrijvigheid en sponsoren lokale initiatieven. Wij willen steeds meer werken met één aanspreekpunt voor ondernemers. Daarnaast zijn ook snelle afhandeling van vergunningsaanvragen of andere verzoeken en een vriendelijke bejegening van belang. De vernieuwingen die in de maatschappij, de wetenschap en de technologie plaatsvinden raken ook gemeenten. Om onze diensten goed te verlenen is het onder andere van belang dat wij onze informatiehuishouding op orde hebben. Tegelijkertijd is het zaak om een integrale ondernemersdienstverlening te waarborgen en zijn wij bezig om deze binnen de gemeentelijke organisatie efficiënter op elkaar af te stemmen. Middels bedrijfsbezoeken houden wij contact met het bedrijfsleven en halen wij proactief op waar de eventuele knelpunten en/of verbeterpunten zitten, en op welke manier wij de ondernemer zo optimaal mogelijk kunnen faciliteren. Daar sluit ook het nieuwe economische beleid op aan. Hierin is ondernemersdienstverlening één van de speerpunten.

Dutch Techzone

Dutch Techzone, regio van excellent vakmanschap. Dit is vanaf 1 januari 2018 de nieuwe naam van Vierkant voor Werk. De naam doet recht aan de economische vitaliteit van de regio, versterkt door excellent vakmanschap. Samen werken aan een sterke en innovatieve regio. DTZ heeft vanuit de start een mooie groei met mooie resultaten doorgemaakt tot het punt waar wij nu staan. Belangrijke agendapunten van het komende jaar zijn de verdere profilering van de regio, de gezamenlijke promotie en acquisitie, de voortgang van de Bedrijvenregeling en daarnaast ook het verder ontwikkelen van kennis- en innovatieprojecten binnen clusters van bedrijven. De ontwikkeling van werkgroepen heeft zich verder voortgezet. Naast werkgroepen voor de verschillende speerpunten zijn er ook werkgroepen opgericht voor promotie en acquisitie en onderwijs. In 2019 zal gekeken worden naar hoe de structuur van de organisatie zich verder vorm gaat geven.

De Bedrijvenregeling, de vierjarige investeringssubsidieregeling, is op 1 maart 2017 van start is gegaan. Uit de evaluatie van het eerste jaar is naar voren gekomen dat de regeling zowel inhoudelijk als procedureel zal moeten worden gewijzigd. Door de gewijzigde bedrijvenregeling is Dutch TechZone nog beter in staat om in lijn met de doelstellingen van de Dutch TechZone de economische structuur te versterken. Op hoofdlijnen betekent dit dat het (kleine) MKB makkelijker dan voorheen toegang krijgt tot de regeling, de rentekortingsregeling komt te vervallen en dat door het hanteren van het tenderprincipe kwaliteit in plaats van snelheid leidend zal worden in de toekenning van subsidie. Op 1 oktober sluit de subsidieregeling en kan bepaald worden welke investeringen gedaan worden en hoeveel arbeidsplaatsen hiermee gepaard gaan.

Breedband

De zes Coevorder initiatieven, die zelfstandig bezig waren om een glasvezelnetwerk te realiseren, zijn geformeerd in Stichting Glasvezel Zuidenveld. Dit samenwerkingsverband neemt de komende periode de verdere voorbereiding ter hand om snel internet, breedband/glasvezel, in de gemeente te kunnen realiseren. Gemeentelijke ondersteuning zal vorm krijgen via vergunningverlening, een soepele omgang met leges en degeneratiekosten en het wellicht verstrekken van leningen of garantstellingen waarbij ook de provincie een rol zal spelen.

Kunst en cultuur

Wat willen wij bereiken?

Bij de ambitie om in 2022 culturele gemeente van de provincie Drenthe te worden is een bloeiend cultureel leven in onze gemeente dat voor iedereen toegankelijk en bereikbaar is van belang. In 2019 gaan we ervoor zorgen dat wij hiervoor de basis op orde krijgen en/of houden. Deze basis bestaat uit de amateurkunstorganisaties, de grote (professionele) culturele organisaties (Stedelijk Museum Coevorden, Theater Hofpoort, ZO!34 en de bibliotheek) en kleine, lokale, incidentele culturele activiteiten. Ook willen we ruimte geven aan grote culturele projecten en de overige culturele aspecten herijken/heroverwegen.

In de vorige bestuursperiode waren wij al genomineerd voor de BNG Bank Erfgoedprijs. Dit is een mooie bevestiging van het feit dat wij op de goede weg zijn en wij zien dit als een stimulans om door te gaan met het beleefbaar maken van historie.

Wat gaan wij daarvoor doen?

Wij gaan onderzoeken hoe wij:

- amateurkunstorganisaties kunnen ondersteunen om laagdrempeligheid en professionaliteit te behouden en te bevorderen ten gunste van het behoud van de culturele infrastructuur en de ondersteuning van activiteiten;
- kleine incidentele activiteiten met een lokale uitstraling kunnen ondersteunen als er sprake is van draagvlak bij de samenleving en een bijdrage aan de leefbaarheid;
- grote culturele projecten met minimaal regionale uitstraling en een meerjarig karakter kunnen ondersteunen;
- de ondersteuning van overige culturele aspecten in samenspraak met de samenleving kunnen herijken/heroverwegen.

De resultaten van deze onderzoeken moeten leiden tot een uitvoeringsplan waarin staat beschreven hoe onze ondersteuning er in de praktijk uit ziet.

Wij gaan in onze eigen organisatie en met de grote (professionele) culturele organisaties op allerlei niveaus (van uitvoering tot bestuur) in gesprek om samen de lijn voor de komende jaren uit te zetten. De invulling van de relatie van onze gemeente met deze instellingen (accounthouderschap) wordt hierbij meegenomen. Wederzijdse verwachtingen en wensen vanuit de samenleving zijn hierbij belangrijke onderwerpen. De huidige situatie is het uitgangspunt.

Wij hechten waarde aan onze geschiedenis. Hierin speelt het cultuurhistorisch erfgoed binnen onze gemeente een grote rol. Omdat dit ons uniek maakt willen wij dit zichtbaar maken en uitdragen. De viering van het 350-jarig ontzet van Coevorden in 2022 is hiervan een goed voorbeeld.

Om uiteindelijk in 2022 culturele gemeente van Drenthe te worden moeten wij toewerken naar een programma met een overkoepelend thema en een effect op de culturele infrastructuur van onze gemeente. Dit willen wij doen door middel van projecten die professioneel van opzet zijn en uitgevoerd worden door gekwalificeerde organisaties. Hiermee willen wij een verbreding van het bestaande reguliere culturele aanbod en het te bereiken publiek bewerkstelligen en willen wij bijzondere samenwerkingsverbanden bevorderen.

Onderwijs

Wat willen wij bereiken?

Onderwijsachterstanden

Wij willen zorgen dat alle kinderen de kans krijgen zich te ontwikkelen op een zodanige manier dat

zij hun schoolloopbaan kunnen afsluiten met een startkwalificatie en zij kunnen deelnemen aan de samenleving zodat zij alles uit hun mogelijkheden kunnen halen.

Onderwijshuisvesting

Wij willen voor alle kinderen toegankelijk en bereikbaar onderwijs kunnen bieden door het in stand houden van kwalitatief goede onderwijsvoorzieningen in onze gemeente, dan wel in samenwerking met andere gemeenten.

Leerplicht

Een goede uitvoering van het toezicht van de naleving van de Leerplichtwet waarbij niet alleen curatief en repressief wordt gehandeld maar ook meer ingezet wordt op het voorkomen van schoolverzuim; een goede verbinding gemaakt wordt met de sociale teams en de leerplichtambtenaar zichtbaar is in het primair onderwijs.

Wat gaan wij daarvoor doen?

Onderwijsachterstandenbeleid

Dat betekent dat wij het volgende daarvoor gaan doen:

- Inzet op (kwaliteit van) voor- en voerschoolse educatie;
- Inzet op een doorgaande leerlijn en warme overdracht naar primair onderwijs;
- Taalstimulatie voor leerlingen in het primair en voortgezet onderwijs;
- Cultuurstimulatie voor leerlingen in het primair en voortgezet onderwijs;
- Doorontwikkeling van aantal ingezette lijnen uit het beleid van 2016.

In 2018 is een proces met alle betrokken kinderdagverblijven en schoolbesturen gestart en een nulmeting van huidige situatie gemaakt om op basis van deze uitkomsten de nieuwe wettelijke eisen en de nieuwe budgetten voor onderwijsachterstanden zo optimaal mogelijk in te zetten. Daarna komen de partijen (net als nu) in verschillende samenstellingen een aantal keren per jaar samen om de voortgang te bewaken.

Onderwijshuisvesting

- Wij vinden het belangrijk dat in onze gemeente er altijd binnen een straal van zes kilometer een school voor primair onderwijs aanwezig is. Dat betekent dat wij beslissingen over huisvesting van de scholen vanuit dit doel zullen beoordelen, dat wij daarbij als eerste optie kijken naar (gezamenlijk) gebruik van bestaande schoolgebouwen van voldoende kwaliteit en dat wij samenwerking tussen scholen willen stimuleren;
- Wij vinden het belangrijk dat er een doorgaande leerlijn gecreëerd wordt tussen voerschoolse opvang en primair onderwijs. Dat betekent dat wij inzetten op vorming van Kindcentra en dat wij samenwerking tussen scholen en kinderopvangpartijen zullen stimuleren;
- Wij vinden het belangrijk dat schoolgebouwen zowel bouwkundig als functioneel voldoende kwaliteit hebben. Dat betekent dat wij bereid zijn schoolbesturen zo nodig te faciliteren om een goede huisvestingssituatie te realiseren, als de bereikbaarheid van onderwijsvoorzieningen hiermee gewaarborgd kan worden.

Sinds oktober 2017 zijn wij met de schoolbesturen, onder externe begeleiding, bezig met het opstellen van een integraal huisvestingsplan voor de komende jaren.

Leerplicht

Wij gaan de leerplichtfunctie intensiveren door de leerplichtfunctie uit te breiden naar 1,69 fte en een vernieuwde opdracht af te geven aan Menso NV.

Leerlingenvervoer

Wat willen wij bereiken?

Wij vinden het belangrijk dat elk kind het onderwijs volgt dat bij hem of haar past. Als het nodig is, wordt vervoer naar en van school verzorgd. Hierbij is oog voor de ontwikkeling van de zelfstandigheid en zelfredzaamheid van elk kind. Het uitgangspunt is dat elk kind, voor zo ver dat mogelijk is, zelfstandig reist.

Wat gaan wij daarvoor doen?

Wij organiseren vervoer naar en van school voor de kinderen en jongeren waarvoor dit nodig is. Wij zoeken daarbij naar een passende oplossing waarbij ingezet wordt op het zoveel mogelijk zelfstandig reizen.

Recreatie en toerisme

Wat willen wij bereiken?

Wij onderschrijven het grote maatschappelijke belang van toerisme en recreatie voor onze eigen inwoners en die van de regio, maar ook het economisch belang van de sector. Toerisme en recreatie zorgen voor het behoud van werkgelegenheid, het voorzieningenniveau en de leefbaarheid in onze gemeente voor de toekomst. Daarmee is het één van de belangrijkste pijlers voor onze lokale economie.

- Wij willen een aantrekkelijke gemeente zijn om in te recreëren en te ondernemen. Wandelen voor het plezier staat bovenaan de ranglijst van de meest ondernomen vrijetijdsactiviteiten. Wij maken Coevorden aantrekkelijk voor wandelaars en fietsers en andere buiten(sport)activiteiten. Er is er voldoende kwaliteit van de toeristische infrastructuur. Ook op het gebied van beleving en voorzieningen;
- Sportieve en culturele evenementen en festivals dragen bij aan een goed woon- en leefklimaat. Wij zijn een bruisende gemeente waar voor inwoners en toeristen veel te doen is;
- Een thema wat blijvend aandacht vraagt van de sector is de toeristenbelasting. Wij willen dat de opbrengst van de toeristenbelasting per saldo gelijk blijft;
- Er is volop ruimte voor creatief en wendbaar ondernemerschap waarbij kansrijk ondernemerschap wordt geactiveerd om te excelleren en nieuwe waarde wordt gegeven aan niet-kansrijke parken met als doel meer ruimte voor ondernemerschap, meer bestedingen door toeristen, meer werkgelegenheid, meer grip op sociale problematiek en meer balans tussen vraag en aanbod;
- Er zijn camperplaatsen in of nabij van het centrum waardoor het recreatieseizoen wordt verlengd en de naamsbekendheid van Coevorden wordt vergroot;
- Kennis van en aandacht voor de rijke (cultuur)geschiedenis van onze stad en de dorpen vergroot de betrokkenheid van Coevordenaren bij hun directe omgeving en hun onderlinge verbondenheid. Het centrum en het buitengebied is sterker gepositioneerd en de 'reason to visit' van deze gebieden is voor zowel inwoners als toeristen meer aanwezig.

Wat gaan wij daarvoor doen?

Wij zetten in op versterking en verdere ontwikkeling van recreatie en toerisme door ervoor te zorgen dat wij een aantrekkelijke gemeente zijn om in te recreëren en te ondernemen.

- Hiervoor is een mooie omgeving met goede verbindingen van belang. We komen tot het eindproduct 'de Fietsnota' met daarin een agenda voor onder andere fietsbeleving, voorzieningen en de kwaliteit van de toeristische infrastructuur;
- Wij geven wandelaars optimale vrijheid om via bewegwijzerde routes te wandelen door middel van het wandelknooppuntensysteem. Daarnaast maken wij Coevorden aantrekkelijk als wandelgemeente door het toevoegen van voorzieningen, beleving en kwalitatief goede wandelpaden;
- Wij gaan verder met de voorbereidingen en realisatie van het wandelknooppuntennetwerk;
- Wij spelen in op ontwikkelingen door het productaanbod te verbreden, afgestemd op de behoefte;
- Wij geven uitvoering aan het evenementen aanjaagfonds;
- Wij onderzoeken de mogelijkheden voor het realiseren van camperplaatsen in of nabij de stad Coevorden;
- Wij onderzoeken of we verschillende tarieven kunnen gaan hanteren voor de toeristenbelasting;
- Samen met andere gemeenten, Recreatieschap Drenthe, RECRON en de provincie Drenthe geven wij uitvoering aan het project Vitale Vakantieparken. Vakantieparken en campings die er goed voor staan bieden wij de mogelijkheid om zich verder te ontwikkelen. Parkeigenaren en/of VvE's van terreinen zonder recreatieve mogelijkheden en kansen voor de toekomst, begeleiden wij naar een passende andere bestemming (transformeren);
- De toerist kijkt niet naar gemeentegrenzen. Wij denken en werken grensoverschrijdend en tussen sectoren. Maar ook in samenwerking tussen bedrijven, overheden en kennisinstellingen;
- Wij blijven inzetten op de kansen die het Recreatieschap Drenthe en het Geopark De Hondsrug bieden voor het bevorderen van het toerisme;

- Om de kansen voor het toerisme in de regio beter te benutten zullen wij de regionale samenwerking uitbouwen naar een regionale toeristische beleidsagenda met een onderling afgestemd toeristisch programma;
- Er wordt onderzocht wat de beste manier is om onze gemeente in de markt te zetten en te profileren.

Lasten programma 1

Wij hebben de volgende uitgaven voor economie, onderwijs en cultuur begroot.

Bedragen x1000

Exploitatie	2019	2020	2021	2022
Lasten				
Kunst en cultuur	871	870	850	849
Onderwijs	783	934	1.086	1.237
Leerlingenvervoer	600	600	600	600
Recreatie en toerisme	478	452	498	488
Economische structuurversterking	2.739	580	263	263
Totaal Lasten	5.470	3.436	3.296	3.436
Resultaat	-5.470	-3.436	-3.296	-3.436

Programma 2 | Werk, jeugd en zorg

Bestuurlijke hoofdlijnen

Eind 2017 is het beleidsplan *Samen Krachtig* door uw raad vastgesteld. Het plan is samen met inwoners, vrijwilligers, professionals en gemeentelijke medewerkers tot stand gekomen. Samen met hen geven wij hier de komende jaren uitvoering aan.

Samen Krachtig beslaat het hele sociaal domein. Het betreft de gemeentelijke verantwoordelijkheden voor de uitvoering van de Wet maatschappelijke ondersteuning, de Wet op de gemeentelijke schuldhulpverlening, de Jeugdwet en de Participatiewet. Er zijn raakvlakken met andere beleidsvelden zoals gezondheidsbeleid, onderwijs, werkgelegenheid, wonen en economie. Wij hebben te maken met ontwikkelingen waarin wij geen verantwoordelijkheid dragen maar die wel van invloed zijn. Zoals bijvoorbeeld de ontwikkelingen in de langdurige zorg, ziekenhuiszorg en de mogelijke invoering van het abonnementstarief Wmo. Wij willen niet afwachten. Wij willen initiatief nemen om samen te werken en het gesprek aangaan als er ontwikkelingen zijn die van invloed zijn op het welzijn van de inwoners van onze gemeente.

Het toegankelijk en betaalbaar houden van zorg en ondersteuning vraagt om een verandering. Inwoners zullen zelf meer verantwoordelijkheid moeten nemen voor het oplossen van hun belemmeringen, het liefst samen met hun omgeving. In het contact met onze inwoners, in onze eigen organisatie en in de samenwerking met maatschappelijke partners en zorgaanbieders wordt die verandering zichtbaar.

Meedoen en meetellen zijn in ons beleid, én ook in ons bestuursprogramma, de speerpunten. Wij vinden het belangrijk dat iedereen meedoet en dat iedereen meetelt. Dat betekent dat iedereen een plek verdient met zijn eigen talenten en beperkingen.

In het programma *Samen Krachtig* werken wij aan de vijf pijlers van *Samen Krachtig*; meedoen, voorkomen, samenwerken, dichtbij en innovatie. Daaronder vallen onder meer de aanpak van laaggeletterdheid, het voorkomen en bestrijden van eenzaamheid, passende zorg voor kinderen, het verminderen van schooluitval, het bevorderen van een gezonde leefstijl én het voorkomen van schulden. Onderdeel van het programma is ook de verdere ontwikkeling van de sociale teams. Wij willen dat de toegang laagdrempelig is. Informatie en advies moet gemakkelijk beschikbaar zijn voor inwoners en in begrijpelijke taal. Wij werken steeds meer vanuit het principe één gezin, één plan en één gisseur.

Innovatie wordt gestimuleerd. Wij maken meer gebruik van technologische ontwikkelingen en digitalisering. Om de inzet van onze middelen nog beter te kunnen bepalen verbeteren wij de monitoring. Deze wordt uitgebreid met data om beter op ontwikkelingen in te kunnen spelen en deze te kunnen voorspellen.

De financiële omvang van het sociaal domein is fors. In de programmabegroting wordt de inzet van middelen beschreven aan de hand van de bekende posten. Een indeling die niet meer vanuit wetgeving is ingegeven, wij blijven kiezen voor integraliteit. Dit zal in het komende jaar nog meer ontwikkeling vragen gelet op de verdere ontschotting in het gemeentefonds.

Individuele voorzieningen

Wat willen wij bereiken?

Voor elke inwoner is duidelijk dat zorg op maat voor iedere inwoner iets anders betekent. Soms kunnen ondersteuningsvragen op elkaar lijken, terwijl de zorg die geboden wordt sterk verschilt. Het uitgangspunt is dat zorg wordt geboden, die nodig is.

Nabijheid van het gezin is het uitgangspunt voor de zorg en ondersteuning aan kinderen en jongeren. Wij durven daarbij risico's te nemen vanuit het belang van het kind.

Wij bieden vroegtijdig, laagdrempelig en op maat ondersteuning aan mensen met schulden en mensen die moeite hebben met het omgaan met geld. Hierdoor bereiken wij inwoners vroegtijdig om grotere problemen te voorkomen en voorkomen wij voortijdige uitval.

Wij kennen de verschillende (lokale en landelijke) regelingen en fondsen voor minima en organiseren een duidelijke toegang voor onze inwoners. Minima zijn via woningbouwcorporaties en intermediairs op de hoogte van de mogelijkheden voor financiële ondersteuning. Zij krijgen steeds meer keuze in de wijze waarop de ondersteuning er uit ziet. Kinderen in minimagezinnen hebben onze bijzondere aandacht. Voor minima met hoge zorgkosten is minimaal één collectieve ziektekostenverzekering beschikbaar. Waar nodig bieden wij aanvullend maatwerk.

Er is een daling zichtbaar in de kosten van individuele voorzieningen ten opzichte van preventie en algemene voorzieningen.

Wat gaan wij daarvoor doen?

Individuele voorzieningen en contracten Wmo en Jeugd

Wij gaan de contractering voor de Wmo en Jeugdhulp vanaf 2020 voorbereiden en betrekken hierbij onze ambities op het gebied van preventie en het gebruik van algemene voorzieningen.

Individuele voorzieningen en minimabeleid

Wij starten een pilot waarin een aantal gezinnen intensief wordt begeleid om beter inzicht te krijgen in de problematiek van families die al vele generaties in armoede leven. Samen met de gezinnen onderzoeken wij hoe dit patroon doorbroken kan worden.

Wij evalueren de kindpakketten en vragen onder andere de kinderen wat zij ervan vonden. Op basis daarvan stellen wij eventueel ons beleid bij.

Samen met de gemeenten Borger-Odoorn en Emmen onderzoeken wij of in BOCE-verband een webshop voor minima ontwikkeld kan worden om mensen meer keuzevrijheid te kunnen bieden. Wij evalueren de collectieve ziektekostenverzekering voor minima. In 2019 worden er door twee verzekeraars verzekeringen aangeboden. Wij hebben daarbij aandacht voor specifieke groepen die meer risico lopen op zorgmijding als gevolg van de als te hoog (ervaren) kosten.

Individuele voorzieningen en schuldhulpverlening

In samenwerking met diverse organisaties wordt geëxperimenteerd in de vorm van een pilot hoe de toegang tot schuldhulpverlening voor inwoners eerder en laagdrempeliger kan. Het bereiken van inwoners die moeite hebben met het omgaan met geld en vragen hebben is hierin een prioriteit. Op deze manier kunnen grotere problemen voorkomen worden. Daarnaast zetten wij in op het voorkomen van voortijdige uitval tijdens het traject, met als doel om meer trajecten succesvol af te ronden. Het eerder op huisbezoek gaan door de gemeentelijke consulenten schuldhulpverlening is onderdeel van deze pilot. Tussentijds wordt de pilot geëvalueerd en indien nodig vinden aanpassingen plaats.

Inkomen

Wat willen wij bereiken?

Minder inwoners hoeven een beroep te doen op een bijstandsuitkering.

Uitgangspunt is dat de uitgaven voor uitkering zo veel mogelijk binnen het beschikbare budget worden opgevangen en dat wij de eventuele tekorten zo klein mogelijk houden.

Wat gaan wij daarvoor doen?

Inkomen uit zelfstandig ondernemerschap

Ondernemerschap is ook een manier om uit de bijstand te komen. Wij kijken welke dienstverlening nodig is om startende ondernemers goed op weg te helpen. Hierover maken wij nieuwe afspraken met Menso NV.

Inkomen en eigen risico gemeente

De afgelopen jaren hadden wij, ondanks genomen maatregelen, te maken met een tekort op het BUIG-budget. Voor dit tekort geldt een eigen-risicodrempel. Deze dichtten wij volledig af in de begroting. Voor een tekort hoger dan de eigen-risicodrempel vragen wij een vangnetuitkering aan bij het Rijk.

Inkomen, beschut werk en baanafspraken

Het wettelijk aantal van 11 beschut werkplekken (in totaal 341 uren) realiseren. Afhankelijk van het moment van realisatie in 2019 wordt onderzocht of wij meer dan de wettelijke aantallen willen realiseren.

Het aantal Baanafspraken blijft stijgen, zowel bij reguliere werkgevers als overheidswerkgevers. Hier werken wij aan in de gemeente zelf, maar ook in de Arbeidsmarktregio Drenthe.

Verordeningen en beleidsregels

De Participatiewet is inmiddels 3 jaar van kracht. Wij hebben in 2015 verordeningen en beleidsregels opgesteld, waarvan een aantal geharmoniseerd zijn in de Arbeidsmarktregio. Wij willen deze verordeningen en beleidsregels in 2019 evalueren en kijken of de uitgangspunten van

toen nog steeds aansluiten bij de huidige uitvoeringspraktijk. Waar nodig passen wij verordeningen en beleidsregels aan en leggen die opnieuw voor ter besluitvorming.

Participatie

Wat willen wij bereiken?

Zo veel mogelijk inwoners kunnen zelfstandig in hun bestaan voorzien. Wij vinden het belangrijk dat er voldoende werk is voor onze inwoners en dat de er voldoende geschikte werknemers zijn voor de sectoren in ons gebied. De uitdaging blijft ook de komende periode om mensen met een kwetsbare arbeidsmarktpositie te matchen met de vraag van het reguliere bedrijfsleven of op weg te helpen om als zelfstandige aan de slag te gaan.

De maatschappelijke betrokkenheid bij de eigen leefomgeving is vergroot. Dit is zichtbaar doordat het aantal inwoners dat vrijwilligerswerk doet of op een andere manier maatschappelijk nuttig werk verricht stijgt. Hierbij hebben wij specifieke aandacht voor inwoners met een bijstandsuitkering.

Wat gaan wij daarvoor doen?

Participatie en jongeren

Wij streven ernaar om het aantal jongeren met een bijstandsuitkering terug te dringen. Dit willen wij realiseren door de inzet van onderwijs (scholingsplicht) en –als scholing niet toereikend is– duurzame arbeid. Wij kijken daarbij ook naar de regio en hoe wij beter kunnen samenwerken.

Participatie en arbeidsmatige voorzieningen

Wij brengen de keten van (arbeidsmatige) dagbesteding tot aan regulier werk in kaart, inclusief financiële ontschotting om te kijken welke mogelijkheden er zijn om de bestaande infrastructuur te benutten voor gecombineerde doelgroepen arbeidsmatige dagbesteding en beschermt werk.

Participatie en integratie

Vergunninghouders doen zo snel mogelijk, zo zelfstandig en volwaardig mogelijk mee in de maatschappij en dragen bij aan de samenleving. Ook bereiden wij ons in 2019 voor op de implementatie van de nieuwe Inburgeringswet per 2020. De regie voor inburgering komt weer bij gemeenten te liggen. Wij verwachten daardoor meer statushouders aan het werk te kunnen helpen, parallel aan hun inburgeringstraject.

Participatie en laaggeletterdheid

In 2019 zetten wij vanuit de verbinding met het onderwijsachterstandenbeleid in op het verbeteren van het taalniveau van laag-taalvaardige ouders. De gezamenlijke doelstelling in de AMRD is om in 2019 4% van de laaggeletterden te bereiken met een passend taaltraject. Concreet betekent dit voor ons 124 taaltrajecten.

Algemene voorzieningen

Wat willen wij bereiken?

Meer inwoners met een ondersteuningsvraag maken gebruik van voorzieningen voor zorg en ondersteuning, waar zij zonder verwijzing naar toe kunnen. De inwoners en de professionals kennen het aanbod van deze lichte vormen ondersteuning. Deze ondersteuning is gericht op het stimuleren en bevorderen van de zelfredzaamheid van onze inwoners.

Het aantal inwoners dat vrijwilligerswerk doet of op een andere manier maatschappelijk nuttig werk verricht is gestegen ten opzichte van 2019.

Wat gaan wij daarvoor doen?

Algemene voorzieningen en vrijwilligers

Samen met vrijwilligers en vrijwilligersorganisaties is er vorm en inhoud gegeven aan wat het meedoen in de directe leefomgeving van wijk of dorp betekent. Wij gaan op zoek naar nieuwe vormen van vrijwillige inzet die toekomstbestendig zijn. Specifiek hebben wij aandacht voor het waarderen en financieel belonen van inwoners die zijn aangewezen op bijstand en die geen kansen meer hebben op de arbeidsmarkt.

Algemene voorzieningen en aanbod (lichte) ondersteuning en zorg

Wij ontwikkelen in samenwerking met onze samenwerkingspartners een website met daarop de voorzieningen waar inwoners gebruik van kunnen maken als zij een bepaalde (ondersteunings-)vraag hebben.

Aan de organisatie die uitvoering geeft aan de onafhankelijke cliëntondersteuning wordt de opdracht gegeven een plan van aanpak te ontwikkelen om het bereik en de bekendheid met cliëntondersteuning bij onze (kwetsbare) inwoners te vergroten.

Preventie

Wat willen wij bereiken?

Wij investeren samen met de organisaties binnen het sociaal-, medisch- en veiligheidsdomein structureel in preventie. De projecten en initiatieven worden gefinancierd vanuit een gemeenschappelijk belang dat preventie meerjarig en onafhankelijk van wetgeving geborgd moet zijn. Een belangrijk onderdeel van preventie is de signalering. Er is een sluitende signalering van inwoners, jong en oud, die ondersteuning nodig hebben. Door vroegtijdige signalering kunnen problemen voorkomen worden voor ze ontstaan en kan verergering van problemen voorkomen worden.

Medio 2017 is door een aantal partijen, waaronder de zorgverzekeraar Zilveren Kruis, de Saxenburgh Groep, Icare, en wij als gemeente, de samenwerkingsovereenkomst 'Shared savings preventie en zorg' ondertekend. Dit was de start van de samenwerking die de komende jaren duurzaam wordt geborgd en waarbij de inzet is dat meer organisaties, zowel professionele- als vrijwilligersorganisaties, zich aansluiten.

Daarnaast hebben wij specifiek aandacht voor de kwetsbare (volwassen) inwoners en de invloed die deze inwoners op hun leefomgeving kunnen hebben. Inwoners blijven langer thuis wonen. Soms vertonen zij onaangepast gedrag, wat negatieve gevolgen heeft voor de persoon zelf en de omgeving. Wij werken aan een aanpak die een antwoord geeft op 'personen met verward gedrag'.

Tenslotte krijgen wij meer inzicht in intergenerationele armoede om zo gericht in te kunnen zetten op het doorbreken daarvan.

Wat gaan wij daarvoor doen?

Preventie en meerjarige aanpak

Organisaties in het medische- en sociale domein dragen samen zorg voor de ontwikkeling en de uitvoering van een meerjarige aanpak voor preventie, gericht op alle inwoners. Deze samenwerking is geborgd door de oprichting van een passende entiteit, waardoor onder andere de investering van elke samenwerkingspartner is geborgd en de ambities zijn vastgelegd. En er is een start gemaakt met de gezamenlijke uitvoering.

Preventie en Ouderen

De leden van de sociale teams sluiten aan bij de overleggen in de huisartsenpraktijken over de inwoners van 75 jaar en ouder, met als doel in een vroeg stadium signalen met elkaar te delen en tijdig ondersteuning te bieden. Wij geven samen met een aantal samenwerkingspartners uitvoering aan het convenant Dementievriendelijk Drenthe, waarbij dit jaar gebruikt wordt om een meerjarig plan te ontwikkelen en te starten met de uitvoering daarvan.

Preventie en kwetsbare inwoners

In 2019 stellen wij een plan van aanpak op voor de ondersteuning en zorg voor een kwetsbare doelgroep, waaronder inwoners met een psychiatrische stoornis en zorgmijders, waarin taken deels lokaal, regionaal en provinciaal worden uitgevoerd. In dit plan komen de sluitende aanpak voor mensen met verward gedrag, beschermd wonen, maatschappelijke opvang en bemoeizorg samen. Onze inspanningen zijn gericht op preventie, acceptatie door de omgeving en voorkomen van terugval.

Preventie en doorbreken intergenerationele armoede

Wij starten een pilot waarin een aantal gezinnen intensief worden begeleid om op deze manier beter inzicht te krijgen in de problematiek van families die al vele generaties in armoede leven. Samen met de gezinnen willen wij onderzoeken hoe dit te doorbreken.

Sport

Wat willen wij bereiken?

Continuering van de afspraken met de buitensportverenigingen. De afspraken zijn in het kader van bezuinigingen in nauw overleg met de buitensportverenigingen tot stand gekomen. Alle verenigingen zijn verantwoordelijk voor het beheer en instandhouding van de accommodatie en iedere vereniging wordt gelijk behandeld.

Wat gaan wij daarvoor doen?

Buitensportaccommodaties

Continuering van de subsidieregeling. De natuurgrasverenigingen en de hockeyvereniging ontvangen per genormeerd aantal benodigde velden een subsidie voor het onderhoud van de gehele accommodatie.

Zwembaden

Met de besturen van de zwembaden is afgesproken dat middels energiebesparende maatregelen een groot deel van de bezuinigingsopdracht wordt ingevuld. Vanwege technische en financiële onduidelijkheid is er nog een voorbehoud gemaakt voor wat betreft het project aardwarmte bij De Swaneburg. Dit project is intussen uitgebreid naar Swaneburg gasloos en er is provinciale subsidie aangevraagd. Wij gaan er voorsnog vanuit dat het project in 2019 kan worden uitgevoerd en dat per 2020 een bedrag van € 12.000 als bezuiniging kan worden bereikt.

Op basis van Europese wetgeving wordt vanaf 1 januari 2019 de btw-sportvrijstelling verruimd. Door deze wetwijziging vervalt het recht op aftrek van btw voor gemeenten en niet-winstbeogende exploitanten van sportaccommodaties. Ter compensatie kunnen gemeenten in de periode 2019-2023 een specifieke uitkering aanvragen voor alle gerealiseerde bestedingen in verband met activiteiten in het kader van sport. De subsidie bedraagt 17,5% van de gerealiseerde bestedingen (inclusief btw).

Daarnaast kunnen amateursportorganisaties (o.a. stichtingen, verenigingen en B.V.'s zonder winstoogmerk) in dezelfde periode een subsidie aanvragen voor de bouw, aanschaf en het onderhoud van sportaccommodaties en sportmaterialen (telkens incl. btw), dat wil zeggen accommodaties bestemd en in gebruik voor de amateursport. De algemene subsidie bedraagt 20%. De consequenties van de wetwijziging en de te nemen maatregelen worden zo spoedig mogelijk duidelijk gemaakt.

Gezondheidszorg

Wat willen wij bereiken?

Bij het voorkomen van problemen is sport en bewegen belangrijk. De ambitie is dat wij een bloeiend verenigingsleven hebben en mensen in beweging willen brengen door:

- Voor iedereen belangrijke voorzieningen beschikbaar laten blijven/maken, of het nu gaat om zorg, sport of kunst en cultuur;
- Het stimuleren van een gezonde leefstijl door sport (en cultuur), ontmoeting, gezondheid & preventie, participatie en weerbaarheid te ondersteunen en te faciliteren;
- Met behulp van sport gezondheidsachterstanden aan te pakken;
- Meer aandacht voor sport en bewegen voor de doelgroep van inwoners met een lichamelijke of verstandelijke beperking;
- Invulling geven aan regionale mogelijkheden om deelname aan sport, cultuur en gezondheid te promoten of mogelijk te maken.

Wat gaan wij daarvoor doen?

Wij voeren onze wettelijke taken uit voor de publieke gezondheidszorg (deze staan in de Wet publieke gezondheid). De GGD Drenthe voert hiervoor taken uit die aansluiten bij de kerntaken en de deskundigheid van de GGD. Dit betreft onderwerpen als het in kaart brengen van gezondheidsproblematiek en het adviseren over de vertaalslag naar lokaal gezondheidsbeleid, Toezicht Kinderopvang, verankering van gezondheid in omgevingsvisies en omgevingsplannen,

Advies- en Meldpunt OGGz, Rijksvaccinatieprogramma (vanaf 4 jaar) en Veilig Thuis Drenthe. Onze aandacht zal daarnaast uitgaan naar:

- Het duurzaam versterken en innoveren van sport-, beweeg- en cultuuraanbieders en vrijwilligersorganisaties onder andere op het gebied van diversiteit en vraaggericht handelen;
- Het in stand brengen van lokale verbindingen (bso/kinderopvang, welzijn, zorg, bedrijven, onderwijs) en het ondersteunen en in gang zetten van interventies/activiteiten voor diverse doelgroepen op het gebied van sport, cultuur en gezondheid;
- Voor de doelgroep van inwoners met een lichamelijke of geestelijke beperking de samenwerking met Borger-Odoorn, Emmen en onze partners in het werkveld zoeken om te onderzoeken of wij het aanbod om te sporten of te bewegen groter kunnen maken;
- Het aansluiten bij Drenthe Beweegt;
- Het aansluiten bij Drenthe Gezond;
- Het aansluiten bij Jongeren op Gezond Gewicht (JOGG);
- Voortzetting van het Stimuleringsprogramma 'Gezond in Coevorden' met herijking van doelen en doelgroepen. Wij leggen met het Stimuleringsprogramma 'Gezond in Coevorden' verbinding met de pilot Shared Savings, welke vanuit Kans voor de Veenkoloniën is opgestart, en geven hiermee uitvoering aan een deel van het beleidsplan Samen Krachtig. De samenwerking tussen het sociaal domein en gezondheid, maakt een integrale aanpak en het inzetten op de pijlers 'meetellen en meedoen', 'voorkomen', 'samenwerken', 'dichtbij' en 'innovatie' beter mogelijk. Het doel van het Stimuleringsprogramma 'Gezond in Coevorden' is om met een integrale aanpak te werken aan gezonde inwoners, een gezonde leefomgeving en goede zorg met aandacht voor preventie en het zoveel mogelijk meedoen van mensen in de maatschappij.

Lasten programma 2

Wij hebben de volgende uitgaven voor werk, jeugd en zorg begroot.

Bedragen x1000

Exploitatie	2019	2020	2021	2022
Lasten				
Sport	952	923	923	923
Gezondheidszorg	556	556	556	459
Algemene voorzieningen	1.943	1.943	1.943	1.943
Preventie	1.223	1.223	1.223	1.223
Inkomen	14.634	14.634	14.634	14.634
Participatie	5.908	5.675	5.489	5.325
Individuele voorzieningen	15.044	15.261	15.341	15.319
Totaal Lasten	40.261	40.215	40.109	39.826
Resultaat	-40.261	-40.215	-40.109	-39.826

Programma 3 | Ruimte en leefomgeving

Bestuurlijke hoofdlijnen

Het invoeren van de Omgevingswet wordt één van de grote operaties in de huidige bestuursperiode. Komend jaar willen wij zo optimaal mogelijk gebruik maken van de mogelijkheden die de Omgevingswet biedt in relatie tot verbindend besturen. Daarnaast willen wij de kansen benutten voor de ontwikkeling van de ambtelijke organisatie.

Bij ruimtelijke initiatieven en planvorming stimuleren wij overleg en participatie vooraf waardoor initiatiefnemers tijdig een volledig beeld krijgen bij de voor hen relevante informatie om het gesprek over mogelijkheden en randvoorwaarden te kunnen voeren wat bijdraagt aan snelle besluitvorming.

Ook werken wij verder aan een ambtelijke organisatie die Omgevingswet-proof is en waarin de daarvoor gewenste cultuurverandering zijn beslag krijgt. Dat doen wij niet alleen door een in 2019 op te stellen hoofdlijndocument Omgevingswet maar vooral door concrete ervaring op te doen, pilots uit te voeren, in de geest van de Omgevingswet te werken aan ruimtelijke plannen en vanuit mogelijkheden kijken naar initiatieven.

Met de vaststelling van de vastgoedvisie is duidelijkheid gekomen over de gewenste samenstelling van ons vastgoed. Het afstoten/verkopen van 'niet-kernbezit', kostendekkendheid en duurzaamheid zijn ook voor 2019 de belangrijkste aandachtsvelden.

In het derde kwartaal van 2018 is gestart met de uitvoering van het project N34/Klooster. In 2019 wordt een verder vervolg gegeven aan deze uitvoering. Daarnaast gaan wij in 2019 verder met de voorbereiding van de realisatie van de Zuidelijke Ontsluitingsweg (bedrijventerrein leeuwerikenveld II). Daarbij betrekken wij ook de haalbaarheid van het doortrekken van de wegverbinding van de Hulteweg naar het Europark.

De besluitvorming rond de Fietsnota Coevorden gaat in 2019 plaatsvinden. In deze nota doen wij voorstellen voor maatregelen die het fietsgebruik en de verkeersveiligheid bevorderen. In het kader van de verkeersveiligheid voeren wij in 2019 ook een aantal BDU projecten uit. Zo worden in de buitengebieden van respectievelijk Aalden/Meppen en Steenwijksmoer/Dalerpeel 60-km/u-zones ingesteld – waarbij nadrukkelijke aandacht is voor accentuering van bestaande kruisingen – wordt de fietsverbinding tussen Dalen en Coevorden verbeterd en wordt een 30-km/u-zone ingesteld in Wachtum.

Vastgoed

Wat willen wij bereiken?

Ons kernbezit willen wij optimaal en effectief inzetten als middel om (maatschappelijke) doelen te realiseren. De uitvoeringsagenda van de Vastgoedvisie (2016) geeft aan waar de komende periode uitvoering aan wordt gegeven. Vooruitlopend op de uitvoeringsagenda duurzaamheid hebben wij aandacht voor het (verder) verduurzamen van ons vastgoed. Een aantal gebouwen uit de portefeuille "af te stoten" bezit zijn gesloopt. De komende periode zal gekeken worden hoe de herinvulling van deze locaties eruit moet komen te zien.

Wat gaan wij daarvoor doen?

Om de panden zo goed mogelijk in te zetten en aan te laten sluiten bij de behoeftes vanuit de gebruikers en samenleving zal de komende periode gekeken worden of er meer ruimte is voor ander gebruik of meer incidentele activiteiten.

Afgelopen jaren zijn er al meerdere panden die niet tot ons kernbezit behoren, verkocht. Dit zal ook komend jaar worden voortgezet. De markt trekt aan en dit leidt tot mooie herinvullingen van de (school)locaties. Bij het verkopen van ons vastgoed wordt gebruik gemaakt van lokale partijen zoals makelaarskantoren.

Wij willen ons kernbezit op een duurzame manier exploiteren en in stand houden. De maatregelen die hiervoor nodig zijn laten wij zoveel mogelijk aansluiten bij het geplande onderhoud. Dit zal onderdeel worden van ons meerjarenonderhoudsprogramma.

Grondexploitatie

Wat willen wij bereiken?

Komende jaren zullen we ons vooral richten op het verkopen en afronden van de bestaande woningbouwlocatie en bedrijventerreinen. De woonvisie en het nog te formuleren bedrijventerreinenbeleid zullen hierin leidend zijn. De risico's zijn voorzover mogelijk in beeld gebracht. We willen een goed woonklimaat realiseren in onze woningbouwplannen en de ondernemer zo goed mogelijk faciliteren. Daar waar mogelijk proberen we tegemoet te komen in de wensen van de potentiële koper.

Wat gaan wij daarvoor doen?

We willen waar mogelijk tegemoet te komen aan de wensen van de potentiële koper, we willen de financiële risico's beperken. Voorbeeld hiervan is de verkoop van de kavels in het plan Jongbloed te Sleen. Deze heeft plaats gevonden middels de zogenaamde 'salamitechniek'. Hiermee konden we tegemoet komen aan de wens van kopers om zelf de kavelgrote te bepalen.

Centrumplan Coevorden

Wat willen wij bereiken?

Het opstellen van een ruimtelijke visie voor de herinrichting van de Markt, Haven en Citadelpunt is een van de projecten onder het programma Centrum. Deze visie moet inzicht geven in de ruimtelijk fysieke maatregelen die genomen moeten worden om de Markt de centrale plek te laten zijn voor bezoekers en de huiskamer te laten zijn voor de stad. Daarnaast worden kaders opgesteld voor de ontwikkeling van de Citadelpunt. De visie wordt vergezeld met een kostenraming voor de in de ruimtelijke visie voorgestelde maatregelen.

De benodigde omgevingsvergunningen voor de ontwikkeling van woningen zijn voor een groot aantal locaties binnen het Bogasterrein reeds vergund. Op basis van de ontwikkelingsovereenkomsten maken wij het projectgebied bouw- en woonrijp. In overleg met de ontwikkelaars worden de werkzaamheden voor bouw- en woonrijp ingepland.

Wat gaan wij daarvoor doen?

Voor het opstellen van een ruimtelijke visie voor herinrichting van Markt, Haven en de Citadelpunt werken wij samen met een hiervoor gespecialiseerd bureau. In het laatste kwartaal 2018 wordt gestart met de opdracht en gaan wij een zorgvuldig proces doorlopen waarbij alle belanghebbenden worden betrokken. Binnen het proces zal de voor het project gevormde Denktank een bijzondere positie krijgen. De Denktank is gevormd door afgevaardigden van stakeholders binnen, om en rond het projectgebied.

De ontwikkeling van het Bogasterrein krijgt vorm op basis van het bestemmingsplan en de overeenkomsten die voor de ontwikkeling zijn gesloten. De wijze waarop het projectgebied bouw- en woonrijp gemaakt moet worden is in de ontwikkelovereenkomst vastgelegd. Nadat wij het projectgebied bouw- en woonrijp heeft gemaakt zijn er geen privaatrechtelijke verplichtingen meer voor ons binnen het Bogasterrein.

Structuur- en ontwikkelplannen

Wat willen wij bereiken?

Wij willen zorgen voor goede vertaling van ons ruimtelijk beleid in onze structuur- en ontwikkelplannen. Daarnaast willen wij door een goede vertaling van ruimtelijk beleid planschades voorkomen.

Wat gaan wij daar voor doen?

Wij denken mee met ontwikkelingen en wegen daarbij alle belangen zorgvuldig af. Wij proberen planschades zoveel mogelijk te voorkomen. Daarnaast maken wij optimaal gebruik van de mogelijkheden die de Omgevingswet biedt.

Wonen en leefomgeving

Wat willen wij bereiken?

In de woonvisie hebben we aangegeven dat wij een gemeente willen zijn waar het goed wonen is en dat wij dit graag willen behouden. Wij willen een woningmarkt waarin de vraag naar woningen meer in evenwicht is met het aanbod. Daarnaast willen wij de aantrekkelijkheid van ons woon- en leefklimaat versterken. Daarom geven wij verder uitvoering aan het ingezette beleid. Vanuit de woonvisie hebben wij prestatieafspraken met de corporaties over de huursector gemaakt. Hierin zetten wij vooral in op de betaalbaarheid, de energietransitie en de transformatie van sociale huurwoningen.

Wat gaan wij daarvoor doen?

Het overaanbod in gemeentelijke plannen en plannen van ontwikkelaars in met name de stad Coevorden wordt geschrapt via aanpassing van bestemmingsplannen. Wel blijven wij ruimte bieden voor goede initiatieven in het centrumplan. Daarnaast gaan wij aan de hand van dorpsvisies in gesprek met de dorpen om ook hier ruimte te bieden voor passende plannen en zullen wij om de ontwikkelingen op de woningmarkt te volgen een monitoringssysteem ontwikkelen. Samen met de regio kijken wij naar de mogelijkheden om een herstructureringsfonds te ontwikkelen om zo de transformatie van het kwantitatieve en kwalitatieve woningaanbod naar toekomstige behoefte te faciliteren. Deze ambitie is terug te vinden onder de tegel ambities. De verdere verduurzaming van de woningvoorraad en het ontwikkelen van plannen zullen ook het komende jaar centraal staan. Om langer thuis te kunnen blijven wonen, starten wij met onze partners een bewustwordingscampagne op, waarin wij voorlichting en informatie geven. Wij zoeken de samenwerking met ons sociaal domein en bekijken de financiële ondersteuningsmogelijkheden. Samen met onze partners in de woonsector focussen wij hierbij op de betaalbaarheid van het wonen en het creëren van een passend aanbod voor bewoners die dit nodig hebben.

Bouwvergunningen

Wat willen wij bereiken?

Wij streven naar hoogwaardige dienstverlening die aansluit op de wensen van onze inwoners, bedrijven en instellingen. Aanvragen willen wij snel en zoveel mogelijk digitaal af te handelen. Onze gemeentelijke informatie moet tegelijkertijd ook toegankelijk zijn voor wie dit (nog) niet op digitale wijze kan/wil doen. Als procedures langdurig zijn, onderzoeken wij hoe deze makkelijker en sneller kunnen verlopen. Wij maken het initiatiefnemers die zich inzetten voor de samenleving zo makkelijk mogelijk door kritisch te kijken naar lokale en landelijke wet- en regelgeving.

Wat gaan wij daar voor doen?

Naast het heffen van leges voor omgevingsvergunningen willen wij onze medewerkers in staat stellen tot goede dienstverlening door te waarborgen dat hun kennis en vaardigheden op peil blijven en door te zorgen voor optimale ICT-systemen. Wij richten onze werkprocessen zo in dat aanvragen vanaf 2019 volledig digitaal afgehandeld kunnen worden. Wij zullen nog meer aanwezig zijn in het hele gebied van onze gemeente en gaan nog meer in gesprek met inwoners, bedrijven en instellingen. Door meer aanwezig en meer in gesprek te zijn kunnen wij onze dienstverlening verbeteren.

Ruimtelijke ontwikkeling

Wat willen wij bereiken en wat gaan wij daarvoor doen?

Binnen het product Ruimtelijke ontwikkeling bevinden zich diverse onderwerpen. De belangrijkste onderwerpen lichten wij toe.

Windmolens

Ten aanzien van de in 2017 vastgestelde bestemmingsplannen en verleende omgevingsvergunningen werd beroep ingesteld bij de Raad van State. Met betrekking tot beide windparken (Hulteweg en Weijerswold) werden de beroepen ongegrond verklaard, waarmee het

bestemmingsplan en de omgevingsvergunningen onherroepelijk zijn geworden. Daarmee kunnen beide windparken worden gerealiseerd.

Molens

In het najaar van 2017 is met de stichting Het Drentse Landschap overeenstemming bereikt over de overdracht van de zeven gemeentelijke molens, onder voorbehoud van besluitvorming door uw raad en de raad van toezicht van het Drentse Landschap. Deze besluitvorming vindt naar verwachting nog in 2018 plaats. De molens worden gefaseerd overgedragen: in 2018 twee molens, in 2019 drie molens en in 2020 nogmaals twee molens. Ten behoeve van toekomstig onderhoud vraagt Het Drentse Landschap van ons een subsidie van € 1.500.000, gelijktijdig en als volledige som te verstrekken bij de eerste overdracht. Ten gevolge van de overdracht vervallen gefaseerd de gemeentelijke onderhoudskosten.

Actualisatie bestemmingsplannen

De wettelijke verplichting om bestemmingsplannen te actualiseren is met het oog op de komst van de Omgevingswet komen te vervallen. Wij vinden het wel wenselijk om nog eenmaal voorafgaande aan de invoering van de Omgevingswet de bestemmingsplannen voor de woonkernen te actualiseren. De bestemmingsplannen voor de woonkernen zijn veelal al ouder dan tien jaar en daarnaast zit er onderscheid tussen de verschillende bestemmingsplannen. Dit betekent dat voor vergelijkbare gebieden niet 100% dezelfde regels gelden en dat is niet wenselijk. Verder willen wij –anticiperend op de Omgevingswet- het aantal bestemmingsplannen verder reduceren, de laatste wet- en regelgeving doorvertalen en ons eigen beleid met betrekking tot cultuurhistorie en woningbouw actualiseren. In 2018 heeft het voorontwerp-bestemmingsplan ter inzage gelegen. Een ontwerpbestemmingsplan voor de kernen zal eind 2019 verschijnen.

Omgevingswet

In het in februari vastgestelde ambitiedocument Omgevingswet is vastgesteld dat we optimaal gebruik willen maken van de mogelijkheden die de Omgevingswet biedt. Ook in relatie tot verbindend besturen en de kansen benutten voor ontwikkeling van de eigen organisatie. In het Coalitieakkoord is de ambitie uitgesproken dat we nog meer gaan werken op een manier die het verbindend besturen ondersteunt. In 2019 bieden wij uw raad ten aanzien van de nieuwe Omgevingswet een hoofdlijndocument voor de daadwerkelijke invoering van de wet in 2021. De concrete doelen voor 2019 zijn:

- Wij geven een vervolg aan het in februari 2018 door uw raad vastgestelde ambitiedocument: wij stellen een hoofdlijndocument op inclusief analyse van het beleidskader en invoeringskosten;
- Diverse pilots: Omgevingsplan Centrum Coevorden en daarnaast enkele nog nader te bepalen pilots;
- Wij maken een start met de omgevingsvisie in BOCE-verband;
- ICT: uitvoeren GAP-analyse en opstellen koersdocument. Start invoering en implementatie;
- Anders werken: wij doen concrete ervaring op aan de hand van een ontwikkelingslab Omgevingswet.

RSP

Wat willen wij bereiken?

Met de in gebruik name van de Spoorboog is het rangeerspoor in de stationsomgeving overbodig geworden en is het ontwikkelperspectief van de Euroterminal verbeterd. Na opheffing van de overtollige sporen (is inmiddels in volle gang) kan het emplacement worden heringericht en wordt de barrière tussen de Holwert en het centrum verkleind. De voetgangerstunnel verkleint de fysieke afstand verder en biedt ons de mogelijkheid een deel van het programma (P+R en deel van de fietsenstalling) aan de Holwert-zijde te realiseren. Hierdoor ontstaat er mogelijkheid de uitstraling van de stationsomgeving en de voorzieningen voor de reizigers te verbeteren. Daarnaast vormt het stationsgebied een 'stepping stone' tussen het EDS-plein en de binnenstad van Coevorden en is het voor bezoekers aan Coevorden een eerste kennismaking met de stad. Doordat de fysieke barrière wordt geslecht ontstaat er tevens de mogelijkheid om eventueel een deel van het langparkeren uit het centrum naar de Holwert te verplaatsen. Hier is bij de aanleg van het

parkeerterrein ten Noorden van de voormalige van Gend & Loos loods al op geanticipeerd. Kortom de herinrichting van de stationsomgeving is van belang voor het comfort van de reizigers, de uitstraling van Coevorden en de verbinding tussen de Holwert en het centrum.

Wat gaan wij daarvoor doen?

In 2018 is de uitvoeringsfase in de stationsomgeving van Coevorden gestart. In september 2019 wordt de voetgangersonderdoorgang opgeleverd en kan er worden gestart met de herinrichting van de stationspleinen (Holwert- en stadzijde). De afronding van het project is voor medio 2020 voorzien.

Mobiliteit

Wat willen wij bereiken?

In 2019 gaan wij door met het voorbereiden en uitvoeren van activiteiten zoals beschreven in het Mobiliteitsplan "Op weg naar Duurzame Mobiliteit".

- Wij willen de verkeersveiligheid (en leefbaarheid) blijvend verbeteren voor onze inwoners en bezoekers;
- Wij werken aan een goede bereikbaarheid ten behoeve van een goed woon- werk- en vestigingsklimaat voor alle modaliteiten, ook voor goederenvervoer;
- Wij werken naar een samenhangende en duurzame mobiliteit.

Wat gaan wij daarvoor doen?

In het kader van mobiliteit gaan wij het volgende doen:

- In 2019 wordt de aansluiting N34/Klooster opgeleverd en in gebruik genomen. Hiermee ontstaat er een duurzaam en veilig ingerichte kruising. Dit als onderdeel van de vernieuwde autoweg N34 van Coevorden naar Witte Paal;
- De planologische procedure om de zuidelijke ontsluitingsweg, welke een verbinding dient te vormen vanaf de nieuwe aansluiting N34/Klooster tot aan de Hulteweg, wordt afgerond. De voorbereiding om tot fysieke aanleg te komen zal in 2019 worden gestart;
- Voor het volledig doortrekken van de (voornoemde) ontsluitingsweg tot rondweg worden de planologische voorwaarden ingevuld, waarna kan worden gestart met het in beeld brengen van de financiële consequenties;
- Op basis van de (vast te stellen) fietsnota worden maatregelen voorgesteld ter verbetering van de fietskwaliteit (veiligheid en verbindingen) voor zowel op schoolroutes als recreatief gebruik, zoals de verbinding Dalen-Coevorden;
- Wij gaan in de gemeente door met het vormgeven van een veilig wegennetwerk. In Wachtum wordt een 30 km/u zone ingesteld. In het buitengebied van Aalden, Zweeloo, Geesburg en Dalen wordt ingezet op de uitvoering van een 60 km/u zonerings;
- Wij geven in samenwerking met partners uitvoering aan het regioprogramma PVE ZuidoostDrenthe en voeren maatregelen uit bij een aantal basisscholen, zoals in Wachtum, Dalen en Aalden;
- In BOCE verband stellen wij een bereikbaarheidsagenda en een regionale fietsagenda op;
- Wij gaan het aantal laadpunten voor elektrische auto's uitbreiden ter bevordering van de duurzame mobiliteit;
- Wij vragen aandacht voor de verbetering van de OV-verbinding Coevorden-Hoogeveen, wij realiseren een aantal voorzieningen bij de HUB Zweeloo en gaan in gesprek met dorpen en het OV-bureau om het openbaar vervoer in dorpen te laten rijden;
- Wij blijven ons inzetten voor het tot stand komen van de treinverbinding met Duitsland (Emmen-Rheine) en maken (infrastructurele) knelpunten bespreekbaar;
- Wij starten een haalbaarheidsonderzoek voor een verbetering van de passeerbaarheid van de N34 voor landbouwverkeer ter hoogte van Dalen;
- Om de leefbaarheid in wijken te vergroten willen wij een aantal parkeerknelpunten oplossen.

Lasten programma 3

Wij hebben de volgende uitgaven voor ruimte en leefomgeving begroot.
Bedragen x1000

Exploitatie	2019	2020	2021	2022
Lasten				
Ruimtelijke ontwikkeling	107	82	82	82
Wonen en leefomgeving	150	122	113	105
Bouwvergunningen	115	115	115	115
Grondexploitatie	4.119	4.189	3.865	4.718
Centrumplan Coevorden	812	520	513	505
Mobiliteit	57	57	57	57
Structuur en ontwikkelplannen	155	155	155	155
RSP	76	866	228	227
Vastgoed	5.788	5.605	5.791	5.146
Totaal Lasten	11.378	11.710	10.919	11.109
Resultaat	-11.378	-11.710	-10.919	-11.109

Programma 4 | Openbare ruimte

Bestuurlijke hoofdlijnen

In 2019 gaan wij verder met het wegwerken van achterstanden in het wegonderhoud. Wij gaan een start maken met de verbetering van onze fietspaden door bij een aantal fietspaden het asfalt te vervangen door beton. In 2018 is hiervoor het onderhoudsbudget verhoogd.

Ook op het gebied van openbaar groen gaan wij in 2019 een inhaalslag maken door meer plantvakken te renoveren. Door de beplanting te vervangen door andere, minder onderhoud intensieve beplanting ontstaat een acceptabel beeld, dat passend is bij onderhoudsniveau C. Wij zijn bezig met het opstellen van een bermbeheerplan en bomenbeheerplan. In het kader van het bermbeheer zijn 8 pilots gestart. Daarnaast zijn er mooie initiatieven van natuur technisch bermonderhoud gaande in het kader van het stimuleringsfonds.

In 2018 zijn wij, in overleg met betrokkenen, gestart met het verwijderen van de openbare verlichting waar wij deze niet nodig achten. In 2019 zullen wij hieraan een vervolg geven. Goede verlichting op schoolroutes achten wij daarentegen juist van groot belang. De uitvoering van het beleidsplan openbare verlichting gaat in 2019 verder.

In het Raadsakkoord "Samen Levend" heeft uw raad aangegeven met het thema Duurzaamheid aan de slag te gaan. Met het in 2019 nader invullen van duurzaamheidsbeleid als vervolg op "Van Energiek naar Duurzaam" brengen wij in beeld welke maatregelen prioriteit hebben om in 2040 energie neutrale gemeente te zijn. Wij zullen inzetten op een stevige ambitie omdat er ook op lokaal niveau een grote opgave ligt om bij te dragen aan een duurzame leefomgeving. Dit doen wij samen met inwoners, bedrijven, woningbouwcorporaties, waterschap, scholen, netbeheerders en overige betrokken organisaties, waarbij iedereen actief deel zal moeten gaan nemen. Wij bieden nu al ruimte en werken mee aan het realiseren van zonneparken en windmolens op de daarvoor beschikbare locaties. Werken aan de klimaatdoelen wordt steeds meer zichtbaar: van verduurzaming van de woningvoorraad door woningcorporaties en particuliere woningeigenaren, afvalscheiding en -hergebruik tot pilots ecologisch bermbeheer door inwoners.

Bovengrondse infrastructuur

Wat willen wij bereiken?

De gemeente heeft de verplichting om als "goed rentmeester" om te gaan met haar bezittingen en te zorgen voor een leefbare en veilige omgeving voor haar inwoners. Doelmatig beheer en onderhoud van de openbare ruimte (bermen, perken en plantsoenen, wegen, riolering, water, openbare verlichting e.d.) leveren hieraan een belangrijke bijdrage. Een deel van de zorg voor een veilige en prettige leefomgeving, kan als een gezamenlijke zorg van overheid en samenleving/inwoners gezien worden (kwaliteit openbaar groen bijvoorbeeld). Wat betreft het wegonderhoud ligt dit wat ons betreft anders; wij zien dit primair als een taak, waarbij de (lokale) overheid als taak en verantwoordelijkheid heeft het aan haar zorg toevertrouwde deel van het wegennet op een duurzame en veilige wijze in stand te houden en te onderhouden.

Wat gaan wij daarvoor doen?

Wegen

De Raad heeft inmiddels de volgende beleidsuitgangspunten voor het wegonderhoud vastgesteld:

- Het onderhoudsniveau van 2010 is het referentiepunt (inclusief het destijds geaccepteerde aanwezige niveau van 3% achterstallig onderhoud);
- De trend van een toenemende verslechterende onderhoudssituatie van de wegen zal in een periode van vijf jaar worden gestabiliseerd en geleidelijk omgekeerd;
- Kavelwegen worden niet meer onderhouden;
- Werkzaamheden worden waar mogelijk gecombineerd en geprioriteerd;
- De benodigde middelen voor onderhoud worden optimaal verdeeld tussen asfalt- en elementenverharding.

Om dit te realiseren is structureel € 500.000 en – voor het terugbrengen van het achterstallig onderhoud – incidenteel tweemaal € 1.500.000 (in 2018 en 2019) beschikbaar gesteld. Een gedeelte hiervan wordt ingezet voor het vervangen van asfaltfietspaden door betonfietspaden. Bij veel van de asfaltfietspaden in bosrijke omgeving is door boomwortelgroei schade ontstaan. Door het asfalt te vervangen door beton zal de onderhoudsbehoefte drastisch dalen en hier blijvend meer comfort worden geboden. De uitvoering van de nu vastgestelde intensivering en inhaalslag

van het wegonderhoud is in 2018 voortvarend ter hand genomen worden en zal in 2019 een vervolg krijgen

Openbare Verlichting

In 2017 is het nieuwe beleidsplan openbare verlichting vastgesteld. Duurzaamheid en (sociale en verkeers)veiligheid zijn de belangrijkste thema's van dit beleidsplan. Daartoe worden de volgende maatregelen genomen:

- Er worden in de komende vijf jaren circa 900 lichtmasten verwijderd;
- In de eerste vijf jaar worden alle SOX, TL-D en TL-S lampen vervangen door LED-armaturen
- Daarna worden jaarlijks op projectbasis armaturen vervangen door LED-armaturen;
- De nieuwe LED-verlichting wordt uitgerust met dimapparatuur, zodat deze verlichting gedurende de nachtperiode (23.00 – 6.00 uur) gedimd wordt.

In 2019 starten we met het tweede uitvoeringsjaar van het beleidsplan. Wij gaan de SOX verlichting in de wijken Looituinen, Poppenhare, Binnenvree, Buitenvree, Pikveld en Oranjewijk vervangen door LED-verlichting. In de kernen Wezuperbrug en Meppen gaan we de TL-verlichting vervangen. Ten aanzien van de schoolroutes gaan we pilots starten met verlichtingsmanagement op een deel van de fietsroute van Oosterhesselen naar Sleen en een deel van de fietsroute van Sleen richting Emmen. In 2018 hebben we via sanering van het bestand 100 lichtmasten verwijderd. In 2019 zullen wij verder gaan met het saneren van lichtmasten door de verlichting in het buitengebied gefaseerd te gaan verwijderen. Hierbij wordt de bestaande verlichting langs schoolroutes ontzien.

Oeververbindingen

Het najaar 2018 wordt het beheerplan civiele kunstwerken 2019-2023 afgerond. Met dit beheerplan wordt de veiligheid van onze civiele kunstwerken op een aanvaardbaar niveau gegarandeerd en de overige risico's (waaronder het risico van kapitaalvernietiging) tot een minimum beperkt. Dit voorstel zal aan uw raad worden aangeboden.

Brugbediening op afstand

Naast het inzichtelijk maken van de onderhoudskosten van de civiele kunstwerken is er onderzoek gedaan naar het op afstand bedienen van 6 bruggen in de vaarroutes binnen onze gemeente. Technisch gezien is het geen probleem de bruggen op afstand te gaan bedienen. Wel is het belangrijk om de kosten voor het op afstand bedienen van de bruggen in beeld te brengen in relatie met de huidige kosten. Voor het op afstand bedienen van de bruggen wordt een separaat voorstel opgesteld.

Afvalverwijdering en -verwerking

Wat willen wij bereiken?

"Gestreefd wordt naar een duurzaam afvalbeheer, waarbij zoveel mogelijk grondstoffen door bronscheiding uit het afval worden teruggewonnen, ten behoeve van hoogwaardig hergebruik". Deze visie streeft naar geoptimaliseerde productketens, die door middel van inzameling, scheiding en hergebruik zo min mogelijk grondstoffen lekken. Door de transitie 'van afval naar grondstof' blijft een minimale hoeveelheid restafval over die naar de afvalverbranding moet worden gebracht. Om dit te bereiken worden de VANG-doelstellingen onderschreven. Dit betekent dat in 2020 75% van het ingezamelde afval gescheiden dient te worden en dat er maximaal 100 kilo restafval per inwoner geproduceerd wordt.

Wat gaan wij daarvoor doen?

Om het realiseren van de VANG doelstellingen mogelijk te maken is voor 2019 het volgende gepland:

- Doorvoeren van een frequentiewijziging van de afvalinzameling;
- Onderzoek naar het invoeren van een pasjessysteem op de milieustraten om te waarborgen dat alleen inwoners uit onze gemeente toegang hebben;
- Bevordering van de bewustwording bij kinderen ten aanzien van het onderwerp "afval" door aantrekkelijke schoolprojecten uitgevoerd door IVN Drenthe, in nauwe samenwerking met Area aan te bieden.

Daarnaast wordt er op regionaal niveau samengewerkt met de Drentse gemeenten op de volgende punten:

- (Jaarlijks) de samenstelling van (grof) huishoudelijk restafval onderzoeken door het laten uitvoeren van sorteeranalyses;
- (Jaarlijks) een grondstoffenmonitor opstellen waarmee inzicht wordt verkregen in onze prestatie in relatie tot de uitgangspunten (afvalbeheerprestatie);
- Aanvullend op de gemeentelijke communicatiecampagnes wordt in 2019 een regionale communicatiecampagne gevoerd om het belang van afvalscheiding te benadrukken;
- Verkennen of er een afzonderlijke inzamel- en recycle methode voor luiers en incontinentiemateriaal opgezet kan worden.

Riolering

Wat willen wij bereiken?

Binnen de gemeentelijke voorzieningen speelt de riolering een prominente rol. Wij willen zorgen voor een goed systeem, want het rioleringsstelsel draagt niet alleen bij aan de bescherming van de volksgezondheid, maar ook aan het voorkomen van wateroverlast en het aantrekkelijk maken van woon-, bedrijfs- en recreatieomgeving.

Wat gaan we daarvoor doen?

In 2015 stelde uw raad het verbreed Gemeentelijk Rioleringsplan (vGRP) 2015-2019 vast. In 2018 is op basis van dit plan gestart met het project in Wachstum (Middendorp, Westerend en Oosterend) waar de riolering vervangen en het regenwaterriool gecompleteerd wordt. Hierbij wordt ook het bestemmingsplan Koematen woonrijp gemaakt. Deze projecten worden in 2019 afgerond. Het project Boerhoorn en Wan in Oosterhesselen is vertraagd doordat de voorbereiding van andere projecten vertraging heeft opgelopen. Uitvoering zal plaatsvinden in 2019. In 2019 gaan we ook een klein deel van de riolering van de Middendorpstraat in Meppen optimaliseren. In 2018 is het rioolstelsel in Dalen en Dalerpeel geïnspecteerd. Hier zullen voor 2020 en 2021 projecten uit voortvloeien. In 2019 wordt een nieuw vGRP opgesteld waarin de voornoemde projecten worden opgenomen. In 2019 worden de kernen Geesbrug, Aalden en Dalerveen geïnspecteerd.

Groen en landschap

Wat willen wij bereiken?

Bermbeheer

Wij blijven de pilots van natuur technisch bermbeheer volgen en voeren zelf ook 1 pilot uit om van te leren. Met natuur technisch bermbeheer bereiken wij een grotere biodiversiteit. Dit ondersteunt ons ook in het beheersen van de eikenprocessierups en draagt bij aan de belevingswaarde voor de toeristen die onze gemeente bezoeken. Wij zullen het bermbeheerplan separaat aan uw raad aanbieden.

Bomenbeheer

Met het bomenbeheerplan gaan wij de achterstanden in het bomenbestand pragmatisch wegwerken en planmatig de bomen onderhouden. Hierdoor kunnen wij voldoen aan de wettelijke zorgplicht van boomeigenaren en zal het aantal stormschades en materiële schades afnemen. Hiermee werken wij ook naar een duurzaam bomenbestand met een hogere levensvatbaarheid. Uw raad zal hierover een voorstel ontvangen.

(Sociale) veiligheid

Wij verbeteren de sociale veiligheid door knelpunten op zichthoeken en achterpaden opener en overzichtelijker te maken zodat bewoners zich veiliger voelen in hun woonomgeving.

Wat gaan wij daarvoor doen?

Sinds 1 januari 2015 onderhouden wij het openbaar groen op onderhoudsniveau C. De gevolgen hiervan voor de plantvakken zijn op een aantal plekken zichtbaar door het soort beplanting. Wij hebben nog relatief veel oude plantvakken waar veel onderhoud nodig is. Bovendien is er in toenemende mate sprake van minder vitale beplanting in de plantvakken, waardoor onkruid beter kan groeien. Daarom gaan wij in 2019 verder met het investeren in de vervanging van deze beplanting door andere, minder onderhoudsintensieve, beplanting.

Om het groenonderhoud in Coevorden in 2019 een verdere impuls te geven, ondersteunen en faciliteren wij dorps- en wijksinitiatieven om de belevings- en gebruikswaarde van het openbaar

groen te verbeteren. Daarnaast is er in 2018 een bermbeheerplan en een bomenbeheerplan opgesteld die ter vaststelling aan de raad wordt aangeboden. In het kader van het bermbeheer hebben wij bovendien met een aantal belangenorganisaties en inwoners enkele pilots laten starten om duidelijkheid te krijgen over de gevolgen van natuurtechnisch bermonderhoud. Deze zullen wij in 2019 blijven volgen.

Het bomenbeheerplan geeft aan wat de huidige toestand is van de laan en straatbomen binnen de gemeente (bossingels, bossen en bosplantsoen zijn hierin niet meegenomen). Daarnaast geeft het bomenbeheerplan aan welke acties en middelen noodzakelijk zijn om als boomeigenaar te voldoen aan de wettelijke zorgplicht omtrent bomen.

Begraafplaatsen

Wat willen wij bereiken?

De huidige beperkte ruimte op de begraafplaats in Coevorden maakt het noodzakelijk dat gestart wordt met het ruimen van de graven op deze begraafplaats. Dit proces moet zorgvuldig en met respect plaats vinden. De laatste eer bewijzen aan een overleden geliefde behoort in iedere cultuur tot een vanzelfsprekendheid. Respect voor de overledene, het afscheid: iets wat je niet over kunt doen in een later stadium het gevoel dat je als nabestaande herinnert van de plechtigheid is vaak blijvend. De uitvaartondernemer en de begraafplaatsbeheerder doen er alles aan om dit gevoel bij de nabestaanden goed te laten zijn. Tot aan het einde van de plechtigheid, tot het einde van de grafrusttermijn. Tot aan dit punt is de wet en regelgeving duidelijk en vrij uitvoerig. Vanaf het moment echter van een eventuele ruiming van een graf zijn er vrijwel geen regelgevingen of richtlijnen bepaald. De respectvolle omgang met overledenen eindigt niet bij het einde van de grafrusttermijn, maar gaat onverminderd door.

Wat gaan wij daar voor doen?

Besloten is om de gemeentelijke begraafplaatsen niet uit te breiden. In eerste instantie wordt door het ruimen van oude graven voorzien in aanvullende grafruimte. Hiervoor is een protocol vastgesteld om de hiervoor noodzakelijke procedures vast te leggen. Uw raad is van deze procedure op de hoogte gesteld. Gelet de huidige beperkte ruimte op de begraafplaats in Coevorden is het noodzakelijk dat gestart wordt met het ruimen van graven op deze begraafplaats. Om dit proces zorgvuldig en met respect te laten plaatsvinden wordt de notitie "Opgraven en Ruimen" geschreven. Deze notitie zal begin 2019 aan de raad worden aangeboden.

Milieu

Wat willen wij bereiken?

Wij gaan voor duurzaam! Klimaatveranderingen worden steeds duidelijker zichtbaar en de opdracht om te verduurzamen wordt daarmee steeds urgenter. Wij willen energieneutraal zijn in 2040 en zullen daarom in de komende periode onderzoeken wat ervoor nodig is om deze doelstelling te bereiken. Wij werken aan een plan van aanpak en wij voeren onderzoek uit om te kijken welke groene energiemix het beste past bij de wijken en dorpen, bij onze inwoners en bedrijven. Naast de energietransitie richten wij ons ook op klimaatadaptatie, biodiversiteit, afval en circulaire economie en groene mobiliteit. Met een aantal van deze thema's gaat uw raad in 2018/2019 aan de slag om kaders en doelstellingen te definiëren. Wij willen zelf ook het goede voorbeeld geven en formuleren daarom een plan om het voortouw te nemen in verduurzaming.

Wat gaan wij daarvoor doen?

Wij gaan bezig met de volgende zaken:

- Uitvoeren van een nulmeting duurzaamheid om de stand van zaken duidelijk in beeld te brengen;
- De werkgroep Duurzaamheid uit uw raad stelt kaders voor een aantal duurzaamheidsthema's naar aanleiding van het raadsakkoord;
- Opstellen van visie duurzaamheid en uitvoeringsagenda;
- Warmtevisie en wijkaanpak opstellen waarbij wordt gekeken hoe wij in 2040 energie neutraal kunnen zijn en welke energiemix hiervoor nodig is;
- Deelname aan de Regionale Energie Strategie;

- Drents energieloket meerjarig ondersteunen en samen projecten uitvoeren;
- Convenant afsluiten met netwerkbeheerders;
- Meerjarige ondersteuning IVN (Instituut voor natuureducatie en duurzaamheid);
- Opstellen plan van aanpak Duurzame Gemeentelijke Organisatie.

Heffingen

Wat willen wij bereiken?

Heffingen hebben betrekking op rechten, tarieven en leges. Voorbeelden hiervan zijn rioolheffing, afvalstoffenheffing en de leges voor de omgevingsvergunningen. De gemeente kan hier alleen de totale kosten vergoed krijgen, die zij gemaakt heeft. De totale opbrengst van de heffingen mag niet hoger zijn dan de totale kosten die de gemeente hiervoor maakt. In de paragraaf Lokale Heffingen is extra informatie opgenomen ten aanzien van het beleidskader en de daaruit voortvloeiende financiële gevolgen voor de lokale heffingen van de gemeente.

Wat gaan wij daarvoor doen?

Op een zo efficiënt mogelijk wijze uitvoering geven aan onze dienstverlening.

Lasten programma 4

Wij hebben de volgende uitgaven voor de openbare ruimte begroot.

Bedragen x1000

Exploitatie	2019	2020	2021	2022
Lasten				
Bovengrondse infrastructuur	4.657	3.162	3.086	3.110
Groen en landschap	1.051	549	547	547
Afvalverwijdering en -verwerking	3.609	3.609	3.609	3.609
Riolering	2.795	2.854	2.907	2.993
Milieu	50	50	50	50
Begraafplaatsen	285	285	285	283
Totaal Lasten	12.447	10.509	10.484	10.591
Resultaat	-12.447	-10.509	-10.484	-10.591

Programma 5 | Bestuur en Organisatie

Bestuurlijke hoofdlijnen

Onze bestuursstijl kenmerkt zich door een intensieve samenwerking met inwoners, ondernemers en maatschappelijke instellingen. Op die manier komt de kracht van Coevorden optimaal tot zijn recht. Wij willen innoveren en investeren. Door het effectiever inzetten van middelen, maar ook uitgaan van eigen kracht van inwoners, partners én onszelf, geven wij organisaties en inwoners meer vrijheden en mogelijkheden om initiatieven te nemen én op te pakken.

Veiligheid is een voorwaarde om plezierig te kunnen wonen, werken en verblijven. De samenleving en de overheid hebben hierin een gezamenlijke verantwoordelijkheid.

De organisatie is in beweging en zorgt voor de juiste medewerker op de juiste plek met daarbij een goed gevoel voor verantwoordelijkheid. Voor medewerkers is het belangrijk om te weten wat er speelt in de samenleving om maatwerk te kunnen leveren en oplossingen aan te kunnen dragen. Dit terwijl de medewerker tegelijkertijd bewaker blijft van de belangrijke waarden waar wij als eerste overheid voor staan.

Bedrijfsvoering

Wat willen wij bereiken?

Onze gemeente heeft veel contacten met inwoners, bedrijven, (maatschappelijke) partners en bezoekers. Deze contacten hebben verschillende vormen en doelen. Informatievragen, ondersteuning bij de realisatie van bedrijven of ideeën, het leveren van producten als identiteitsbewijzen, het leveren van diensten zoals het groenonderhoud of het verstrekken van een vergunning voor een evenement. En nog veel meer. Al deze contacten vormen voor ons de essentie van dienstverlening. Het is onze ambitie om daadwerkelijk toegevoegde waarde te leveren en betrouwbare, professionele en vriendelijke dienstverlening te bieden. Dienstverlening blijft continu in ontwikkeling omdat de vraag en de wens in de samenleving continu verandert. Wij willen hier steeds bij blijven aansluiten en onze dienstverlening blijven optimaliseren. Dit betekent aandacht voor de toegankelijkheid van onze dienstverlening: op maat en op meerdere manieren, gericht op de behoeften van onze klanten en met aandacht voor de snelheid en efficiency van onze dienstverlening.

Wat gaan wij daarvoor doen?

Om onze dienstverlening te optimaliseren gaan wij aan de slag met onze toegankelijkheid. Wij streven ernaar zoveel mogelijk vanuit één loket te werken of met één contactpersoon zodat wij worden ervaren als één organisatie met duidelijke en herkenbare normen voor onze dienstverlening. Toegankelijkheid is ook de manier waarop inwoners, bedrijven, (maatschappelijke) partners en bezoekers contact met ons kunnen opnemen. Hierbij willen wij zoveel mogelijk digitale selfservice realiseren, waarbij wij voor onze klanten die hier om welke reden dan ook geen gebruik van kunnen maken ondersteuning of een alternatief willen bieden. Daar waar het meerwaarde heeft willen wij meer zichtbaar aanwezig zijn in onze gemeente of bijvoorbeeld onze producten bij onze klanten afleveren. Om nog meer inzicht te krijgen in waar onze klanten tegenaan lopen in onze dienstverlening organiseren wij klantreizen. Belemmeringen of ergernissen voor de klant worden onze uitdagingen in het dienstverleningsproces de komende periode.

Veiligheidsbevorderende maatregelen

Wat willen wij bereiken?

Het is wenselijk de inzet van handhaving toe te spitsen op waar de risico's dan wel de ervaren overlast in de samenleving het grootst is. Situationeel zal bekeken worden welke inzet van maatregelen passend is. Samenwerking met andere partners zoals de politie en samenspraak met inwoners en betrokkenen ligt hierbij voor de hand.

Wat gaan wij daar voor doen?

De nieuwe dienstverleningsovereenkomst met de stichting Veiligheidszorg Drenthe is van kracht geworden. De komende jaren is de inzet van de buitengewoon opsporingsambtenaren (boa) geborgd. Er wordt ingezet met de boa's op kleine overlast. Te denken valt aan fout parkeren, onjuist aanbieden van huishoudelijk afval, maar ook de handhaving van de Algemene Plaatselijke Verordening Coevorden. De feitelijke inzet van deze capaciteit zullen wij zo veel als mogelijk afstemmen met de wijken en dorpen en meer toespitsen op specifieke wensen en prioriteiten. Intensievere handhaving van de Drank- en Horecawet is wenselijk. Hierbij ligt de prioriteit op controle op het naleven van de vergunning en het verstrekken van alcohol aan minderjarigen. Het beschermen van de gezondheid van jeugdigen is een onderdeel bij evenementenvergunningverlening. Daarnaast is er oog voor de kwaliteitsverbetering van de vergunningverlening en verbetering van het overleg met initiatiefnemers van evenementen. Ook zal er een nieuw veiligheidsplan opgesteld voor onze gemeente. Beoogd is om dit veiligheidsplan, in de lijn van verbindend besturen, invulling te geven samen met inwoners en maatschappelijke partners.

Ondermijning is een onderwerp dat steeds prominenter aandacht krijgt en komt op verschillende plekken in de samenleving voorkomt. Ondermijning is een gevaar voor de leefbaarheid van de samenleving. Te denken valt aan onder andere drugs, witwassen, mensenhandel en PGB fraude. Er wordt ingezet op preventie (door middel van voorlichting aan de ambtenaren) en het inventariseren van vermoedens van ondermijning. Er wordt een keuze gemaakt wat prioriteit heeft qua aanpak waarbij de capaciteit van de betrokken partijen gericht wordt ingezet. Betrokken partijen zijn gemeente, politie, belastingdienst, Regionaal Informatie en Expertise Centrum (RIEC) en het Openbaar Ministerie.

Burgemeester en wethouders

Wat willen wij bereiken?

De afgelopen bestuursperiode hebben wij al veel bereikt in het samenwerken met inwoners, partners en andere betrokkenen in onze gemeente. Wij gaan volop verder met het ontwikkelen van verbindend besturen. Daarvoor benutten wij de energie, de kracht en de beweging die het proces van verbindend besturen in de voorgaande vier jaar heeft opgeleverd. Wij willen de goede ontwikkelingen in deze samenwerking behouden en aandacht besteden aan de aanbevelingen die wij hebben gekregen uit het beeld van waar wij nu staan. Dit is onder andere beschreven in het boek Buiten-spel.

Ons ideaal is een actieve samenleving met betrokkenheid voor haar eigen leefomgeving. Daar waar dit goed gaat ondersteunen wij, daar waar het minder vanzelf gaat investeren wij. Wij gaan het gesprek aan over wederzijdse verwachtingen, samen met (maatschappelijke) partners.

Wat gaan wij daarvoor doen?

Wij gebruiken de twaalf aanbevelingen uit het boek Buiten-spel, die voortkomen uit een beeld van waar wij nu staan, om de verbinding en samenwerking nog beter vorm te geven. In afstemming met inwoners willen wij komen tot een gewijzigde maatwerkopzet voor dorpen en wijken voor de samenwerking met inwoners als het gaat om de (fysieke en sociaal maatschappelijke) leefbaarheid in de eigen wijk of het eigen dorp. Deze maatwerkopzet betekent dat wij naast de gewaardeerde, al bestaande gesprekspartners afhankelijk van de situatie of het thema verschillende/meerdere gesprekspartners per wijk of dorp kunnen hebben. Wij sluiten daarbij aan bij de (samenwerkings)verbanden en netwerken die in de wijken en dorpen aanwezig zijn. Zijn die er niet dan kijken wij op welke manier wij in deze wijken en dorpen kunnen bijdragen aan het laten ontstaan van dergelijke samenwerkingsverbanden of netwerken of naar alternatieve vormen van participatie door onze inwoners.

Het gaat ons om het bijdragen aan de zelforganisatie en het samenwerken met en faciliteren van vertegenwoordigers in wijken en dorpen. Wij gaan actief op zoek naar gesprekspartners daar waar wij nu nog onvoldoende verbinding hebben. Wij starten daarvoor met werkconferenties met de wijken en dorpen, met (maatschappelijke) partners en ook met andere gemeenten om ideeën op te doen over alternatieve vormen van verbinding die aansluiten bij de wensen en de situatie in de samenleving.

Stimuleringsfonds dorpen en wijken

Wat willen wij bereiken?

Wij willen komen tot een gewijzigde opzet van het huidige stimuleringsfonds. Het stimuleringsfonds is bedoeld om de leefbaarheid in onze wijken en dorpen te vergroten. Dit fonds kent nu drie onderdelen: eenmalige initiatieven, initiatieven met een structureel karakter en wijk- en dorpsbudgetten. Samen met de dorps- en wijkverenigingen willen wij onderzoeken hoe het beschikbare geld in dit fonds zo goed mogelijk kan worden ingezet. Ideeën die wij daarbij hebben zijn het breder openstellen van het stimuleringsfonds voor meer groepen in onze samenleving. Dit kunnen tijdelijke groepen enthousiaste mensen zijn en groepen mensen die samenwerken rondom een specifiek thema, naast de vaste verenigingen in de dorpen en wijken zoals het nu is georganiseerd. Ook is het mogelijk dat er een gedifferentieerde opzet komt met een maatwerkoplossing die past bij de situatie van een wijk, een dorp of een groep inwoners. Dus voor de ene partij een budget, voor de andere partij een initiatievenregeling en wellicht zelfs een geheel andere vorm. Daarvoor kijken wij ook naar voorbeelden in andere gemeenten.

Wat gaan wij daarvoor doen?

Om te komen tot een andere opzet van het stimuleringsfonds organiseren wij het gesprek met de verenigingen van plaatselijk belang en buurt- en speeltuinverenigingen die nu gebruik maken van het stimuleringsfonds. Wij willen graag horen wat zij nodig hebben om in het dorp en de wijk aan de slag te gaan of te blijven met leefbaarheid. Wij denken hierbij aan zowel de fysieke leefbaarheid als de sociaal maatschappelijke leefbaarheid. Met hen willen wij kijken naar alternatieve vormen van financiële ondersteuning en de mogelijkheden om ook andere groepen in de samenleving hierbij te betrekken.

Wij zetten de intensieve samenwerking met de dorpen en wijken voort. Wij stimuleren ze te werken aan een dorps- of wijkvisie of agenda waarin ook sociaal maatschappelijke leefbaarheid aan bod komt. Dorpen en wijken die dat willen kunnen de wijk- en dorpsbudgetten koppelen aan de realisatie van de dorps- of wijkvisie.

Dit gaat in 2019 leiden tot een nieuwe opzet. Omdat de ontwikkeling in de wijken en dorpen niet stilstaat en dit van invloed is op de wensen rondom financiële ondersteuning, blijft het onze uitdaging om het fonds steeds te laten meebewegen met deze behoeften en de situatie in de wijken en dorpen.

Gemeenteraad en commissies

Wat willen wij bereiken?

Wij vinden het belangrijk dat uw raad haar functie als volksvertegenwoordiging op een goede wijze kan invullen.

Met het opgestelde raadsakkoord 'Samen Levend' is uw raad nog beter in staat om deze volkvertegenwoordigende rol te vervullen. Uw raad gaat in gesprek met de samenleving over 'duurzaamheid', 'lokale zeggenschap en betrokkenheid' en 'bloeiend verenigingsleven en mensen in beweging'. We faciliteren uw raad in het proces van uitvoering. De (uitwerking van de) rollen van uw raad en die van ons college stemmen wij in goed overleg af.

Wat gaan wij daar voor doen?

Wij willen uw raad ondersteunen in hun functie door onder andere het ter beschikking stellen van een fractiebijdrage. Daarnaast bieden wij ambtelijke bijstand indien dit nodig wordt geacht.

Burgerzaken

Wat willen wij bereiken?

Wij hebben veel contact met onze inwoners, bedrijven en maatschappelijke partners. Ons doel is betrouwbaar, professioneel en vriendelijk zijn als zichtbare, bereikbare en moderne eerste overheid voor onze inwoners en andere relaties. Wij bieden de producten en diensten die onze inwoners nodig hebben aan op een persoonlijke, efficiënte en klantgerichte manier en op de meest logische plek. Wij gaan door met de digitalisering van de dienstverlening. Zowel de niet- of minder digitaal vaardige als de beter digitaal vaardige inwoners ervaren dezelfde kwaliteit dienstverlening.

Wat gaan wij daar voor doen?

Op een zo efficiënt mogelijke wijze uitvoering geven aan onze dienstverlening.

Bestuurlijke samenwerking

Wat willen wij bereiken en wat gaan wij daar voor doen?

Het product Bestuurlijke samenwerking bestaat uit de deelproducten Bestuurlijke samenwerking en Internationale betrekkingen. Door samen te werken met zowel nationale en internationale partners willen wij kansen benutten die deze samenwerkingen bieden.

Bestuurlijke samenwerking

In BOCE-verband wordt uitvoering gegeven aan de vastgestelde regionale Beleidsagenda Zuidoost Drenthe. In dit verband wordt samengewerkt met de gemeenten Borger-Odoorn en Emmen op de thema's Toerisme & Recreatie, leefbaarheid, bereikbaarheid en de Omgevingswet.

Internationale betrekkingen

Onze grensgemeente profileert zich als een voortrekker op het gebied van internationale samenwerking. De doelstelling is vooral het versterken van de sociale en economische structuur van de regio. Om dit te bereiken onderhouden wij ons netwerk op bestuurlijk en ambtelijk niveau, met als focusgebieden grensoverschrijdende samenwerking, stedenbanden en (lobby in) Brussel. Ook initiëren wij projecten in de Duits-Nederlandse grensregio op het gebied van economie, werkgelegenheid en onderwijs. In deze lijn werken wij aan verdere ontwikkeling en vermarkting van het grensoverschrijdende bedrijventerrein het GVZ Europark, in nauwe samenwerking met de Samtgemeinde Emlichheim.

Bovendien voeren wij, samen met partners, lobby richting de Nederlandse regering in Den Haag, de Europese Commissie in Brussel en de Nedersaksische deelstaatregering in Hannover. Een voorbeeld hiervan is de lobby voor de treinverbinding voor personen tussen Emmen en Rheine. In een grensregio is Europa misschien wel het meest voelbaar. Wij willen ons lokale beleid ondersteunen door het benutten van de mogelijkheden binnen Europese programma's en structuurfondsen en het uitwisselen van kennis en ervaring op internationaal niveau. Politieke, bestuurlijke en ambtelijke vertegenwoordigers van onze gemeente bezoeken daarom jaarlijks de European Week for the Regions and Cities (EUWRC) van het Comité van de Regio's in Brussel.

Lasten programma 5

Wij hebben de volgende uitgaven voor het bestuur en de ambtelijke organisatie begroot.

Bedragen x1000

Exploitatie	2019	2020	2021	2022
Lasten				
Veiligheidsbevorderende maatregelen	3.014	3.005	3.035	3.040
Gemeenteraad en commissies	625	625	628	625
Burgemeester en wethouders	778	778	778	778
Bestuurlijke samenwerking	216	217	216	216
Burgerzaken	312	312	312	312
Stimuleringsfonds dorpen en wijken	710	710	710	710
Bedrijfsvoering	24.393	24.062	24.199	24.153
Totaal Lasten	30.048	29.709	29.878	29.834
Resultaat	-30.048	-29.709	-29.878	-29.834

Programma 6 | Financiering en dekkingsmiddelen

Bestuurlijke hoofdlijnen

Deze bestuursperiode begint met een gezonde financiële positie. Dit biedt de mogelijkheid om invulling te geven aan ambities op onze programma's. Hierbij zijn de doelen die wij willen bereiken, leidend. Wel is het hebben en op orde houden van een gezond huishoudboekje een voorwaarde. Wij zetten onze financiën zodanig in zodat zij onze beleidsdoelstellingen zo optimaal mogelijk ondersteunen. Wij zoeken voortdurend naar de balans tussen investeren in ambities en het behouden van een gezonde financiële positie.

Vanaf 2019 is de integratie-uitkering sociaal domein opgegaan in de algemene uitkering. Dit betekent dat de budgetten van de drie decentralisaties definitief zijn ontschot. De uitkering van het gemeentefonds heeft daardoor een omvang van € 57 miljoen. Dit is meer dan 50% van onze begroting. De ontwikkeling van de algemene uitkering wordt voor een belangrijk deel bepaald door de ontwikkeling van de rijksuitgaven. Volgens het systeem van 'samen de trap op en samen de trap af' hebben wijzigingen in de rijksuitgaven direct invloed op de omvang van het gemeentefonds. De jaarlijkse voeding van het gemeentefonds (positief of negatief) wordt het accres genoemd. Schommelingen als gevolg van het accres en een wijziging in de methodiek van het BTW-compensatiefonds kunnen grote financiële gevolgen hebben.

In lijn met onze nota financieel beleid koersen wij op een solvabiliteitsratio tussen de 30% en 40%. Ondanks de beperkte groei van de reservepositie zien wij hiertoe mogelijkheden door een verlaging van ons vreemd vermogen. Dit doen wij door af te lossen op onze bestaande leningenportefeuille. Wij verwachten onze uitgaven en investeringen op te kunnen vangen binnen onze lopende exploitatie. Dit vullen wij eventueel aan met kort geld, zogenaamde kasgeldleningen. Er zal dus geen sprake zijn van consolidatie en het aantrekken van nieuwe langlopende leningen. Met de verplichte aflossing op de bestaande leningenportefeuille betekent dit dat de omvang van ons vreemd vermogen afneemt tot € 58 miljoen.

Algemene baten en lasten

Wat gaan wij daarvoor doen?

Onder de algemene baten en lasten vallen de stelpost onvoorzien, de stelpost vervangingsinvesteringen en de stortingen in de algemene reserve. Deze stelposten dragen bij aan een solide financiële huishouding en dragen daarmee bij aan het behouden van de financiële positie van onze gemeente.

Heffing gemeentelijke belastingen

Wat gaan wij daarvoor doen?

Inkomsten uit gemeentelijke belastingen worden ingezet als algemeen dekkingsmiddel. Wij mogen zelf bepalen waarvoor wij deze opbrengst gebruiken. De paragraaf Lokale Heffingen geeft inzicht in het beleidskader en de daaruit voortvloeiende financiële gevolgen met betrekking tot de lokale heffingen.

Financiering en dividend

Wat gaan wij daarvoor doen?

Ontvangen dividend wordt ingezet als algemeen dekkingsmiddel. Het begrote bedrag voor 2019 is € 565.500. De dividendopbrengst nemen wij als bate op het moment waarop het dividend betaalbaar wordt gesteld of de algemene vergadering van aandeelhouders daarover een besluit heeft genomen.

Algemene uitkering gemeentefonds

Wat gaan wij daar voor doen?

De ontwikkeling van de algemene uitkering wordt voor een belangrijk deel bepaald door de ontwikkeling van de rijksuitgaven. Volgens het systeem van 'samen de trap op en samen de trap af' hebben wijzigingen in de rijksuitgaven direct invloed op de omvang van het gemeentefonds. Inkomsten uit de Algemene Uitkering wordt gebruikt als algemeen dekkingsmiddel. Wij mogen zelf bepalen waarvoor zij deze opbrengst gebruikt.

Lasten programma 6

Wij hebben de volgende uitgaven voor financiering en dekkingsmiddelen begroot.

Bedragen x1000

Exploitatie	2019	2020	2021	2022
Lasten				
Financiering en dividend	36	202	402	528
Algemene uitkering gemeentefonds	0	0	0	0
Algemene baten en lasten	1.784	1.724	1.506	1.660
Heffing gemeentelijke belastingen	66	66	66	66
Saldo jaarrekening na bestemming	0	0	0	0
Inning gemeentelijke belastingen	142	142	142	142
Totaal Lasten	2.027	2.134	2.116	2.396
Resultaat	-2.027	-2.134	-2.116	-2.396

Financiële begroting

Samenvatting financieel meerjarenperspectief

Samenvatting financieel meerjarenperspectief 2019 - 2022

De basis voor deze begroting is de 'Kaderbrief 2019', zoals uw raad deze op 10 juli 2018 heeft vastgesteld. Op basis van de kaderbrief en ontwikkelingen die zich sindsdien hebben voorgedaan, hebben wij de begroting samengesteld.

Nieuw meerjarenperspectief

In onderstaande tabel treft u een overzicht aan van het geactualiseerde meerjarenperspectief. Voor het jaar 2019 verwachten wij een begrotingstekort van € 90.000. Vanaf 2020 zijn het positieve begrotingsresultaten, namelijk € 762.000 in 2020, € 1.475.000 in 2021 en € 1.917.000 in 2022.

Onder de tabel lichten wij de diverse ontwikkelingen toe.

ACTUALISATIE MEERJARENPECTIEF				
<i>(bedragen x € 1.000)</i>				
	2019	2020	2021	2022
Saldo Kaderbrief 2019	377	1.164	1.968	2.335
Saldo Halfjaarrapportage 2018	-345	-345	-345	-345
<i>Ontwikkeling inkomsten</i>				
Septembercirculaire	-5	46	-52	30
Belastingen, huren en pachten	-132	-132	-132	-132
<i>Ontwikkeling uitgaven</i>				
Loon- en prijsontwikkelingen	-69	-69	-69	-80
Autonome ontwikkelingen	0	0	-35	-35
Verbonden partijen	0	-33	-33	-33
Reeds geaccordeerd nieuw beleid	-29	-29	-29	-29
Overige ontwikkelingen	75	125	165	165
Kleine verschillen	38	35	37	41
Geprognosticeerd saldo	-90	762	1.475	1.917

Ontwikkeling inkomsten

Gemeentefonds, belastingen en leges

Nadat de kaderbrief is verschenen, hebben wij de inkomsten voor 2019 opnieuw berekend. Dit hebben wij gedaan op basis van de septembercirculaire van het gemeentefonds, die op Prinsjesdag verscheen. Op basis van bijvoorbeeld de te verwachten aantallen huishoudens en bedrijven, de Woz-waarde, aanvragen voor bouwvergunningen hebben wij de opbrengsten uit belastingen en leges berekend.

De septembercirculaire

Op Prinsjesdag, dinsdag 18 september, is de septembercirculaire van het gemeentefonds verschenen. We hebben al twee circulaire achter de rug dit jaar, met grote consequenties. De

maartcirculaire 2018 bevatte de vertaling van het regeerakkoord van het kabinet Rutte III en gaf hoge accessen. De meircirculaire 2018 stond in het teken van de integratie van het sociaal domein in de algemene uitkering en het verlagen van de meerjarige voorschotregeling van het BTW CompensatieFonds (BCF). Deze septembercirculaire staat in het teken van de vertaling van de Miljoenennota 2019.

Ontwikkeling van de algemene uitkering

De effecten van de septembercirculaire zijn als volgt. Dit zijn de wijzigingen ten opzichte van de cijfers zoals wij deze bij de meircirculaire hebben gepresenteerd. Onder de tabel lichten wij de wijzigingen toe.

EFFECTEN SEPTEMBERCIRCULAIRE						
<i>(bedragen x € 1.000)</i>						
	2018	2019	2020	2021	2022	
Uitkeringsfactor						
Accresontwikkeling	-394	-	-35	-71	-36	
Plafond BTW-compensatiefonds	-320	-	-	-	-	
Nominaal effect	-	-	-35	-71	-71	
Overige ontwikkelingen uitkeringsfactor	-74	-106	-	-36	-36	
Ontwikkeling uitkeringsbasis						
Ontwikkeling uitkeringsbasis	25	-71	-106	-142	-178	
Hoeveelheidsverschillen	-2	172	222	268	351	
	Subtotaal centraal	-765	-5	46	-52	30
Taakmutaties						
Aanschaf leesloeps stembureaus	1	-	-	-	-	
Toezicht en handhaving kwaliteit peuterspeelzalen	1	3	3	3	3	
Toezicht en handhaving kinderopvang en gastouderopvang	-	16	16	16	16	
Rijksvaccinatieprogramma	-	64	64	64	64	
Jeugdhulp aan kinderen in een AZC	-	-6	-6	-7	-7	
Academische component kinder- en jeugdpsychiatrie	-	-9	-9	-10	-10	
Uitvoeringskosten SVB PGB's	-	-84	-	-	-	
	Subtotaal taakmutaties	2	-16	68	66	66
IU/DU/SU						
Wmo (m.n. huishoudelijke hulp)	8	-	-	-	-	
Voorschoolse voorziening peuters	-	-27	-54	-80	-80	
IU Sociaal domein						
Decentralisatie Participatiewet	25	-	-	-	-	
Participatiewet	-	-	-1	-1	-1	
	Subtotaal decentraal	35	-43	13	-15	-15
	Totaal effecten septembercirculaire	-730	-48	59	-67	15

Uitkeringsfactor

Accresontwikkeling

De ontwikkeling van de algemene uitkering wordt voor een belangrijk deel bepaald door de ontwikkeling van de rijksuitgaven. Volgens het systeem van 'samen de trap op en samen de

trap af' hebben wijzigingen in de rijksuitgaven direct invloed op de omvang van het gemeentefonds. De jaarlijkse voeding van het gemeentefonds (positief of negatief) wordt het accres genoemd. Het accres in de septembercirculaire in 2019 is nihil. De meerjarenraming zijn in 2020 tot en met 2022 licht negatief ten opzichte van de meicirculaire 2018. De verschillen worden veroorzaakt door een lagere loon- en prijsbijstelling dan eerder geraamd.

Plafond BTW-compensatiefonds

Gemeenten declareren hun BTW op overheidstaken bij het BTW-compensatiefonds (BCF). Om te voorkomen dat er een open eind regeling ontstaat heeft de rijksoverheid een plafond aangebracht in de declaraties van ± € 3,2 miljard. Blijven de gezamenlijke gemeenten onder het plafond dan wordt het verschil aan het gemeentefonds toegevoegd, wordt het plafond overschreden dan wordt het verschil uit het gemeentefonds genomen.

Naar inschatting van het ministerie van Financiën declareren gemeenten in 2018 meer BTW dan was voorzien in de meicirculaire 2018. Dat leidt tot een uitname van € 169 miljoen. Dit betekent voor ons € 320.000. Bij de meicirculaire 2019 volgt de definitieve afrekening op basis van de werkelijke declaraties van gemeenten over 2018.

Landelijk blijft er in 2018 nog € 106 miljoen ruimte onder het plafond over. In 2017 was dat nog € 150 miljoen. Zoals wij verwachtten en uitspraken bij de meicirculaire, is er dus een dalende tendens. Het volledig ramen van de ruimte onder het plafond wordt daarmee steeds minder realistisch. De ruimte onder het plafond, die wij bij de meicirculaire hebben afgeraamd, is in de komende jaren:

- 2019: € 951.000
- 2020: € 1.199.000
- 2021: € 1.345.000
- 2022: € 1.592.000

Jaarlijks ontvangen wij als gemeente de definitieve afrekening bij de meicirculaire. Als er minder is gedeclareerd dan er beschikbaar is, ontvangen wij dit dus via de algemene uitkering.

Nominaal effect

De algemene uitkering wordt uitgedrukt in lopende prijzen (meerjarige inflatiecorrectie). Wij begroten echter op basis van constante prijzen. De correctie naar constante, nominale prijzen wordt het nominaal effect genoemd. De inschatting van de prijsontwikkeling van het Bruto Binnenlands Product (BBP) wordt nagenoeg gelijk ingeschat als bij de meicirculaire. Het effect van de bijstelling van lopende naar constante prijzen is daardoor beperkt. Het betreft een negatieve bijstelling van € 35.000 in 2020 en € 71.000 in 2021 en 2022.

Overige ontwikkelingen uitkeringsfactor

In deze circulaire zijn de ramingen van een aantal maatstaven van de voormalige IUSD aangepast. Met name de ontwikkeling van de inkomensmaatstaven hebben effect op de uitkeringsfactor. Deze zijn gekoppeld aan de prognoses voor het aantal huishoudens in Nederland. In de meicirculaire 2018 werden deze gegevens constant verondersteld. Ook heeft de actualisatie van de uitkeringsbasis een negatief effect op de uitkeringsfactor, als gevolg van de hoger geraamde aantallen bijstandsontvangers.

Ontwikkeling uitkeringsbasis

Ontwikkeling uitkeringsbasis en hoeveelheidsverschillen

Bij de ontwikkeling van de uitkeringsbasis gaat het over mutaties in de landelijke aantallen inwoners, woonruimten, leerlingen, uitkeringsgerechtigden en Woz-waarden. Het totale bedrag van de algemene uitkering neemt niet toe als de hoeveelheid stijgt, omdat de totale omvang van de algemene uitkering is gebaseerd op de rijksuitgaven. Dit wordt vertaald naar een aanpassing van de uitkeringsfactor. In deze circulaire wordt voor het uitkeringsjaar 2017 een daling van 3 punten uitkeringsfactor bekend gemaakt. (NB. De circulaire vermeldt als gevolg van een afronding 4 punten.) De aantallen voor de maatstaven loonkostensubsidie en oppervlakte bebouwing zijn naar boven bijgesteld. De financiële effecten hiervan zullen gemeenten moeten verwerken in hun administratie 2018. In het uitkeringsjaar 2019 en volgende worden de maatstaven met het gemiddeld gestandaardiseerd gezinsinkomen voor het recent ingeweven sociaal domein naar boven bijgesteld. Dat leidt tot jaarlijks oplopende negatieve verschillen ten opzichte van de meicirculaire 2018, in 2023 cumulerend tot 21 punten. Op zich hoeft dit geen budgettair nadeel op te leveren omdat de ingelezen berekende aantallen bij de betreffende maatstaven sociaal domein ook stijgen.

Taakmutaties

In deze circulaire zijn diverse taakmutaties opgenomen met positieve en negatieve financiële effecten. Omdat bij taakmutaties in de circulaire een direct effect is op de uitvoering van onze taken, verwerken wij de financiële effecten van taakmutaties op de bijbehorende budgetten in onze begroting. Daarmee is het effect van de taakmutaties budgettair neutraal.

Aanschaf leesloeps stembureaus

Het Rijk neemt verschillende maatregelen om de toegankelijkheid van de verkiezingen te vergroten, onder meer voor kiezers met een lichamelijke beperking. Een maatregel is dat vanaf 1 januari 2019 in alle stembureaus leesloeps aanwezig moeten zijn. Hiervoor ontvangen wij dit jaar € 1.000.

Toezicht en handhaving kwaliteit peuterspeelzalen

De taken van de GGD worden uitgebreid door de aanpassing van het Besluit basisvoorwaarden kwaliteit voorschoolse educatie. Dit brengt extra kosten met zich mee. Hiervoor worden extra middelen aan het gemeentefonds toegevoegd. De GGD zal onder meer moeten toezien op de uitvoering van voorschoolse educatie op de locatie. De extra middelen zijn gericht op extra toezicht en handhaving. Dit is voor Coevorden een bedrag van € 1.000 in 2018 en jaarlijks € 3.000 vanaf 2019.

Toezicht en handhaving kinderopvang en gastouderopvang

Het Ministerie van SZW en de VNG hebben afgesproken dat vanaf 2019 vanuit de decentralisatieuitkering 'Voorschoolse voorziening peuters' € 10 miljoen beschikbaar wordt gesteld voor toezicht en handhaving op kinderopvang en gastouderopvang. Dit betekent een toevoeging van € 16.000 als taakmutatie. Onder het kopje 'IU/DU/SU' informeren wij u over een uitname uit de DU 'Voorschoolse voorziening peuters'.

Rijksvaccinatieprogramma

In de decembercirculaire 2016 is aangekondigd dat het Rijksvaccinatieprogramma wettelijk verankerd wordt in de Wet publieke gezondheid (Wpg). Met deze wetwijziging wordt een deel van de uitvoering van het Rijksvaccinatieprogramma onder bestuurlijke verantwoordelijkheid van de gemeenten gebracht. Het jaar van invoering daarvan is 1 januari 2019. Om die reden worden nu de middelen hiervoor structureel overgeheveld naar het gemeentefonds. Dit is voor ons een effect van € 64.000.

Jeugdhulp aan kinderen in een AZC

Gemeenten zijn op grond van de Jeugdwet verantwoordelijk voor passende jeugdhulp aan kinderen, waaronder ook asielzoekerskinderen die nog geen verblijfsvergunning hebben. Bij de invoering van de decentralisaties in het sociaal domein hebben het Ministerie van Justitie en Veiligheid en het COA namens gemeenten de uitvoering op zich genomen. Er werd jaarlijks een bedrag van € 3 miljoen uitgenomen uit het jeugdbudget binnen het gemeentefonds en overgeboekt naar het Ministerie van J&V.

Vanaf 2019 worden gemeenten volledig verantwoordelijk voor de organisatie en financiering van de jeugdhulp, inclusief de jeugd-ggz, aan kinderen in een AZC. Voor de financiering van deze taak wordt een aparte decentralisatie-uitkering ingesteld. Het binnen het gemeentefonds beschikbare bedrag van € 3 miljoen wordt daarom niet meer jaarlijks (incidenteel) maar structureel overgeheveld vanuit de algemene uitkering naar deze decentralisatie-uitkering. Bij de meicirculaire 2019 zullen ook de beschikbare middelen van de begroting van J&V worden toegevoegd aan deze decentralisatie-uitkering. Deze structurele uitname betekent voor ons een nadelig effect van € 6.000 in 2019 en 2020 en € 7.000 vanaf 2021. In de decembercirculaire 2018 zal, op basis van voorlopige cijfers van het aantal kinderen dat verblijft in een AZC, de voorlopige bedragen voor 2019 worden opgenomen. Vervolgens, in de decembercirculaire 2019, zullen die bedragen definitief worden bepaald op basis van het daadwerkelijk aantal kinderen.

Academische component kinder- en jeugdpsychiatrie

Er is geconstateerd dat de directe bekostiging van de academische centra voor kinder- en jeugdpsychiatrie via gemeenten te kwetsbaar is geworden. Dit geldt specifiek voor die academische centra waarvan de financiering niet volledig via het Landelijk Transitiearrangement verloopt. Er is besloten om vanaf 2019 de academische functie van de vier academische centra Accare, de Bascule, Curium en Karakter vanuit vier accounthoudende gemeenten te financieren. Dit zijn Groningen, Amsterdam, Leiden en Nijmegen. Hiervoor worden middelen vanuit de algemene uitkering overgeheveld naar de integratie-uitkering Voogdij/18+ en aan deze vier

gemeenten toebedeeld. Dit betekent voor ons een uitname van € 9.000 in 2019 en 2020 en een uitname van € 10.000 vanaf 2021.

Uitvoeringskosten SVB PGB's

Er geldt een taakmutatie over de Uitvoeringskosten SVB voor PGB-trekkingsrechten. Op basis van de conceptbegroting 2019 van de SVB wordt een eenmalige uitname uit het gemeentefonds gedaan in 2019. Dit is voor de uitvoering van de PGB's voor de WMO en de jeugdzorg. Over (onderdelen van) de conceptbegroting 2019 van de SVB zullen intensievere gesprekken worden gevoerd in aanloop naar vaststelling van de definitieve begroting 2019. Op basis hiervan zullen de bedragen in de decembercirculaire 2018 indien nodig bijgesteld worden. De uitname betekent voor ons een eenmalige negatieve bijstelling van € 84.000.

IU/DU/SU

Voorschoolse voorziening peuters

In 2016 zijn afspraken gemaakt tussen het Ministerie van SZW en de VNG met als doel om alle peuters de mogelijkheid te geven om naar een voorschoolse voorziening te gaan. Daarvoor ontvangen gemeenten een decentralisatie-uitkering. Het bedrag van deze uitkering kent een oplopend karakter. Landelijk gaat het om een bedrag oplopend naar € 60 miljoen in 2021. Dit zou voor Coevorden € 160.000 betekenen. Ter vergelijking; dit jaar houden wij in onze begroting rekening met € 80.000 op basis van de voorgaande circulaire. Het bedrag is gebaseerd op de aanname dat er landelijk ongeveer 40.000 peuters zijn die niet bereikt worden door gemeenten en die geen recht hebben op kinderopvangtoeslag en/of voorschoolse educatie. Er is afgesproken dat het Ministerie van SZW en de VNG een monitor opzetten om onder meer de ontwikkeling te volgen van het aantal peuters dat naar een voorschoolse voorziening gaat.

Uit de eerste meting van de monitor uit 2017 blijkt dat de groep peuters die niet bereikt worden door gemeenten en geen recht hebben op kinderopvangtoeslag veel kleiner is dan de 40.000 peuters waar in de bestuurlijke afspraken van werd uitgegaan. De uitkomst van deze meting was aanleiding voor SZW en de VNG om met elkaar in gesprek te gaan over het herzien van de bestuurlijke afspraken.

SZW en de VNG zijn overeengekomen de peutermiddelen vanaf 2019 niet verder op te laten lopen dan € 30 miljoen. Dit betekent dat vanaf 2019 de bedragen en de verdeling van 2018 zullen worden aangehouden. Het oplopende karakter van de uitkering verdwijnt. Dit betekent voor Coevorden een negatieve bijstelling van € 27.000 in 2019, oplopend naar € 80.000 in 2022. Het budget dat wij in 2018 ontvangen, € 80.000, blijft dus structureel op dit niveau. Zoals onder het kopje 'Toezicht en handhaving kinderopvang en gastouderopvang' bij de bovenstaande taakmutaties aangegeven, komt een deel van de uitname ten goede aan toezicht op en handhaving van kinderopvang en gastouderopvang. Over de besteding van de overige middelen in 2020 en 2021 en verder vindt nog overleg plaats. Wij verwachten in de meicirculaire 2019 meer informatie hierover.

IU Sociaal domein

Decentralisatie Participatiewet

Op het beschikbare budget voor 2018 voor de decentralisatie-uitkering 'Bonus beschut werken' is een bedrag overgebleven. Het kabinet heeft besloten dat de resterende middelen voor de gehele looptijd van de bonusregeling beschikbaar blijven voor gemeenten. Dit betekent dat wij dit jaar eenmalig € 25.000 ontvangen.

Opmerkingen

InterBestuurlijk Programma (IBP)

In de septembercirculaire is geen informatie opgenomen over het IBP. Dit heeft mogelijk te maken met de aangenomen motie op de ALV van de VNG om het gesprek met de rijksoverheid 'on hold' te zetten totdat er overeenstemming is bereikt over de financiën. Hierover zal het Rijk in november 2018 met een standpunt komen.

3D-taken sociaal domein

In de meicirculaire 2018 is voor € 7 miljard geïntegreerd in de algemene uitkering. Enkele taken hebben nog de vorm van een integratie-uitkering. De voogdijregeling / 18 + regeling zal naar verwachting in 2020 overgaan naar de algemene uitkering, Beschermd wonen in 2021. De

WSW zal waarschijnlijk niet worden overgeheveld naar de algemene uitkering, maar de vorm van een decentralisatie-uitkering aannemen. De nieuwe en/of aangepaste eenheden waarmee het Rijk de integratie van het sociaal domein in de algemene uitkering berekent, zijn nog niet volledig duidelijk. Daarom hebben wij bij het berekenen van de algemene uitkering ons gebaseerd op de eenheden die door het Ministerie van BZK worden gehanteerd.

Loondispensatie

De invoering van loondispensatie gaat niet door. Het brengt niet de vereiste vereenvoudiging. Daarmee vervallen tevens de toegezegde extra middelen voor beschutte werkplekken die in deze circulaire bekend gemaakt zouden worden.

Na verwerking van de septembercirculaire is de omvang van het gemeentefonds als volgt.

OMVANG UITKERING GEMEENTEFONDS				
<i>(bedragen x € 1.000)</i>				
	2019	2020	2021	2022
Algemene uitkering	51.467	52.305	52.826	53.316
IU/DU/SU				
Brede impuls combinatiefuncties/buurtsportcoaches	62	62	62	62
Decentralisatie provinciale taken VTH	189	189	189	189
Gezond in de stad	97	97	97	-
Voorschoolse voorziening peuters	80	80	80	80
Armoedebestrijding kinderen	176	176	176	176
Schulden en armoede	47	47	-	-
Subtotaal IU/DU/SU	651	651	604	507
IU Sociaal domein				
Participatie	4.079	3.849	3.767	3.656
Voogdij / 18+	927	927	927	927
Subtotaal IU sociaal domein	5.006	4.776	4.694	4.583
Totale omvang uitkering gemeentefonds	57.124	57.732	58.124	58.406

Belastingen en leges

In de kaderbrief hebben wij de opbrengsten uit de belastingen en leges verhoogd met een prijsstijging van 1,6%. Dit betekent een verhoging van de inkomsten met € 135.000. Dit is de verhoging van de Onroerende zaakbelasting en de forensenbelasting. De stijging van deze belastingen leidt tot vrije begrotingsruimte en ze dienen als algemeen dekkingsmiddel voor onze begroting. Wij hebben ook de huren en pachten met de prijsstijging van 1,6% verhoogd. Daardoor stijgen de inkomsten uit de huren en pachten met € 21.000. De opbrengst van de toeristenbelasting hebben wij eenmalig met € 70.000 naar beneden bijgesteld in 2019. Het tarief blijft het zelfde als in 2018: € 1,25 per persoon per overnachting.

Het uitgangspunt voor de kostendeekkende tarieven, zoals de rioolheffing, afvalstoffenheffing en begraafplaatsrechten, is dat de opbrengsten stijgen met 1,6%. Omdat hier een stijging van de kosten tegenover staat, leidt een stijging van deze opbrengsten niet tot vrije begrotingsruimte.

ONTWIKKELING INKOMSTEN				
<i>(bedragen x € 1.000)</i>				
	2019	2020	2021	2022
Leges omgevingsvergunning Wabo	-132	-132	-132	-132
	Totaal	-132	-132	-132

Leges omgevingsvergunning Wabo, structureel nadeel € 132.000

Zoals wij in de Halfjaarrapportage 2018 hebben vermeld, zien wij dat de ontvangsten uit de leges voor omgevingsvergunningen achterblijven bij de prognoses. Het aantal aangevraagde bouwvergunningen ligt weliswaar in de lijn van onze verwachtingen, maar de gemiddelde bouwsom per aanvraag is lager dan wij hadden verwacht. Voor 2019 hielden wij in de begroting rekening met een opbrengst van € 959.000. Wij zijn voorzichtig in onze inschatting en baseren de begroting van 2019 op de realisatie van de eerste helft van 2018. De inkomsten zijn dan € 132.000 lager dan begroot en komen uit op € 827.000. Dit betekent iets voor de kostendekkendheid van onze tarieven. Wij gaan hier in de paragraaf lokale heffingen verder op in.

Ontwikkeling uitgaven

Welke uitgaven lichten we toe?

Nadat de kaderbrief is verschenen, hebben wij de ontwikkelingen vertaald naar de begroting voor 2019. Wij informeren u op deze pagina over de uitwerking van de volgende ontwikkelingen:

- Loon- en prijsontwikkelingen
- Autonome ontwikkelingen
- Verbonden partijen
- Reeds geaccordeerd nieuw beleid
- Overige ontwikkelingen
- Meerjaren investeringsprogramma (MIP)

De verbonden partijen hebben wij verwerkt zoals in de kaderbrief weergegeven. Daarop hebben geen wijzigingen plaatsgevonden en daarom lichten wij deze niet toe.

Lonen en prijzen

Loonontwikkeling

De huidige cao loopt tot 1 januari 2019. Ten tijde van de kaderbrief was er nog geen informatie over de te verwachten ontwikkelingen in een nieuwe cao. Over de aanpassing van sociale premies zoals pensioenpremies was ook nog geen informatie bekend. Wij hebben in de kaderbrief rekening gehouden met de ontwikkeling van salarissen en sociale lasten op basis van het indexcijfer 'loonvoet sector overheid'. Dit percentage is 2,7% voor 2019. Het bedrag dat hiermee is gemoeid is € 460.000.

Bij de samenstelling van de Programmabegroting 2019 was er nog geen nieuwe informatie over de cao. Wij hebben de loonontwikkeling berekend op basis van een stijging van de cao met 1,4%. De pensioenpremies stijgen met 2,2%. Het gewogen gemiddelde van deze stijgingen is 2,7% en ligt in lijn met het bedrag van de kaderbrief.

Er is sprake van een structureel nadeel van € 69.000. Dit bedrag is opgebouwd uit € 55.000 vanwege de aanpassing van functieschalen in het sociaal domein en € 14.000 vanwege een wijziging in de cao voor colleges van burgemeester en wethouders en raadsleden. In de laatste jaarschijf is daarnaast sprake van een verschil van € 11.000 op gratificaties voor ambtsjubilea.

Prijsontwikkeling

In de kaderbrief hebben wij 1,6% prijscompensatie op onze uitgaven geraamd. Hier is een bedrag van € 340.000 voor opgenomen in het meerjarenperspectief. Hiervan is € 70.000 voor prijscompensatie op de subsidies. Deze hebben wij conform de kaderbrief verwerkt. Een bedrag van € 270.000 is bestemd voor prijscompensatie op de programma's. In overleg met de betrokken

budgethouders is een prijsindexatie toegepast op de verschillende budgetten. De totale prijscompensatie bedraagt € 270.000.

De prijscompensatie in het sociaal domein hebben wij verwerkt met middelen die wij in de maart- en meicirculaire van het gemeentefonds hebben ontvangen. Via de integratie-uitkering sociaal domein binnen de algemene uitkering hebben wij namelijk een bedrag voor loon- en prijscompensatie op het sociaal domein ontvangen. Vanaf volgend jaar is de financiering van het sociaal domein, op enkele onderdelen na, geïntegreerd in de algemene uitkering. Vanaf volgend jaar houden wij daarom bij de kaderbrief en programmabegroting rekening met prijscompensatie op het sociaal domein. De werkwijze is dan gelijk aan de andere vijf programma's.

Samengevat zijn de verschillen ten opzichte van de kaderbrief als volgt:

ONTWIKKELING LONEN EN PRIJZEN				
<i>(bedragen x € 1.000)</i>				
	2019	2020	2021	2022
Functionele schalen en cao college en raad	-69	-69	-69	-80
	Totaal	-69	-69	-80

Autonome ontwikkelingen

De autonome ontwikkelingen van de kaderbrief hebben wij verwerkt. Het betreft lagere inkomsten uit pacht van Ermerzand, hogere pachtinkomsten van de zonneakker op de Watering en lagere inkomsten uit leges voor rijbewijzen en reisdocumenten.

Aanvullend is er sprake van een nadeel van € 35.000 vanaf 2021. Dit betreft een verlaging van de huurinkomsten doordat een huurder van één van onze gebouwen de overeenkomst heeft opgezegd vanaf 2021. Wij hebben de huurprijs voor een nieuwe huurder herberekend op basis van de huidige marktomstandigheden. Dit leidt tot een neerwaartse bijstelling van de huur met € 35.000.

Samengevat zijn de verschillen ten opzichte van de kaderbrief als volgt:

AUTONOME ONTWIKKELINGEN				
<i>(bedragen x € 1.000)</i>				
	2019	2020	2021	2022
Huurderving Kasteel 5	-	-	-35	-35
	Totaal	-	-35	-35

Verbonden partijen

In de kaderbrief hebben wij het financiële effect van de verbonden partijen opgenomen. Op basis van de ontwerp-begrotingen en kaderbrieven van de verbonden partijen hebben wij de budgetten aangepast voor de Emco-groep, Veilig Thuis Drenthe (door de GGD), de GGD, Recreatieschap Drenthe, de RUD en de VRD. Aanvullend op deze wijzigingen doet zich een effect voor bij de RUD. Voor het uitwerken en uitvoeren van een ontwikkelprogramma heeft de RUD aan een deelnemerbijdrage gevraagd. Voor ons betekent dit een bedrag van € 33.000 voor 2020 tot en met 2022.

VERBONDEN PARTIJEN				
<i>(bedragen x € 1.000)</i>				
	2019	2020	2021	2022
RUD	0	-33	-33	-33
	Totaal	0	-33	-33

Reeds geaccordeerd nieuw beleid

Wij hebben het reeds geaccordeerde beleid, zoals dat in de kaderbrief is gepresenteerd, verwerkt in de begroting. Dit betekent dat wij een bedrag van structureel € 20.000 voor schoonmaakwerkzaamheden binnen het Arsenaal hebben betrokken in het totaal van het begrotingsaldo.

In de gemeenteraadsvergadering van 18 september jongstleden heeft de raad ingestemd met het voorstel 'ambtelijke bijstand en fractieondersteuning'. Dit voorstel heeft een structureel effect van afgerond € 29.000. Dit is een verschil ten opzichte van de kaderbrief.

REEDS GEACCORDEERD NIEUW BELEID				
<i>(bedragen x € 1.000)</i>				
	2019	2020	2021	2022
Ambtelijke bijstand en fractieondersteuning	-29	-29	-29	29
	Totaal	-29	-29	29

Overige ontwikkelingen

Aanvullend op de kaderbrief hebben wij drie overige wijzigingen verwerkt.

Rijksbijdrage uitkeringverstrekking , structureel nadeel € 55.000

De voorlopige budgetten voor de verstrekking van uitkeringen vanuit de Wwb, Ioaw, Ioaz en Bbz zijn dit najaar door het Rijk bekendgemaakt. Deze budgetten zijn hoger dan in 2018. Wij lopen een eigen risico van 10% op deze uitgaven. Bij tekorten boven dit eigen risico, kunnen wij een beroep doen op de vangnetregeling van het Rijk. Omdat de rijksbijdrage stijgt, stijgt het eigen risico ook in absolute zin. Wij dekken €55.000 meer af in de begroting. Dit is een structureel nadeel.

Subsidie bibliotheekwerk, structureel voordeel € 100.000

Vanaf 2019 gaat de hele provinciale subsidie voor exploitatie van eerstelijns bibliotheekwerk via de gemeenten lopen en niet meer deels via de provinciale subsidie aan Biblionet Drenthe.

Wij ontvangen dan jaarlijks € 100.000 voor de toegankelijkheid en spreiding van het bibliotheekwerk met onder andere de voorwaarde dat wij niet bezuinigen op onze eigen bijdrage aan het bibliotheekwerk. Voordat de effecten van de verlegging van provinciale middelen duidelijk waren, zijn er al afspraken gemaakt met de Stichting over de verrekening van de compensatie vanuit de provincie met de structurele subsidieverhoging. Dit betekent dat de provinciale subsidie tot een structureel voordeel in onze begroting leidt.

Overdracht molens aan Stichting het Drentse Landschap, structureel voordeel

Wij zijn al enige tijd in gesprek met Stichting het Drentse Landschap om tot een overdracht te komen van zeven molens. Het beheren en behouden van molens beschouwen wij niet als een gemeentelijke kerntaak. Met de stichting zijn wij overeengekomen dat wij gefaseerd de zeven molens gaan overdragen. Hiervoor ontvangt u van ons een separaat raadsvoorstel. De overdracht gaat gepaard met een subsidie van € 1,5 miljoen. Hiermee helpen wij met het overbruggen van de

kosten voor onderhoud en exploitatie. Door de overdracht kunnen wij de budgetten voor het beheer, onderhoud en de exploitatie van de molens naar € 0 brengen. Dit leidt tot een structureel voordeel.

OVERIGE ONTWIKKELINGEN				
<i>(bedragen x € 1.000)</i>				
	2019	2020	2021	2022
Eigen risico op uitkeringverstrekking	-55	-55	-55	-55
Subsidie bibliotheekwerk	100	100	100	100
Overdracht molens aan Stichting het Drents Landschap	30	80	120	120
	Totaal	75	125	165

Meerjaren Investerings Programma (MIP)

Wij hebben onze investeringen voor de komende vier jaren geactualiseerd. Deze investeringen hebben wij vertaald naar de kapitaallasten (rente en afschrijving) over de verwachte levensduur van deze objecten. Het volume van de investeringen is als volgt.

MEERJARENINVESTERINGSPROGRAMMA					
<i>Bedragen x € 1.000</i>					
	2018	2019	2020	2021	2022
Tractie	1.180	690	665	473	510
Riolerings	400	1.546	1.191	2.060	1.825
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	0
Openbare ruimte	448	428	728	428	428
Huisvesting	400	120	35	0	0
	Totaal	2.428	2.784	2.619	2.763

De kapitaallasten hebben wij ten laste van de stelpost vervangingsinvesteringen gebracht. Daarom hebben deze investeringen geen effect op het saldo van de meerjarenbegroting. De kapitaallasten zijn als volgt.

EFFECTEN MEERJARENINVESTERINGSPROGRAMMA					
<i>Bedragen x € 1.000</i>					
	2019	2020	2021	2022	
Tractie	19	38	37	5	
Riolerings	3	3	3	88	
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	
Openbare ruimte	0	0	0	33	
Huisvesting	0	11	15	15	
	Totaal	22	52	55	141

Uitgangspunten van deze begroting

Op welke uitgangspunten hebben wij onze begroting gebaseerd?

- Voor de prijsontwikkeling en subsidies hebben wij rekening gehouden met een indexatie van 1,6%.
- De loonsom is gebaseerd op de cao gemeenteambtenaren. De looptijd van de huidige cao is tot 1 januari 2019. Bij de samenstelling van de Programmabegroting 2019 was er nog geen nieuwe cao of informatie over de mogelijke financiële effecten van een nieuwe cao. Daarom hebben wij voor 2019 rekening gehouden met een loonstijging van 1,4%. Dit is een aanname op basis van het indexcijfer 'loonvoet sector overheid' die wij bij de Kaderbrief 2019 hebben gehanteerd. Dit was 2,7% voor een heel jaar. Ook hebben wij rekening gehouden met een toename van de werkgeverspremie voor pensioenen.
- Onze opbrengsten (belastingen, leges, heffingen, huren en pachten) hebben wij verhoogd met 1,6% op basis van het vastgestelde prijsindexcijfer in de kaderbrief. Waar wij afwijken van deze indexatie, hebben wij dit vermeld en toegelicht.
- De begroting is gebaseerd op constante prijzen.
- Voor de berekening van rentekosten hanteren wij een vaste interne rekenrente van 3,0%.
- Als methodiek voor de wijze van afschrijven passen wij de methode van lineair afschrijven toe.
- Wij voegen bespaarde rente toe aan de reserves tegen een rentepercentage van 1,5%.
- Wij verwachten in de komende jaren geen langlopende geldleningen aan te hoeven trekken.
- De structurele budgettaire consequenties van de Halfjaarrapportage 2018 maken onderdeel uit van het meerjarenperspectief.
- In de begroting zijn de effecten van de septembercirculaire 2018 verwerkt.
- De jaarschijf 2021 vormde de basis voor de jaarschijf 2022. Wij hebben cyclische ritmes en kapitaallasten geactualiseerd.

Onvoorzien

Wij hebben een stelpost voor onvoorziene uitgaven van structureel € 100.000. Bij uitgaven die onvoorzienbaar, onuitstelbaar en onvermijdbaar zijn, kunnen wij een beroep doen op dit budget. Wanneer dit aan de orde is, dan rapporteren wij u daar over in de Halfjaarrapportage 2019, door middel van een separaat raadsvoorstel of het jaarverslag 2019.

Stelpost vervangingsinvesteringen

Wij hebben een stelpost voor vervangingsinvesteringen in onze begroting opgenomen. Het volume van deze stelpost is € 290.000.

Vennootschapsbelastingplicht voor gemeenten

Op 1 januari 2016 is de 'Wet modernisering Vpb-plicht overheidsondernemingen' in werking getreden. Op grond van deze wet moeten gemeenten vennootschapsbelasting gaan betalen over eventuele winsten die met ondernemingsactiviteiten worden gerealiseerd. Evenals in 2018 verwachten wij dat wij voor het jaar 2019 geen vennootschapsbelasting hoeven af te dragen. Wij blijven de actualiteiten rondom de vennootschapsbelasting voor gemeenten volgen en informeren uw raad daarover als dit van toepassing is.

Structureel begrotingssaldo

Presentatie van het structureel begrotingssaldo

Normaal gesproken brengen wij de nadelige begrotingssaldi ten laste van de algemene reserve en storten wij positieve begrotingssaldi in de algemene reserve. Gezien de voorstellen in deze begroting is deze werkwijze niet meer passend. Wij stellen namelijk voor om jaarlijks € 2 miljoen in de algemene reserve te storten om de vermogenspositie verder te versterken. Daarnaast brengen wij de bestaande begrotingsoverschotten (vanuit begrotingen van voorgaande jaren) in beeld op een nieuwe stelpost 'vrije begrotingsruimte'.

Met deze werkwijze is de structurele begrotingsruimte inzichtelijk op de stelpost vrije begrotingsruimte. Voorstellen voor nieuw beleid en negatieve en/of begrotingssaldi brengen wij ten laste of ten gunste van deze vrije begrotingsruimte.

In onderstaand overzicht laten wij het geprognosticeerd saldo van de meerjarenbegroting uit bovenstaande tabel zien. Wij vullen dit aan met de informatie over de reeds aanwezige vrije begrotingsruimte.

Om vast te kunnen stellen dat er sprake is van een structureel evenwicht, is het van belang dat inzicht wordt geboden in het incidentele of structurele karakter van de baten en lasten. Daarom nemen wij altijd een overzicht op van de incidentele baten en lasten. Wij betrekken het resultaat van dit overzicht bij het structurele begrotingssaldo. Hiermee geven wij ook invulling aan het

advies van de commissie BBV over de presentatiewijze van het structureel begrotingsaldo (publicatie augustus 2018).
Uit onderstaand overzicht blijkt dat de begroting meerjarig positief en in evenwicht is.

STRUCTUREEL BEGROTINGSALDO				
<i>(bedragen x € 1.000)</i>				
	2019	2020	2021	2022
Geprognoseerd saldo	-90	762	1.475	1.917
Stelpost vrije begrotingsruimte	1.645	1.343	1.159	1.159
Saldo meerjarenraming	1.555	2.105	2.634	3.076
Waarvan incidentele baten en lasten (saldo)	-106	-68	23	23
Structureel begrotingsaldo	1.449	2.037	2.657	3.099

Ontwikkeling reservepositie

Algemene reserve

In de afgelopen jaren is de omvang van de algemene reserve aanzienlijk gegroeid. Dit hebben wij bereikt door incidentele voordelen, begrotingsoverschotten en het risicobudget in de algemene reserve te storten. In de komende jaren houden wij onze begrotingsdiscipline vast en blijven wij alert op de ontwikkeling van ons eigen vermogen. Over de omvang van de algemene reserve en de solvabiliteit hebben wij doelstellingen afgesproken.

Wij verwachten dat de algemene reserve zich in de komende jaren als volgt zal ontwikkelen. Welk effect dit heeft op de solvabiliteit, hebben wij onder de tabel weergegeven.

VERLOOP ALGEMENE RESERVE						
<i>(bedragen x € 1.000)</i>						
	Realisatie	Prognose	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Stand algemene reserve begin boekjaar	14.104	20.306	22.412	23.681	26.002	28.375
Toevoegingen aan de reserve						
Rente 1,5%	212	299	381	396	448	508
Storting resultaat jaarrekening 2016	3.928	-	-	-	-	-
Storting resultaat halfjaarrapportage 2017	2.486	-	-	-	-	-
Resultaat jaarrekening 2017	-	3.105	-	-	-	-
Storting resultaat halfjaarrapportage 2018	-	1.158	-	-	-	-
Reguliere stortingen, zoals verkoopopbrengsten	2.584	-	-	-	-	-
Toevoeging middelen reserve sociaal domein	-	-	2.000	-	-	-
Structurele versterking vermogenspositie	2.212	3.125	2.000	2.000	2.000	2.000
Totaal toevoegingen	11.422	7.687	4.381	2.396	2.448	2.508
Onttrekkingen aan de reserve	-5.220	-5.581	-3.112	-75	-75	-75
Stand algemene reserve eind boekjaar	20.306	22.412	23.681	26.002	28.375	30.808

Incidentele en structurele mutaties in de reserves en voorzieningen

Onderstaand hebben wij de mutaties in de reserves en voorzieningen gesplitst naar structurele en incidentele mutaties. Dit overzicht is één van de voorgeschreven overzichten in het kader van het BBV en geeft uw raad extra inzicht in de mutaties in de reserves.

Een overzicht van alle mutaties in de reserves en voorzieningen in de komende vier jaren is opgenomen onder de tegel 'Bijlagen'.

**OVERZICHT MUTATIES RESERVES
EN VOORZIENINGEN 2019**

Bedragen x € 1.000

Naam reserve/voorziening	Toe- voeging *	Toelichting	Ont- trekking	Toelichting
Structurele mutaties				
<i>Reserves</i>				
Algemene reserve	2.097	Structurele toevoegingen	75	Planschade
Vastgoed			88	Onderhoud
Onderhoud sportcomplex De Swaneburg	76	Onderhoud Swaneburg en Drostenthal		
Regio Specifiek Pakket (RSP)	378	Jaarlijkse storting na actualisatie	90	Jaarlijkse onttrekking na actualisatie
Plopsaland			20	Jaarlijkse onttrekking
Kapitaallasten Hof van Coevorden			70	Jaarlijkse onttrekking
<i>Voorzieningen</i>				
Rioleringen			163	Riolering
Voorziening oud-wethouders			38	Pensioenuitkeringen
<i>Totaal structurele mutaties</i>	<i>2.551</i>		<i>543</i>	
Incidentele mutaties				
<i>Reserves</i>				
Algemene reserve	2.000	Vrijval reserve sociaal domein	81	Onderwijs Achterstanden Beleid (OAB)
			641	Centrumvisie
			149	Ambitiedocument omgevingswet
			1.500	Beleidsplan wegen
			500	Notitie groenonderhoud
			166	ICT
Decentralisatie sociaal domein			2.000	Vrijval reserve sociaal domein
Stedelijke vernieuwing			284	Centrumplan
Vastgoed			25	Zwembaden
Cofinanciering BDU	150	BDU-subsidie		
Dutch TechZone			812	Budget uitvoeringsplan + projecten
<i>Totaal incidentele mutaties</i>	<i>2.150</i>		<i>6.158</i>	
<i>Totaal mutaties</i>	<i>4.701</i>		<i>6.701</i>	
* Toevoegingen exclusief € 396.000 rente				

Overhead

Welke overhead hebben wij begroot?

OVERZICHT OVERHEAD				
<i>(bedragen x € 1.000)</i>				
	2018	2019	2020	2021
Ondersteuning organisatie	6.456	6.410	6.407	6.417
Automatiseringskosten	1.785	1.714	1.713	1.713
Kosten facilitair	679	692	691	662
Huisvestingskosten	351	351	351	351
Overige personele kosten	402	402	402	402
Totaal overhead	9.673	9.568	9.563	9.544

Toelichting incidentele baten en lasten

Wij hebben onderstaande incidentele baten en lasten begroot.

In de komende vier jaren ontwikkelen de incidentele baten en lasten zich als volgt. Het betreft een steeds beperkter deel van onze begroting. Een gedetailleerd overzicht van de incidentele baten en lasten is opgenomen onder de tegel 'Bijlagen'.

OVERZICHT INCIDENTELE BATEN EN LASTEN								
<i>Bedragen x € 1.000</i>								
	2019		2020		2021		2022	
Programma	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
Economie, onderwijs en cultuur	2.476	2.392	317	277	-	-	-	-
Werk, jeugd en zorg	2.000	2.000	-	-	-	-	-	-
Ruimte en leefomgeving	961	833	1.068	1.040	137	160	137	160
Openbare ruimte	2.000	2.000	-	-	-	-	-	-
Bestuur en organisatie	60	166	-	-	-	-	-	-
Financiering en dekkingsmiddelen	-	-	-	-	-	-	-	-
	Totaal	7.497	1.385	1.317	137	160	137	160

Recapitulatie van de programma's

Samenvatting van al onze inkomsten en uitgaven: de recapitulatie

RECAPITULATIE						
<i>Bedragen x € 1.000</i>						
	Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022
Lasten (exclusief toevoegingen reserves)						
PR 1. Economie, onderwijs en cultuur	3.299	6.417	5.470	3.436	3.296	3.436
PR 2. Werk, jeugd en zorg	39.110	39.425	40.261	40.215	40.109	39.826
PR 3. Ruimte en leefomgeving*	20.108	11.724	11.027	11.359	10.568	10.759
PR 4. Openbare ruimte	9.717	12.179	12.447	10.509	10.484	10.591
PR 5. Bestuur en organisatie*	18.397	19.473	20.624	20.389	20.564	20.538
Totaal lasten	90.631	89.219	89.829	85.908	85.021	85.151
Baten (exclusief onttrekkingen reserves)						
PR 1. Economie, onderwijs en cultuur	581	2.172	1.570	887	1.019	1.170
PR 2. Werk, jeugd en zorg	13.365	12.495	12.622	12.622	12.622	12.622
PR 3. Ruimte en leefomgeving*	16.288	6.673	6.819	6.711	6.344	7.197
PR 4. Openbare ruimte	8.974	8.817	9.027	9.085	9.139	9.225
PR 5. Bestuur en organisatie*	1.420	1.157	896	666	701	572
Totaal baten	40.629	31.314	30.933	29.971	29.824	30.785
PR 6. Financiering en dekkingsmiddelen	61.211	66.174	67.164	67.907	68.566	68.754
Overhead lasten	9.754	9.566	9.775	9.670	9.664	9.646
Overhead baten	268	102	102	102	102	102
Saldo exclusief reservemutaties	1.723	-1.195	-1.405	2.401	3.807	4.845
Toevoegingen reserves	11.236	4.124	5.186	2.961	2.765	3.023
Onttrekkingen reserves	9.514	5.319	6.501	1.321	433	95
Saldo reservemutaties	-1.723	1.195	1.315	-1.639	-2.331	-2.928
Saldo inclusief reservemutaties	0	0	-90	762	1.475	1.917

* exclusief overhead

Geprognosticeerde balans

Verwachting van de meerjarige ontwikkeling van onze balans

BALANS PER 31 DECEMBER						
<i>Bedragen x € 1.000</i>						
ACTIVA	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Vaste activa						
Immateriële vaste activa	0	0	-	0	0	0
Materiële vaste activa	95.748	97.000	95.000	95.000	94.000	93.000
Financiële vaste activa	8.220	7.500	6.300	5.900	5.700	5.700
Totaal vaste activa	103.968	104.500	101.300	100.900	99.700	98.700
Vlottende activa						
Voorraden	13.379	12.800	10.600	8.700	5.900	4.200
Uitzettingen korter dan één jaar	8.281	5.200	5.200	5.200	5.200	5.200
Overlopende activa	2.629	2.000	1.900	2.000	2.000	1.900
Liquide middelen	10	0	-	0	0	0
Totaal vlottende activa	24.299	20.000	17.700	15.900	13.100	11.300
Totaal-generaal	128.267	124.500	119.000	116.800	112.800	110.000
PASSIVA	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Vaste financieringsmiddelen						
Eigen vermogen	39.127	37.400	38.200	41.600	45.900	50.600
Voorzieningen	2.248	2.000	1.800	1.600	1.400	1.100
Langlopende schulden	75.999	66.900	57.800	49.300	41.700	35.500
Totaal vaste financieringsmiddelen	117.374	106.300	97.800	92.500	89.000	87.200
Vlottende passiva						
Kortlopende schulden	3.967	12.200	14.200	17.300	16.800	15.800
Overlopende passiva	6.926	6.000	7.000	7.000	7.000	7.000
Totaal vlottende passiva	10.893	18.200	21.200	24.300	23.800	22.800
Totaal-generaal	128.267	124.500	119.000	116.800	112.800	110.000

Paragrafen

Inleiding

Op deze pagina treft u zeven paragrafen aan. Deze paragrafen geven informatie over het beleid en de belangrijkste beheersmatige onderwerpen van onze gemeente. Het is een andere dwarsdoorsnede van de begroting van de zes programma's. De paragrafen zijn verplicht voorgeschreven in het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV).

Lokale heffingen

Inleiding

Deze paragraaf geeft inzicht in het beleidskader en de daaruit voortvloeiende financiële gevolgen met betrekking tot de lokale heffingen van de gemeente.

Beleid

Wij hebben voor het tarievenbeleid een aantal uitgangspunten geformuleerd. De volgende uitgangspunten liggen ten grondslag aan de berekeningen van onze tarieven en heffingen:

- de lokale lastendruk dient in overeenstemming te zijn met de bestuurlijke ambities en het voorzieningenniveau in de gemeente;
- lokale heffingen zijn kostendekkend;
- lokale heffingen worden vastgesteld conform de uitgangspunten die zijn vastgesteld in het bestuursakkoord en de kaderbrief.

Kwijtscheldingsbeleid

Voor de beoordeling van kwijtscheldingsverzoeken hanteren wij de wettelijke normen overeenkomstig de bepalingen in de Invorderingswet 1990 en de *Leidraad invordering bestuursrechtelijke geldschulden Coevorden*. De kwijtscheldingsnorm die wij hanteren bedraagt 100%. Dit betekent dat aanvragers met een inkomen op bijstandsniveau voor kwijtschelding in aanmerking kunnen komen indien zij aan de normen voldoen. Kwijtschelding kan worden verleend voor de afvalstoffenheffing (met uitzondering van de extra container) en de rioolheffing (gebruikersdeel).

Belastingopbrengsten en tarieven

BELASTINGOPBRENGSTEN				
<i>Bedragen × € 1.000</i>				
	2018	2019	Verschil	Verdeling
Onroerende-zaakbelastingen	8.390	8.513	124	46,3%
Afvalstoffenheffing	3.938	4.168	231	22,7%
Rioolheffing	3.536	3.632	97	19,8%
Toeristenbelasting	1.750	1.750	0	9,5%
Forensenbelasting	94	96	2	0,5%
Reclamebelasting	80	81	1	0,4%
BIZ-bijdrage	130	130	0	0,7%
Totaal geraamde opbrengst	17.917	18.370	454	100%

De tarieven voor de lokale lasten hebben wij in onderstaande tabel weergegeven. Daarbij laten wij de huidige tarieven in 2018 en de voorgestelde tarieven voor 2019 zien.

**OVERZICHT
BELASTINGTARIEVEN**

	2018	2019
Onroerende-zaakbelastingen		
<i>woningen -2,0%, niet-woningen 0%</i>		
Eigenaren woningen	0,1891%	0,1853%
Eigenaren niet-woningen	0,1891%	0,1891%
Gebruikers niet-woningen	0,1576%	0,1576%
Rioolheffing +2,0%		
<i>Op basis van een voorbeeld: eigenaar en gebruiker van een woning,</i>		
<i>met een WOZ-waarde van € 180.000 in 2018 en € 187.200 in 2019,</i>		
<i>met een waterverbruik van 120 m3</i>		
Gebruikers: rioolheffing afvalwater,		
categorie 0 t/m 500 m3 waterverbruik	€ 105,72	€ 107,83
Eigenaren:		
Rioolheffing hemel- & grondwaterafvoer, vastrecht	€ 61,07	€ 62,29
Rioolheffing hemel- & grondwaterafvoer, 0,0193%	0,0193%	0,0197%
0,0193% resp. 0,0197% van de WOZ-waarde	€ 34,74	€ 36,88
Afvalstoffenheffing +5,75%		
Eenpersoonshuishouden	€ 229,74	€ 242,95
Meerpersoonshuishouden	€ 276,74	€ 292,65
Extra container GFT	€ 66,14	€ 69,94
Extra container PMD	€ 66,14	€ 69,94
Extra container Rest	€ 132,28	€ 139,89
Reclamebelasting +1,6%		
1-3 aankondigingen	€ 447,90	€ 455,07
4 en meer aankondigingen	€ 615,59	€ 625,44
Toeristenbelasting		
	€ 1,25	€ 1,25
Forensenbelasting +1,6%		
Forensenbelasting < woz-waarde € 120.000 woz-waarde="" €="" > / woz-waarde € 120.000>	€ 315,74	€ 320,79
Forensenbelasting > WOZ-waarde € 120.000	€ 378,62	€ 384,68

Toelichtingen

Onroerende-zaakbelastingen (Ozb)

Voor de Ozb-tarieven hebben wij voor 2019 de volgende uitgangspunten geformuleerd :

- de geïndexeerde opbrengst van de belastingen is leidend bij het berekenen van de tarieven;
- de tarieven worden zodanig aangepast dat de begrote opbrengst wordt gerealiseerd;
- de tarieven voor de woningeigenaar dalen met 2,0%;
- de tarieven voor eigendom en gebruik van de niet-woningen gelijk blijven aan 2018.

In 2017 is in het kader van artikel 213a Gemeentewet een onderzoek verricht naar de mogelijkheden voor de benutting van het gemeentelijk belastinggebied. Eén van de aanbevelingen in dat onderzoek had betrekking op de mogelijkheid van nadere tariefdifferentiatie binnen de Ozb. Deze aanbeveling is gebaseerd op de conclusie dat wij als gemeente een bovengemiddeld Ozb-tarief voor woningen en een relatief laag Ozb-tarief niet-woningen hebben. Met de voornoemde uitgangspunten willen wij uitvoering geven aan de verdere differentiatie van de tarieven. Voorheen hanteerde wij voor eigenaren van woningen en niet-woningen één tarief. Vanaf 2019 zijn de tarieven voor eigenaren van woningen en niet-woningen niet meer aan elkaar gelijk.

Wij verwachten een waardestijging van 4,0% voor woningen en waardestijging van 2,0% voor niet-woningen. Factoren zoals bezwaar, beroep, mutaties, nieuwbouw en sloop leiden er toe dat de totale WOZ-waarde in onze gemeente continu aan veranderingen onderhevig is.

Rioolheffing

De grondslagen voor de rioolheffingen zijn:

- waterverbruik voor het afvalwater door middel van vier staffels;
- vastrecht voor het hemelwater en grondwater voor de openbare ruimte;
- WOZ-waarde voor het hemelwater en grondwater voor de particuliere percelen.

Als uitgangspunt hanteren wij 100% kostendekkendheid.

KOSTENDEKKENDHEID RIOLERING	
<i>Bedragen x € 1.000</i>	
Kosten taakveld riolering, incl. rente en directe personeelskosten	-3.458
Inkomsten taakveld, excl. heffingen	-
Onttrekking voorziening riolering	162
Directe kosten	-3.296
<i>Toe te rekenen kosten</i>	
Overhead, incl. rente	-319
BTW	-
Totale kosten	-3.615
Opbrengst heffingen	3.632
Dekkingspercentage	100%

De totale inkomsten uit de rioolheffing bedragen € 3.632.000. Wij onttrekken uit de voorziening riolering € 162.000 om de schommelingen in het investeringsvolume, en als gevolg daarvan schommelingen in de tarieven, op te vangen. Op deze wijze toppen wij voor inwoners de effecten van onze investeringen af.

Afvalstoffenheffing

Voor reiniging, zoals bedoeld in het kader van de afvalstoffenheffing, is de kostendekkendheid als volgt berekend:

KOSTENDEKKENDHEID AFVAL	
<i>Bedragen x € 1.000</i>	
Kosten taakveld afval, incl. rente en directe personeelskosten	-3.835
Inkomsten taakveld, excl. heffingen	521
Directe kosten	-3.314
<i>Toe te rekenen kosten</i>	
Overhead, incl. rente	-101
BTW	-754
Totale kosten	-4.169
Opbrengst heffingen	4.168
Dekkingspercentage	100%

Verhoging landelijk tarief verbrandingsbelasting

Op Prinsjesdag is bekend geworden dat de landelijke afvalstoffenbelasting op restafval fors gaat stijgen vanaf 1 januari 2019. Het kabinet wil namelijk dat Nederland meer grondstoffen gaat hergebruiken en minder afval gaat verbranden. Daarom gaan de tarieven voor de afvalstoffenbelasting omhoog. Het tarief voor het storten en verbranden van afvalstoffen binnen Nederland gaat omhoog van € 13,21 naar € 31,39 per 1000 kilogram. Dit heeft een behoorlijk effect op onze kosten voor afvalverwijdering en –verwerking, namelijk € 175.000. Samen met de prijsindexatie leidt dit tot een tariefverhoging van 5,75%.

In de kosten voor reiniging zijn ook de kosten voor de verwerking van afval uit onze twee milieustraten in Zweeloo en Coevorden opgenomen.

Om het scheiden van restafval te stimuleren hanteren wij voor een extra restafval container een verhoogd tarief. Tegelijkertijd is het mogelijk om een extra PMD-container aan te vragen. Verder is het onder voorwaarden mogelijk om vermindering te krijgen van het tarief voor één extra restafvalcontainer, in geval er vanwege medische omstandigheden sprake is van extra afvalstoffen.

De nieuwe tarieven en bepalingen zijn opgenomen in de 'Verordening afvalstoffenheffing Coevorden 2019' en het bijbehorende raadsvoorstel.

Toeristenbelasting

Het tarief voor de toeristenbelasting blijft in 2019 gelijk aan 2018, te weten € 1,25 per persoon per overnachting. Voor 2019 houden wij rekening met 1.400.000 overnachtingen. Dit aantal is gelijk aan het niveau van 2018.

Op grond van de Programmabegroting 2016 wordt het tarief eens per drie jaar met € 0,05 verhoogd. Dit besluit is destijds meerjarig verwerkt in de begroting. Dit betekent dat in 2019 het tarief met € 0,05 verhoogd zou worden naar € 1,30. Op basis van de uitgangspunten voor de toeristenbelasting in het coalitieakkoord verhogen wij het tarief in 2019 niet. Wij gaan onderzoeken of er verschillende tarieven gehanteerd kunnen worden, waarbij de opbrengst van de toeristenbelasting blijft per saldo gelijk blijft.

Het effect van het bevriezen van de tarieven voor 2019 is een incidenteel nadeel van € 70.000 in 2019. Dit is in de kaderbrief verwerkt.

Bouwvergunningen

De uitgangspunten voor het legesstelsel van omgevingsvergunning bouw ('bouwvergunningen') zijn:

- degressiviteit;
- transparantie;
- een maximumtarief in de hoogste staffel;
- 100% kostendekkendheid.

Wij hebben sinds de start van de economische crisis al een aantal jaren onze verwachtingen ten aanzien van de bouwvergunningverlening naar beneden moeten bijstellen. Hierdoor stonden de

inkomsten onder druk. Wij zien sinds een aantal jaren herstel optreden in het volume van de bouwaanvragen en in de opbrengst uit de leges.

In 2017 hebben wij de capaciteit op toezicht en handhaving uitgebreid. De extra kosten die hiermee gemoeid zijn hebben wij verdisconteerd in de toe te rekenen kosten.

Wij verhogen de tarieven voor de leges omgevingsvergunning met 1,6% prijsindexatie.

Onze legesverordening kent een degressief stelsel en het systeem van kruissubsidiëring binnen de hoofdstukken van de legesverordening. Bij een hoge bouwsom betaalt de aanvrager een relatief hoog legesbedrag. Het degressieve stelsel brengt met zich mee dat bij hogere bedragen een relatief lager percentage in rekening wordt gebracht. Ook is om onbillijkheden te voorkomen in overeenstemming met de geldende jurisprudentie een maximum legesbedrag in de verordening opgenomen. Voor bepaalde categorieën bouwvergunningen betekent dit dat de leges hoger zijn dan de kosten van toetsing die in dat concrete geval worden gemaakt. Voor bouwaanvragen met een lager bedrag aan bouwkosten kan het omgekeerde aan de orde zijn. De kosten worden in die gevallen niet gedekt door de leges. 100 % kostendekkendheid zal daar leiden tot onevenredige leges.

De kostendekkendheid van de bouwleges schetsen wij u in onderstaand overzicht. De kostendekkendheid daalt in dit scenario van 100% op begrotingsbasis in 2018, naar 86% in 2019. Wij zien dat het aantal bouwvergunningen ten opzichte van eerdere jaren min of meer gelijk blijft. De gemiddelde bouwsom laat echter een daling zien. De benodigde opbrengst wordt op basis van dit scenario niet gerealiseerd. Wij hebben de begrote opbrengst niet met de prijsindexatie van 1,6% verhoogd. Omdat wij met een kostendekkendheid van 86% afwijken van onze uitgangspunten, zullen wij in 2019 de inkomsten nauwgezet monitoren en onderzoeken of de dalende inkomsten, ook in relatie met de komst van de Omgevingswet, een structureel karakter lijken te hebben.

KOSTENDEKKENDHEID OMGEVINGSVERGUNNING	
<i>Bedragen x € 1.000</i>	
Kosten omgevingsvergunningen, incl. rente en directe personeelskosten	-650
Inkomsten taakveld, excl. heffingen	
	Netto kosten taakveld -650
<i>Toe te rekenen kosten</i>	
Overhead, incl. rente	-309
BTW	-
	Totale kosten -959
Opbrengst heffingen	827
Dekkingspercentage	86%

Berekening tarieven

Conform de nieuwe vereisten van het BBV rondom de kostendekkende tarieven geven wij in deze paragraaf inzicht in de wijze waarop wij bewerkstelligen dat de geraamde baten de geraamde lasten niet overschrijden. De beleidsuitgangspunten die ten grondslag liggen aan onze tariefberekeningen, verwoordden wij al bij aanvang van deze paragraaf. De wijze waarop wij deze uitgangspunten bij de tariefstelling hebben gehanteerd, is als volgt:

"In de integrale kostprijsberekeningen bepalen wij aan de hand van de vastgestelde formatie voor de betreffende producten het aantal toe te rekenen uren. Jaarlijks beoordelen wij of een herziening van de toe te rekenen uren noodzakelijk is. Het uurtarief dat wordt gehanteerd, bevat naast de directe loonkosten ook een opslag voor de kosten van overhead."

Kruissubsidiëring leges

Voor diverse diensten en producten heffen wij leges. Deze leges zijn bedoeld om de kosten die wij maken voor het verlenen van deze diensten en het verstrekken van deze producten te dekken. Wettelijke bepalingen (Gemeentewet) verbieden het ons dat de inkomsten van deze leges de gemaakte kosten overtreffen. Daarmee wordt voorkomen dat wij met deze leges ook andere activiteiten financieren. Opbrengsten mogen hooguit kostendekkend zijn. Dit wordt berekend bij de samenstelling van de begroting en dus voordat de belasting- en legesverordeningen zijn vastgesteld.

Bij leges waarbij de tarieven voor verschillende diensten en producten in één verordening worden geregeld, is het uitgangspunt dat de kostendekkendheid wordt beoordeeld op totaalniveau van de verordening. De totale kosten van de activiteiten worden gedekt door de totale baten van de leges. Hierdoor is zogenoemde kruissubsidiëring mogelijk: een verwacht voordeel c.q. overschot bij de ene dienst mag worden gebruikt voor de dekking van een verwacht tekort bij een andere dienst. Er zijn twee uitzonderingen op dit uitgangspunt van verordeningsbrede kruissubsidiëring:

- de Europese Dienstenrichtlijn beperkt de mogelijkheden voor kruissubsidiëring bij leges die samenhangen met bedrijfsactiviteiten tot een cluster van samenhangende vergunningen
- de wetgeving over de omgevingsvergunning gaat ervan uit dat alleen binnen de omgevingsvergunning kruissubsidiëring kan worden toegepast en niet met dienstverlening erbuiten

Onze legesverordening (Verordening leges Coevorden 2019) bestaat uit drie onderdelen, namelijk:

- titel I: Algemene Dienstverlening (o.a. Rijbewijzen, Reisdocumenten, Burgerlijke stand)
- titel II: Fysieke leefomgeving (o.a. Omgevingsvergunningen, Structuur- en ontwikkelplannen)
- titel III: Europese Dienstenrichtlijn (o.a. Marktgeden)

Wij hebben daarom van de legesverordening per titel de kostendekkendheid in beeld gebracht. Hieruit blijkt dat binnen de legesverordening geen sprake is van kruissubsidiëring. Bij geen van de drie titels is namelijk sprake van overdekking. Op totaalniveau is de legesverordening 74% kostendekkend.

Kostendekkendheid leges, per titel				
<i>Bedragen x € 1.000</i>				
	Titel I	Titel II	Titel III	Totaal
Kosten taakvelden incl. rente en directe personeelskosten	620	755	76	1.451
Toe te rekenen overhead	210	323	34	567
Totale kosten	830	1.078	110	2.018
Opbrengsten	541	913	42	1.496
Saldo	289	166	67	522
Kostendekkendheid	65%	85%	39%	74%

Gemeentelijke woonlasten / gemiddelde lastendruk over 2019

In onderstaand overzicht geven wij een viertal rekenvoorbeelden van de gemiddelde lastendruk voor de burger. In het rekenvoorbeeld hanteren wij een woning met een WOZ-waarde van € 180.000 in 2018, die naar verwachting stijgt met 4,0% naar een waarde van € 187.200 in 2019.

Wij gaan in dit voorbeeld uit van een waterverbruik tot 150 m³.

<p>Rekenvoorbeeld 1 Meerpersoonshuishouden Eigenaar en gebruiker</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>2018</th> <th>2019</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>OZB</td> <td>€ 340</td> <td>€ 347</td> </tr> <tr> <td>Rioolheffing</td> <td>€ 202</td> <td>€ 207</td> </tr> <tr> <td>Afvalstoffenheffing</td> <td>€ 277</td> <td>€ 293</td> </tr> <tr> <td>Totaal</td> <td>€ 819</td> <td>€ 847</td> </tr> </tbody> </table> <p><i>Effect lokale lasten</i> + 3,4%</p>		2018	2019	OZB	€ 340	€ 347	Rioolheffing	€ 202	€ 207	Afvalstoffenheffing	€ 277	€ 293	Totaal	€ 819	€ 847	<p>Rekenvoorbeeld 2 Eenpersoonshuishouden Eigenaar en gebruiker</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>2018</th> <th>2019</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>OZB</td> <td>€ 340</td> <td>€ 347</td> </tr> <tr> <td>Rioolheffing</td> <td>€ 202</td> <td>€ 207</td> </tr> <tr> <td>Afvalstoffenheffing</td> <td>€ 230</td> <td>€ 243</td> </tr> <tr> <td>Totaal</td> <td>€ 772</td> <td>€ 797</td> </tr> </tbody> </table> <p><i>Effect lokale lasten</i> + 3,2%</p>		2018	2019	OZB	€ 340	€ 347	Rioolheffing	€ 202	€ 207	Afvalstoffenheffing	€ 230	€ 243	Totaal	€ 772	€ 797
	2018	2019																													
OZB	€ 340	€ 347																													
Rioolheffing	€ 202	€ 207																													
Afvalstoffenheffing	€ 277	€ 293																													
Totaal	€ 819	€ 847																													
	2018	2019																													
OZB	€ 340	€ 347																													
Rioolheffing	€ 202	€ 207																													
Afvalstoffenheffing	€ 230	€ 243																													
Totaal	€ 772	€ 797																													
<p>Rekenvoorbeeld 3 Meerpersoonshuishouden Huurder en gebruiker</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>2018</th> <th>2019</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Rioolheffing</td> <td>€ 106</td> <td>€ 108</td> </tr> <tr> <td>Afvalstoffenheffing</td> <td>€ 277</td> <td>€ 293</td> </tr> <tr> <td>Totaal</td> <td>€ 383</td> <td>€ 401</td> </tr> </tbody> </table> <p><i>Effect lokale lasten</i> + 4,7%</p>		2018	2019	Rioolheffing	€ 106	€ 108	Afvalstoffenheffing	€ 277	€ 293	Totaal	€ 383	€ 401	<p>Rekenvoorbeeld 4 Eenpersoonshuishouden Huurder en gebruiker</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>2018</th> <th>2019</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Rioolheffing</td> <td>€ 106</td> <td>€ 108</td> </tr> <tr> <td>Afvalstoffenheffing</td> <td>€ 230</td> <td>€ 243</td> </tr> <tr> <td>Totaal</td> <td>€ 336</td> <td>€ 351</td> </tr> </tbody> </table> <p><i>Effect lokale lasten</i> + 4,5%</p>		2018	2019	Rioolheffing	€ 106	€ 108	Afvalstoffenheffing	€ 230	€ 243	Totaal	€ 336	€ 351						
	2018	2019																													
Rioolheffing	€ 106	€ 108																													
Afvalstoffenheffing	€ 277	€ 293																													
Totaal	€ 383	€ 401																													
	2018	2019																													
Rioolheffing	€ 106	€ 108																													
Afvalstoffenheffing	€ 230	€ 243																													
Totaal	€ 336	€ 351																													

Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Beleid

Onze visie ten aanzien van het weerstandsvermogen is:

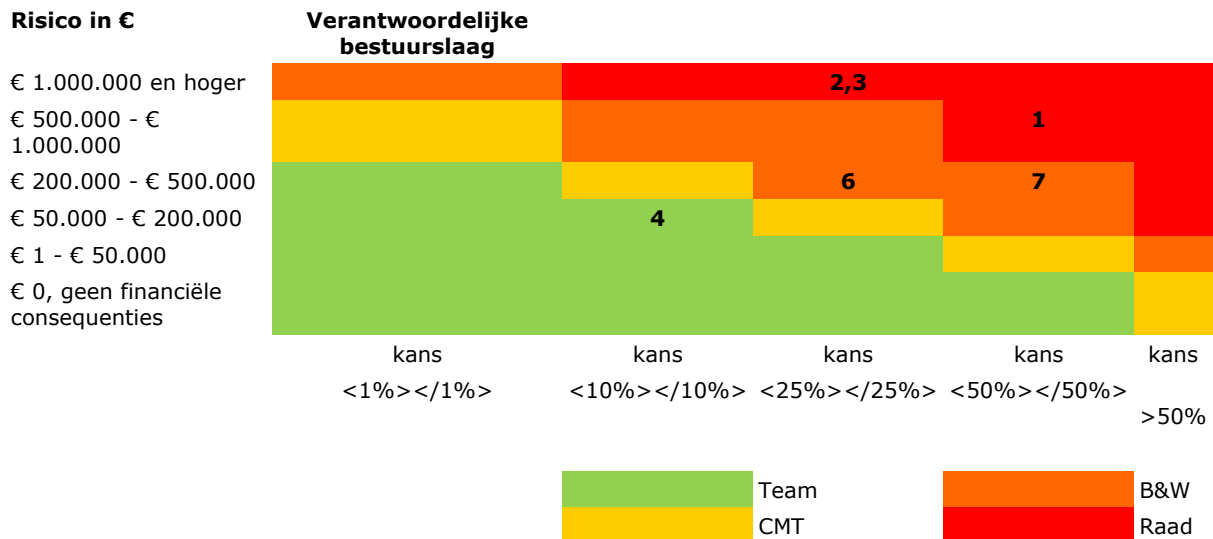
'Streven naar een goede beheersing van de risico's en een goede balans tussen de bestuurlijke ambitie en de daarmee gepaard gaande risico's. Uitgangspunt hierbij is een positief weerstandsvermogen'.

Onze doelstelling is:

- het realiseren van een gezonde financiële positie;
- het voorkomen van ingrijpende beleidswijzigingen die noodzakelijk worden bij het zich voordoen van niet afgedekte risico's. Dit wordt gerealiseerd door middel van beheersing van de risico's en een positief weerstandsvermogen.

Risicoprofiel

Onderstaand treft u in een tabel het risicoprofiel aan. Onder de tabel wordt het risicoprofiel per onderwerp beschreven. Hieronder worden de in het risicoprofiel weergegeven risico's nader omschreven. Wij maken hierbij onderscheid in incidentele en structurele risico's.

Incidentele risico's

Op een vijftal onderwerpen lopen wij een incidenteel risico. Het risico wordt berekend over het totaalbedrag van het betreffende onderwerp waarover wij risico lopen, afgezet tegen de kans dat het risico zich daadwerkelijk voor doet. De vijf risico's worden hieronder toegelicht.

N34

De provincies Drenthe en Overijssel hebben als doel om de N34 tussen Coevorden en de Witte Paal (N36) op een duurzame en veilige wijze in te richten. Hiervoor wordt onder meer ter hoogte van Klooster een ongelijkvloerse kruising gerealiseerd. Dit deel van het project zal begin 2019 worden afgerond en wij verwachten geen grote risico's meer te lopen. Daarom is het risicoprofiel ten opzichte van vorig jaar naar beneden bijgesteld naar een niveau van € 60.000.

Europark

GVZ Europark Coevorden-Emlichheim GmbH heeft een financiering van maximaal € 7 miljoen bij de Bank Nederlandse Gemeenten (BNG) afgesloten. Voor deze financiering staan wij en de Samtgemeinde Emlichheim elk voor de helft garant. Het risico van de gemeente Coevorden is maximaal € 3,5 miljoen. De kans dat dit risico zich voordoet schatten wij in op 15%. Het uitgangspunt is dat de GVZ Europark Coevorden-Emlichheim GmbH zich zonder extra financiële steun van de gemeente moet ontwikkelen. Mocht op enig moment onverhoopt toch een beroep op onze gemeente worden gedaan voor financiële steun dan is de maximale bijdrage beperkt tot € 525.000. Door verkopen is de financiering van GVZ Europark Coevorden-Emlichheim GmbH op dit moment tot ruim onder de € 7 miljoen gedaald.

Grondexploitaties

In het kader van voorliggende begroting hebben wij de risico's van de grondexploitaties opnieuw geanalyseerd. De totaal verwachte boekwaarde is bruto circa € 13,5 miljoen. Dit resulteert in een maximaal risico voor 2019 van € 3,1 miljoen. De totale boekwaarde zal in de komende periode (tot 2022) afnemen naar een niveau van circa € 4,9 miljoen. Als gevolg daarvan zal ook het risico de komende jaren afnemen.

Garantstelling Dutch Techzone

De Arbeidsmarktregio Drenthe en de gemeente Hardenberg hebben het initiatief genomen tot een sectorplanaanvraag voor de derde tranche van de Regeling Cofinanciering Sectorplannen. Volgens deze regeling moet de hoofdaanvrager garant staan voor 80% van het subsidiebedrag. Indien dit

niet mogelijk is, mogen partijen uit het samenwerkingsverband ook garant staan voor deze 80%. Deze situatie doet zich voor. De hoofdaanvrager heeft onvoldoende eigen vermogen om garant te staan. De zeven gemeenten in het samenwerkingsverband nemen de garantstelling over. De garantstelling per gemeente wordt vastgesteld volgens de gebruikelijke verdeelsleutel binnen de Arbeidsmarktregio (nu inclusief Hardenberg) naar rato van het inwoneraantal. Voor ons betekent dit een relatief aandeel van € 200.355 (10,5%). De kans dat een beroep op de garantstelling wordt gedaan, achten wij gering en schatten wij in op 10%. Dit risico nemen wij mee in deze paragraaf.

Faillissement CQ

Medio 2014 is CQ failliet verklaard. Ondanks herhaald aandringen door ons en door de gemeente Emmen, is het faillissement van CQ nog steeds niet afgewikkeld. De vakbonden hebben zowel de gemeente Emmen als onze gemeente aangesproken. Dit betreft een hoofdelijke aansprakelijkheid. Er is sprake van een claim van € 5,6 miljoen plus wettelijke rente, gericht aan de gemeente Emmen en de gemeente Coevorden. Deze claim heeft betrekking op de ambtenarenstatus van de voormalig medewerkers van CQ en de daaraan gekoppelde afdracht van onder meer pensioenpremies aan het ABP. Wij schatten het risico tot een veroordeling door de rechter laag in. De betrokken notaris is door de gemeente Emmen en de gemeente Coevorden in vrijwaring opgeroepen. Die procedure loopt.

INCIDENTELE RISICO'S						
Bedragen x € 1.000						
	Totaal	Kans	2019	2020	2021	2022
1. N34	600	10%	60			
2. Europark	3.500	15%	525	525	525	525
3. Grondexploitatie	13.500	23%	3.105	2.600	2.200	1.500
4. Sectorplan Dutch Techzone	200	10%	20	20	20	20
5. Faillissement CQ	PM					
Totaal	17.800		3.710	3.145	2.745	2.045

Structurele risico's

Er zijn twee onderwerpen waarover wij een structureel risico lopen. Dit betreffen het sociaal domein en de Emco-groep.

Sociaal domein

Met de ervaring van de afgelopen jaren hebben wij ons meerjarenbeleid opgesteld en verwachten wij dat onze begroting meerjarig toekomstbestendig is. Wij hebben de budgetten voor Jeugd, Participatie en Wmo aangepast aan de nieuwste prognoses. Daarmee zijn deze budgetten voor de komende jaren op niveau. Hiermee in lijn hebben wij ook onze uitvoeringsorganisatie ingericht. Daarnaast hebben wij budgetten die onder druk staan op een realistisch niveau gebracht. Maatschappelijke ontwikkelingen, aanvullende kortingen op de integratie-uitkering, correcties uit voorgaande jaren en andere onvoorziene situaties kunnen resulteren in financiële effecten. Deze ontwikkelingen liggen niet in alle gevallen binnen onze invloedssfeer. In principe is nog steeds sprake van open-einde-regelingen. Dit vraagt vervolgens om aanpassing van bestaande beleidskaders en inkoopcontracten. Daarom nemen wij voor het Sociaal Domein een beperkt bedrag op in de risico-inventarisatie.

EMCO-groep

De EMCO-Groep is een gemeenschappelijke regeling (GR) die uitvoering geeft aan de Wet sociale werkvoorziening (Wsw). Naast onze gemeente nemen de gemeenten Emmen en Borger-Odoorn deel aan deze GR. Alle bevoegdheden en taken met betrekking tot de uitvoering van de Wsw zijn door onze gemeente overgedragen aan de GR. Voor de uitvoering van de Wsw ontvangen wij een lumpsumbedrag in het Participatiebudget. Sinds de invoering van de Participatiewet is er geen nieuwe instroom in de Wsw meer mogelijk. Hierdoor neemt de Wsw-populatie door natuurlijk verloop gestaag af. Als gevolg van de bovenstaande ontwikkelingen zal het exploitatietekort van de EMCO-Groep jaarlijks naar alle waarschijnlijkheid

toenemen. Hiermee is rekening gehouden in ons meerjarenperspectief. De EMCO-Groep benoemt in haar risicoparagraaf in de begroting 2019 de volgende risico's: netto-opbrengsten, lonen Wsw-werknemers, salariskosten ambtelijk personeel, Rijksbijdragen, het Lage-Inkomensvoordeel en het ontwikkelingen ten aanzien van Menso NV. Deze risico's zijn niet op geld gewaardeerd. Wij doen hier de aanname dat indien het geprognosticeerde bedrijfsresultaat over 2019 van € 1,33 miljoen niet gerealiseerd wordt dit naar rato van ons aandeel in de EMCO-Groep (13,62%) voor onze rekening komt, zijnde € 182.000 met een kans van 50%. Om het risico te beperken zal in BOCE-verband een nieuw toekomstperspectief voor de Wsw/EMCO-Groep worden geschetst.

STRUCTURELE RISICO'S						
<i>Bedragen x € 1.000</i>						
	Totaal	Kans	2019	2020	2021	2022
6. Decentralisaties Sociaal Domein	400	25%	100	100	100	100
7. EMCO-groep	200	50%	100	100	100	100
Totaal	600		200	200	200	200

Weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit bestaat uit de middelen en de mogelijkheden waarover de gemeente beschikt om niet begrote kosten, die onverwacht en substantieel zijn, op te vangen. Hierbij zetten wij eerst het gedeelte van onze weerstandscapaciteit in dat geen of minimale effecten heeft op ons beleid en onze begroting.

In onze weerstandscapaciteit hebben wij geen bestemmingsreserves en stille reserves opgenomen. Het tijdsbestek waarin stille reserves vrijgespeeld kunnen worden ter dekking van risico's ligt hieraan ten grondslag. Voor bestemmingsreserves is het argument dat bij de inzet van deze reserves de uitvoering van het beleid mogelijk onder druk komt te staan.

WEERSTANDSCAPACITEIT						
<i>Bedragen x € 1.000</i>						
Bestanddeel weerstandscapaciteit	prognose 2018	2019	2020	2021	2022	
Algemene reserve	20.300	20.300	20.300	20.300	20.300	
Resultaat + reserve mutaties (voor bestemming cumulatief)	2.300	5.600	9.700	14.000	18.400	
Reserve grondexploitatie	0	0	0	0	0	
Reserve verkoop aandelen Essent	8.600	8.600	8.600	8.600	8.600	
Onbenutte belastingcapaciteit	500	500	500	500	500	
Post onvoorzien	100	100	100	100	100	
Totaal weerstandscapaciteit	31.800	35.100	39.200	43.500	47.900	

Ratio weerstandsvermogen

Een gemeente is vrij om te bepalen welk deel van de weerstandscapaciteit wordt aangewend voor het weerstandsvermogen. Conform de nota Risicomanagement en Weerstands-vermogen zetten wij alleen onze algemene reserve in ter dekking van de mogelijke risico's.

Het weerstandsvermogen wordt als volgt bepaald:

Beschikbare weerstandscapaciteit : benodigde weerstandscapaciteit (risicoprofiel). Hieruit vloeit een ratio voort, die in te delen is in één van de categorieën A tot en met F.

RATIO WEERSTANDSVERMOGEN		
Waarderingcijfer	Ratio weerstandsvermogen	Betekenis
A	$2,0 < x < / x >$	Uitstekend
B	$1,4 < x < / 2,0 >$	Ruim voldoende
C	$1,0 < x < / 1,4 >$	Voldoende
D	$0,8 < x < / 1,0 >$	Matig
E	$0,6 < x < / 0,8 >$	Onvoldoende
F	$X < 0,6 >$	Ruim onvoldoende

WEERSTANDSVERMOGEN				
Bedragen x € 1.000				
	2019	2020	2021	2022
Weerstandscapaciteit	31.800	35.100	39.200	43.500
Te verwachten risico's	3.910	3.345	2.945	2.245
Weerstandsvermogen	27.890	31.755	36.255	41.255

Het weerstandsvermogen kan als volgt worden berekend:

RATIO WEERSTANDSVERMOGEN				
	2019	2020	2021	2022
Ratio weerstandsvermogen	8,13	10,49	13,31	19,38

Financiële kengetallen

Financiële kengetallen BBV

Op grond van het BBV nemen wij in deze paragraaf een aantal kengetallen op die de beoordeling van onze financiële positie ondersteunen. Daarmee wordt beoogd uw raad in staat te stellen gemakkelijker inzicht te krijgen in de financiële positie van onze gemeente. De kengetallen maken inzichtelijk(er) over hoeveel (financiële) ruimte de gemeente beschikt om structurele en incidentele lasten te kunnen dekken en op te vangen. Zij geven zodoende inzicht in de financiële weerbaarheid en wendbaarheid. Het gaat daarbij om de volgende kengetallen:

- de netto schuldquote;
- de netto schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen;
- de solvabiliteitsratio;
- de grondexploitatie;
- de structurele exploitatieruimte, en
- de belastingcapaciteit.

Deze kengetallen moeten altijd in samenhang worden gezien omdat ze alleen gezamenlijk en in hun onderlinge verhouding een goed beeld kunnen geven van de financiële positie van de gemeente.

Toelichting op de betekenis van de kengetallen

Netto schuldquote en netto schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen

De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast ten opzichte van de eigen middelen en geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie.

Solvabiliteitsratio

Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen.

Grondexploitatie

Dit kengetal geeft aan hoe groot de grondpositie (de waarde van de grond) is ten opzichte van de totale (geraamde) baten. Het is belangrijk om te kunnen beoordelen of er een reële verwachting is dat de grondexploitatie kan bijdragen aan verlaging van de schuld van de gemeente.

Structurele exploitatieruimte

Dit kengetal geeft aan hoe groot de structurele exploitatieruimte is, doordat wordt gekeken naar de structurele baten en lasten waarbij deze worden vergeleken met de totale baten.

Belastingcapaciteit

Het kengetal belastingcapaciteit geeft inzicht in de mate waarin een zich voordoende financiële tegenvaller in het volgend begrotingsjaar kan worden opgevangen en of er ruimte is voor nieuw beleid.

KENGETALLEN FINANCIËLE POSITIE						
<i>Bedragen x € 1.000</i>						
	Realisatie	prognose	Begroot	Begroot	Begroot	Begroot
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Netto schuldquote (%)	72	78	72	67	58	50
Idem gecorrigeerd voor verstrekte leningen (%)						
	65	71	67	62	53	45
Solvabiliteitsratio (%)	31	30	32	36	41	46
Grondexploitatie (%)	13	13	11	9	6	4
Structurele exploitatieruimte (%)	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0
Belastingcapaciteit (%)	96,0	94,0	94,0	94,0	94,0	94,0
* alle cijfers volgens de nieuwste bbv definitie						

De provincie hanteert voor de kengetallen de volgende signaleringswaarden, waarbij categorie A als 'minst risicovol' en categorie C als 'meest risicovol' wordt geduid.

SIGNALERINGSWAARDEN PROVINCIE			
Kengetal	Categorie A	Categorie B	Categorie C
Netto schuldquote a. zonder correctie doorgeleende gelden	<90%></90%>	90-130%	>130%
b. met correctie doorgeleende gelden	<90%></90%>	90-130%	>130%
Solvabiliteitsratio	>50%	20-50%	<20%></20%>
Grondexploitatie	<20%></20%>	20-35%	>35%
Structurele exploitatieruimte	Begr >0%	Begr = 0%	Begr <0%></0%>
Belastingcapaciteit	<95%></95%>	95-105%	>105%

Toelichting kengetallen

In de periode 2014 – 2018 is zwaar ingezet op het herstellen en weer toegroeien naar een gezond financieel evenwicht. Wij creëren op deze manier ruimte voor nieuw beleid en een gezonde financiële basis. De bestuurlijke lijn van de afgelopen jaren zien wij terug in de ontwikkeling van alle indicatoren en de uitkomsten onderschrijven het gevoerde beleid.

De indicatoren netto schuldquote (ook gecorrigeerd voor verstrekte leningen) en solvabiliteit zeggen iets over de manier waarop wij zijn gefinancierd. Deze indicatoren zeggen iets over de relatie eigen vermogen en vreemd vermogen.

De indicatoren grondbedrijf, structurele exploitatieruimte en belastingcapaciteit zeggen iets over de mogelijkheden aan de inkomstenkant om incidentele uitgaven op te kunnen vangen.

Alle kengetallen bevinden zich in of ontwikkelen zich naar de groene categorie A, minst risicovol. Ten aanzien van onze streefwaarde voor de solvabiliteit verwijzen wij u naar de Nota financieel beleid.

Onderhoud kapitaalgoederen

Inleiding

Voor alle activiteiten die binnen onze gemeente plaatsvinden - zoals wonen, werken en recreëren - zijn kapitaalgoederen nodig. Hierbij valt te denken aan wegen, riolering, groen, openbare verlichting en gebouwen. De kwaliteit van deze goederen en het niveau van onderhoud ervan zijn bepalend voor het voorzieningsniveau van de gemeente. In deze paragraaf gaan wij in op de beleidskaders en de daaruit voortvloeiende financiële gevolgen voor wat betreft de grotere kapitaalgoederen van de gemeente. De in deze paragraaf opgenomen bedragen zijn exclusief de kosten voor de inzet van ons eigen personeel en materieel.

Gebouwen

Algemeen

Wij hebben verschillende soorten vastgoed in eigendom die tot ons kernbezit behoren. Dit betreffen gebouwen die op de middellange en lange termijn noodzakelijk zijn om onze gemeentelijke beleidstaken uit te voeren. Hierbij moet gedacht worden aan gebouwen voor de gemeentelijke huisvesting, maar ook bijvoorbeeld aan sporthallen en multifunctionele accommodaties. Naast het kernbezit beschikken wij ook over circa 40 gebouwen die wij aanmerken als "af te stoten bezit". Deze gebouwen hebben op de middellange en lange termijn geen functie in relatie tot onze gemeentelijke beleidstaken.

Beleidskader

In december 2016 stelde uw raad de "Visie, strategie en beheer van vastgoed" vast. Uitgangspunt hierin is dat wij streven naar een vastgoedportefeuille die zich beperkt tot vastgoed dat nodig is voor efficiënte uitvoering van de gemeentelijke taken. Voor de conditiemeting van de gebouwen sluiten wij aan bij de NEN 2767 standaard. Binnen deze standaard is sprake van scores tussen 1 en 6. Daarbij is 1 zeer goed en 6 zeer slecht. Een conditiescore van 3 is naar de maatstaf voldoende. Voor het grootste deel van de panden die tot ons kernbezit behoren, is eind 2014 een conditiemeting uitgevoerd en een meerjarenonderhoudsprogramma opgesteld. De gemiddelde score bedroeg 3. Bij de nieuwe panden hebben wij een gemiddelde score van 2. Voor het kernbezit is in het kader van de vastgoedvisie een gemiddelde onderhoudsscore van 3 als uitgangspunt vastgesteld.

Financiën

Om voor het kernbezit een gemiddelde onderhoudsscore van 3 te kunnen garanderen, zijn voor de komende jaren de volgende budgetten nodig:

BUDGETTEN ONDERHOUD GEBOUWEN					
<i>Bedragen x € 1.000</i>					
	2019	2020	2021	2022	
Dagelijks onderhoud	470	470	470	470	
Planmatig onderhoud	472	377	664	187	
	Totaal	942	847	1.134	657

Groen

Algemeen

Het totaal van de te beheren oppervlakte groen in de gemeente beslaat circa 898 hectare. In deze hoeveelheid zit een grote variëteit. Wij onderhouden sierplantsoenen, bermen, maar bijvoorbeeld ook sloten, bossen en natuurterreinen. In onderstaande tabel geven wij de verdeling weer.

KERNCIJFERS GROEN	
Heesters en rozen	24 ha
Gazon	165 ha
Bos (windsingels, houtwallen en bosjes)	168 ha
Bermgras	391 ha
Natuurterrein	13 ha
Waterpartijen	47 ha
Sloten en greppels	610 km
Bomen	55.278 st
Halfverharding en zandwegen	40 ha

Beleidskader

In het kader van de perspectiefnota 2015 (takendiscussie) en de programmabegroting 2015 heeft de raad besloten het onderhoudsniveau van het openbaar groen te verlagen van A/B naar onderhoudsniveau C. Dit is bevestigd met de vaststelling van de notitie Duurzaam Groenonderhoud in 2017. Deze notitie vormt tevens de basis om in 2018 te komen met een nieuw bomenbeheerplan en een nieuw bermbeheerplan. Deze plannen zijn in concept gereed en zullen in 2019 aan uw raad worden aangeboden.

Financiën

Voor het onderhoud van het openbaar groen zijn de volgende budgetten beschikbaar:

BUDGETTEN OPENBAAR GROEN				
<i>Bedragen x € 1.000</i>				
	2019	2020	2021	2022
Onderhoud openbaar groen	472	472	472	472
Onderhoud begraafplaatsen	252	252	252	252
Renovatie plantvakken	500			
Totaal	1.224	724	724	724

Openbare verlichting

In 2017 is het beleidsplan "Openbare Verlichting" door uw raad vastgesteld. Sociale veiligheid en duurzaamheid zijn belangrijke thema's in dit beleidsplan. In 2019 starten wij met het tweede uitvoeringsjaar. Wij zijn in 2018 gestart met het verwijderen van de openbare verlichting, daar waar wij deze niet nodig achten. In 2019 zullen wij hieraan een vervolg geven. Goede verlichting op schoolroutes achten wij daarentegen juist van groot belang. Hierover zijn wij in gesprek met belangenorganisatie om overeenstemming te krijgen over waar de schoolroutes lopen. Als we hierover overeenstemming hebben, gaan we in overleg met deze organisaties over de vorm en mate van verlichting.

Zoals in het vastgestelde beleidsplan staat aangegeven zullen wij in twintig jaar alle lichtmasten voorzien van LED-armaturen. De komende jaren zullen alle SOX- en TL lampen als eerste vervangen worden. Het betreft hier circa 5.000 lichtmasten. Daarnaast zijn wij van plan alle armaturen uit te rusten met dimapparatuur, zodat de openbare verlichting gedurende de nachtperiode kan worden gedimd. Eind 2017 is hiervoor een planning, een handboek en een

communicatieplan door ons goedgekeurd. In 2019 worden de werkzaamheden voortgezet.

Financiën

Voor openbare verlichting zijn de volgende budgetten beschikbaar:

BUDGETTEN OPENBARE VERLICHTING				
<i>Bedragen x € 1.000</i>				
	2019	2020	2021	2022
Electra	194	183	173	163
Onderhoud & remplace	103	96	90	85
Sanering lichtmasten	54	54	54	54
Vervanging armaturen & lichtmasten	428	428	428	428
	Totaal	779	761	745
		730		

Oeververbindingen

Beheer en onderhoud van de openbare ruimte is een kerntaak van de gemeente. De gemeente is verantwoordelijk voor het beheer en onderhoud van de openbare ruimte en daarmee ook voor de civiele kunstwerken binnen de gemeente. Het is belangrijk om het beheer van de civiele kunstwerken op orde te hebben. Onder civieltechnische kunstwerken verstaan wij de volgende objecten:

- Bruggen;
- Steigers;
- Kademuren;
- Tunnels;
- Duikers.

Om de kwaliteit van de civiele kunstwerken te monitoren dienen deze regelmatig geïnspecteerd worden. Op basis van deze inspecties dient een beheerplan te worden opgesteld. Het opstellen van het beheerplan geeft antwoord op de volgende vragen:

- Wat heeft de gemeente Coevorden in beheer?
- Wat is de kwaliteit hiervan?
- Wat is het benodigde budget om te voldoen aan de beoogde kwaliteit?
- Welke onderhoudsmaatregelen zijn noodzakelijk?
- Wanneer moet het onderhoud worden uitgevoerd?

Het achterstallig onderhoud van de civiele kunstwerken laat een stijgende lijn zien. Het najaar 2018 wordt het beheerplan civiele kunstwerken 2019-2023 afgerond. Met dit beheerplan wordt de veiligheid van onze civiele kunstwerken op een aanvaardbaar niveau gegarandeerd en de overige risico's (waaronder het risico van kapitaalvernietiging) tot een minimum beperkt. Dit voorstel zal in 2019 aan uw raad worden aangeboden.

Naast het inzichtelijk maken van de onderhoudskosten van de civiele kunstwerken is er onderzoek gedaan naar het op afstand bedienen van 6 bruggen in de vaarroutes binnen onze gemeente. Technisch gezien is het geen probleem de bruggen op afstand te gaan bedienen. Wel is het belangrijk om de kosten voor het op afstand bedienen van de bruggen in beeld te brengen in relatie met de huidige kosten. Voor het op afstand bedienen van de bruggen wordt een separaat voorstel opgesteld.

Riolering

Algemeen

De gemeentelijke riolering is een van de belangrijkste voorzieningen voor de bescherming van de volksgezondheid en het milieu. Ook heeft de riolering een belangrijke functie als het gaat om het tegengaan van wateroverlast in de openbare ruimte.

Beleidskader

In 2015 stelde uw raad het verbrede gemeentelijke rioleringsplan (vGRP) vast voor de periode 2015-2019. Dit is een strategisch document waarin de beleidsvoornemens, de maatregelen en de kosten voor het rioolstelsel voor een bepaalde planperiode worden beschreven. In het vGRP zijn op basis van de nieuwe ontwikkelingen en de ambities van de gemeente, voor het stedelijk afvalwater, regenwater en grondwater de volgende zes doelen geformuleerd:

1. zorgen voor inzameling van stedelijk afvalwater;
2. zorgen voor transport van stedelijk afvalwater;
3. zorgen voor inzameling van regenwater (voor zover niet verzorgd door particulieren);
4. zorgen voor de verwerking van ingezameld hemelwater;
5. zorgen dat (voor zover mogelijk) het grondwater de bestemming van een gebied niet structureel belemmert;
6. doelmatig beheer en een goed gebruik van de riolering.

In 2019 wordt een nieuw vGRP 2020-2024 opgesteld die in najaar 2019 aan uw raad ter vaststelling wordt aangeboden.

Jaarlijks stellen wij een rioolbeheerplan op, waarin wordt gerapporteerd over de voortgang van de gestelde doelen. Daarnaast voeren wij op basis van het vGRP en het rioolbeheerplan vervangings- en optimaliseringsprojecten uit. Voor een nadere toelichting op de projecten die in 2019 worden uitgevoerd wordt verwezen naar programma 4 Openbare Ruimte.

Financiën

De exploitatie- en kapitaallasten die samenhangen met het onderhoud van het rioleringsstelsel worden grotendeels bekostigd uit de rioolheffing. Schommelingen in het investeringsvolume berekenen wij niet direct door in de tarieven, maar deze effecten worden gedempt door middel van de voorziening riolering. Hiermee voorkomen wij schommelende tarieven. Voor een nadere toelichting op dit systeem wordt verwezen naar paragraaf 5.1 Lokale Heffingen.

Voor het onderhoud van het rioleringsstelsel zijn de volgende budgetten beschikbaar:

BUDGETTEN RIOLERING				
<i>Bedragen x € 1.000</i>				
	2019	2020	2021	2022
Onderhoud	757	757	757	757
Planvorming en begeleiding	244	244	244	244
Kapitaallasten	1.793	1.853	1.906	1.992
Totaal	2.794	2.854	2.907	2.993

Wegen

Algemeen

Binnen onze gemeente hebben wij ruim 695 kilometer aan verharde wegen in beheer. Net als alle civieltechnische constructies zijn wegen onderhevig aan slijtage en veroudering. Zonder regelmatig onderhoud zal een weg op een bepaald moment niet meer in staat zijn om zijn primaire functie (het veilig afwikkelen van verkeer) te vervullen. De oppervlakte asfaltverharding neemt door de jaren heen af en de hoeveelheid elementenverharding neemt toe. Steeds vaker worden asfaltwegen in de bebouwde kom vervangen door wegen met elementenverharding. De kwaliteit van beide types is nogal verschillend. Zo heeft asfaltverharding veel te lijden van zware vorstperioden, terwijl vorst geen invloed heeft op de kwaliteit van elementenverharding. Op dit moment is de verdeling naar wegtype als volgt:

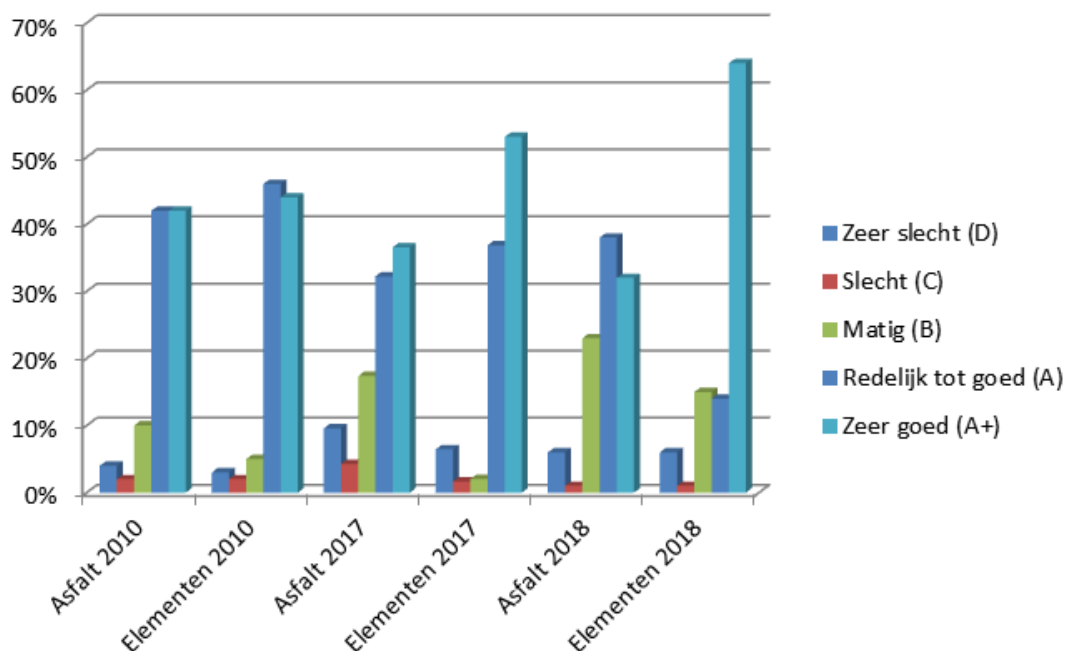
KERNCIJFERS WEGEN		
	Oppervlakte (m2)	Percentage
Asfalt	2.268.256	51%
Elementen	1.620.804	37%
Beton	126.525	3%
Onverhard	413.000	9%

Onderhoudsniveau

Begin 2017 hebben wij op basis van een visuele inspectie een kwaliteitsbeoordeling gemaakt van het gemeentelijk wegennet om de kwaliteitsontwikkeling hiervan te vergelijken met de situatie in 2010. De belangrijkste bevinding was dat over de hele linie zowel de kwaliteit van de asfaltwegen als van de elementenwegen in de periode 2010- 2017 aanzienlijk is verslechterd. Naar aanleiding van deze bevinding is structureel € 500.000 en – voor het terugbrengen van het achterstallig onderhoud – incidenteel tweemaal € 1.500.000 (in 2018 en 2019) beschikbaar gesteld.

In 2018 is er, naar aanleiding van extra investeringen in 2018, wederom inspectie uitgevoerd. Uit deze inspectie blijkt dat het aandeel zeer slechte (D) en slechte (C) asfaltwegen bijna weer op het acceptabele niveau van 2010 zit. Bij het onderdeel elementen daalt het aandeel zeer slecht (D) en slecht (C) minder snel dan bij de asfaltwegen. In de notitie "Wegonderhoud in Coevorden 2017-2021" is afgesproken dat 5/6 deel van het beschikbare budget aan asfaltwegen en 1/6 deel aan elementen wordt besteed.

In de onderstaande tabel zijn de ontwikkelingen in de kwaliteitsniveaus van de asfaltwegen en de elementenverhardingen weergegeven.

Beleidskader

Op basis van de visuele inspectie en kwaliteitsbeoordeling is een beleidsadvies opgesteld met een aantal rekenaarsscenario's die in oktober 2017 aan uw raad zijn voorgelegd. In dit beleidsadvies zijn de volgende uitgangspunten opgenomen:

- Het onderhoudsniveau van 2010 vormt het referentiepunt (inclusief het destijds aanwezige niveau van 3% achterstallig onderhoud);
- Kavelwegen worden niet meer onderhouden,

- Werkzaamheden worden maximaal gecombineerd en geprioriteerd,
- De onderhoudsmiddelen worden optimaal verdeeld tussen asfalt- en elementenverharding,
- De trend van een toenemende verslechterende onderhoudssituatie van de wegen wordt in een periode van 5 jaar worden en geleidelijk omgekeerd.

Onderhoud fietspaden

Bij de recreatieve fietspaden is, in met name in bosrijke omgeving, veel onderhoud noodzakelijk doordat het asfalt wordt 'opgedrukt' door boomwortels. Niet alleen het fietscomfort neemt af, maar er ontstaan ook gevaarlijke situaties, mede doordat de snelheid van de fietser (e-bikes) toeneemt. Jaarlijks moeten er onderhoudswerkzaamheden aan de recreatieve fietspaden worden uitgevoerd om het comfort en de veiligheid te kunnen garanderen. Het gaat om ongeveer 33 km aan fietspaden die als risicovol bestempeld kunnen worden. De komende jaren zullen wij voorstellen doen om op basis van de inspecties de verharding van een deel van de fietspaden om te vormen van asfalt naar beton.

Financiën

In 2014 is in het kader van de Takendiscussie besloten fors te bezuinigen op het wegonderhoud. Het gehele budget wegonderhoud voor 2015 werd geschrapt, terwijl het budget voor 2016 en verder werd gehalveerd ten opzichte van het niveau van 2014. Bij de vaststelling van de programmabegroting 2017 besloot uw raad de bezuiniging terug te draaien, waardoor het onderhoudsbudget in 2017 weer € 875.000 bedroeg. In het kader het nieuwe beleidsadvies wegonderhoud 2017-2021 is het onderhoudsbudget structureel met € 500.000 verhoogd, terwijl voor de jaren 2018 en 2019 incidenteel € 1.500.000 per jaar extra beschikbaar is gesteld. Dit resulteert in de volgende beschikbare onderhoudsbudgetten:

BUDGETTEN ONDERHOUD WEGEN							
<i>bedragen x € 1.000</i>							
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Planmatig onderhoud	375	705	1.191	1.196	1.197	1.197	1.197
Klein onderhoud (reparaties)	30	30	30	30	30	30	30
Onderhoud zandwegen	30	30	30	30	30	30	30
Onkruidbestrijding verhardingen	110	110	110	110	110	110	110
Achterstallig onderhoud			1.500	1.500			
Kapitaallasten	420	362	368	376	367	280	274
	Totaal	965	1.237	3.229	3.238	1.734	1.647
					1.640		

Financiering

Inleiding

In deze paragraaf informeren wij u over het treasurybeleid en de beheersing van de financiële risico's die daarmee samenhangen. Tevens informeren wij u over de verwachte ontwikkelingen op het gebied van rente en financiering. Tenslotte is in deze paragraaf informatie opgenomen over het verplicht Schatkistbankieren en het verwachte EMU-saldo van de gemeente.

Onder treasury verstaan wij het besturen en beheersen van, het verantwoorden over en het toezicht houden op de inkomende en uitgaande geldstromen, de financiële posities en de hieraan verbonden risico's. De wet financiering decentrale overheden (wet fido) bevat kaders voor de uitvoering van de treasuryfunctie door de decentrale overheden. Deze kaders zijn verder uitgewerkt in het Financieringsstatuut dat wij in 2016 hebben vastgesteld.

Saldobeheer en intern liquiditeitsbeheer

Hoewel een begroting in evenwicht behoort te zijn, betekent dit niet automatisch dat de geraamde uitgaven en inkomsten gedurende een begrotingsjaar parallel aan elkaar lopen. Bovendien heeft de gemeente te maken met investeringsuitgaven, inkomsten uit grondverkoop en

subsidies/bijdragen. Deze uitgaven en inkomsten zijn niet gelijk verdeeld over het jaar. Met een liquiditeitsplanning houden wij inzicht in het verloop van onze liquiditeitspositie en proberen wij financiering met langlopende financieringsmiddelen zo lang mogelijk uit te stellen. Al een aantal jaren is financiering met kortlopende financieringsmiddelen (rekening-courantkrediet en kasgeld) namelijk goedkoper dan financiering met langlopende financieringsmiddelen. Uiteraard volgen wij daarvoor de renteontwikkelingen op de geld- en de kapitaalmarkt. Verder zien wij er op toe dat onze liquiditeitspositie voldoende is om tijdig aan onze verplichtingen te voldoen.

Financieringsrisico's en rentebeheer

Om de financierings- en de renterisico's te beperken is in de wet fido een tweetal instrumenten opgenomen.

Kasgeldlimiet

Het eerste instrument betreft de kasgeldlimiet. Deze is opgenomen om een grens te stellen aan kortlopende financiering en de daarmee gepaard gaande renterisico's te beperken. De kasgeldlimiet is het maximum bedrag dat de gemeente mag financieren met kortlopende financieringsmiddelen, dat wil zeggen negatieve stand op de rekening-courant en leningen met een looptijd van maximaal één jaar. De kasgeldlimiet wordt bepaald door het begrotingstotaal bij aanvang van het jaar te vermenigvuldigen met een bij ministeriële regeling vastgesteld percentage. Dit percentage is momenteel 8,5. De kasgeldlimiet voor 2019 bedraagt € 9.080.000 (2018: € 8.475.000).

De onderstaande tabel geeft een vergelijking weer van de liquiditeitsprognose voor het jaar 2019 met de voor dat jaar geldende kasgeldlimiet. Hieruit blijkt dat wij de kasgeldlimiet in 2019 niet zullen overschrijden.

TOETSING AAN KASGELDLIMIET					
<i>Bedragen x € 1.000</i>					
	Jaar	1e kw	2e kw	3e kw	4e kw
Begrotingstotaal 2019	106.818				
Toegestane kasgeldlimiet					
- in procenten van de grondslag	8,5				
- in bedragen	9.080				
Omvang vlottende korte schuld					
Opgenomen gelden, korter dan 1 jaar		0	0	0	0
Schuld in rekening-courant		-5.344	-5.209	-3.568	-7.110
Gestorte gelden door derden, korter dan 1 jaar		0	0	0	0
Overige geldleningen niet zijnde vaste schuld		0	0	0	0
Totaal		-5.344	-5.209	-3.568	-7.110
Vlottende middelen					
Contante gelden in kas		5	5	5	5
Tegoeden in rekening-courant		0	0	0	0
Overige uitstaande gelden, korter dan 1 jaar		0	0	0	0
Totaal		5	5	5	5
Toets kasgeldlimiet					
Totaal netto vlottende schuld		-5.339	-5.204	-3.563	-7.105
Toegestane kasgeldlimiet		9.080	9.080	9.080	9.080
Ruimte (+)/overschrijding (-)		3.741	3.876	5.517	1.975

Renterisiconorm

Het tweede instrument om de rente- en de financieringsrisico's te beperken betreft de zogenaamde renterisiconorm. Op grond van de wet is het renterisico dat de gemeente mag lopen op haar leningenportefeuille gemaximeerd op 20% van het begrotingstotaal. Renterisico's kunnen zich manifesteren bij herfinancieringen en bij renteherzieningen binnen de bestaande leningenportefeuille. Wij hebben geen opgenomen geldleningen in onze portefeuille waarop een renteherzieningsclausule van toepassing is.

De berekening van de renterisico's op de vaste schuld vindt plaats volgens het onderstaande model. Het overzicht bevat eveneens de toetsing aan de voor ons geldende norm. Uit het overzicht blijkt dat wij in de komende jaren ruimschoots voldoen aan de norm.

TOETSING AAN RENTERISICONORM				
<i>Bedragen x € 1.000</i>				
	2019	2020	2021	2022
Berekening renterisico				
Renteherzieningen	0	0	0	0
Aflossingen	8.416	8.417	7.419	6.254
Renterisico	8.416	8.417	7.419	6.254
Berekening renterisiconorm				
Begrotingstotaal	106.818	100.673	99.566	100.215
Percentage conform regeling	20	20	20	20
Renterisiconorm	21.364	20.135	19.913	20.043
Toetsing renterisico aan norm				
Renterisico	8.416	8.417	7.419	6.254
Renterisiconorm	21.364	20.135	19.913	20.043
Ruimte	12.948	11.718	12.494	13.789

Verwachte ontwikkelingen

Ten behoeve van het op het juiste moment afsluiten van langlopende financieringsmiddelen blijven wij ook in 2019 de ontwikkelingen op de kapitaalmarkt nauwgezet volgen. Het op het juiste moment afsluiten van langlopende financieringsmiddelen kan bijdragen aan het optimaliseren van het renteresultaat. Op basis van onze liquiditeitsplanning verwachten wij dat wij in de periode 2019–2022 geen langlopende leningen moeten afsluiten.

Wij hebben deze financieringsbehoefte berekend op basis van het meerjarig investeringsprogramma, de contractuele aflossingen op het bestaande leningenpakket en de voorziene ontwikkelingen binnen de reserves en de voorzieningen.

In de onderstaande tabel geven wij het verloop van de leningenportefeuille van de gemeente weer.

VERLOOP LENINGENPORTEFEUILL E					
<i>Bedragen x € 1.000</i>					
	Algemeen	Woningbouw	Verzorgingstehuizen	Waarborgsommen	Totaal
Boekwaarde 01-01-2019	65.956	474	421	15	66.866
Opname	0				0
Aflossing	-8.416	-474	-133	0	-9.023
Boekwaarde 31-12-2019	57.540	0	288	15	57.843
Opname	0				0
Aflossing	-8.417	0	-140	0	-8.557
Boekwaarde 31-12-2020	49.123	0	148	15	49.286
Opname	0				0
Aflossing	-7.419	0	-148	0	-7.567
Boekwaarde 31-12-2021	41.704	0	0	15	41.719
Opname	0				0
Aflossing	-6.254	0	0	0	-6.254
Boekwaarde 31-12-2022	35.450	0	0	15	35.465

Rentevergoeding en Renteresultaat

Eén van de aanbevelingen van de Commissie BBV in de Notitie rente 2017 betreft het achterwege laten van het berekenen van een rentevergoeding over het eigen vermogen (de zogenaamde toevoeging van bespaarde rente). Kiest de gemeente er wel voor rente te berekenen, dan geldt de stellige uitspraak dat deze vergoeding maximaal het rentepercentage is dat is gebaseerd op het gewogen samenstel van de externe rentelasten over de lang en kort opgenomen geldleningen. Wij voegen 1,5% rente toe aan onze reserves. Deze toevoeging is met name bedoeld om de reserves aan te passen aan de inflatie en op die wijze de waarde van het eigen vermogen in stand te houden. Wij hebben besloten deze gedragslijn vooralsnog te blijven hanteren.

In de onderstaande tabel geven wij inzicht in de rente- en financieringsaspecten.

BEREKENING RENTERESULTAAT 2019		
De externe rentelasten over de korte en lange financiering		2.543.289
De externe rentebaten	-/-	-61.689
Saldo door te rekenen externe rente		2.481.600
De aan grondexploitatie doorberekende rente	-/-	405.000
De rente van projectfinanciering die aan het desbetreffende programma moet worden toegerekend	-/-	44.437
De rentebaat van doorverstrekte leningen die aan het desbetreffende programma moet worden toegerekend	+	44.437
Aan programma's toe te rekenen externe rente		2.076.600
Rente over eigen vermogen		875.040
Rente over voorzieningen		0
Totaal aan programma's toe te rekenen rente		2.951.640
De werkelijk aan programma's toegerekende rente (renteomslag)	-/-	2.913.941
Renteresultaat		-37.699

Renteontwikkeling

Al enkele jaren zijn de rentetarieven historisch laag te noemen. Ondanks het economisch herstel, is een significante rentestijging vooralsnog uitgebleven. De verwachtingen voor zowel de korte als lange rente geven vooralsnog geen aanleiding om in 2019 een aanzienlijke rentestijging te verwachten.

Wij hanteren een omslagrentepercentage van 3,0%. Met de geactualiseerde leningenportefeuille blijven wij in de jaarschijven 2019 tot en met 2022 binnen de verplichte marge van 0,5%. Er is in deze jaren sprake van de volgende rentepercentages en -resultaten:

- 2019   3,04%   € 38.000 -/-
- 2020   2,86%   € 167.000
- 2021   2,62%   € 367.000
- 2022   2,50%   € 492.000

Ontwikkeling financieringspositie

Onderstaand hebben wij een overzicht van de verwachte ontwikkeling van onze financieringspositie opgenomen. De gegevens die daarin zijn opgenomen zijn ontleend aan de geprognosticeerde balans, die is opgenomen in Hoofdstuk 4 van deze programmabegroting. Zoals uit het overzicht blijkt, overschrijden wij naar verwachting op 31 december van alle jaargangen de kasgeldlimiet van € 9,1 miljoen. Dit betreffen echter momentopnames. De kasgeldlimiet mag gedurende twee achtereenvolgende kwartalen worden overschreden. Kijken wij echter naar het gemiddelde van deze kwartalen, dan overschrijden wij de kasgeldlimiet in deze periodes niet. Uit de cijfers kan daarnaast geconcludeerd worden dat de verhouding eigen vermogen–vreemd vermogen aanmerkelijk verbeterd.

VERLOOP FINANCIERINGSPOSITIE				
<i>Bedragen x € 1.000</i>				
	2019	2020	2021	2022
Geïnvesteed vermogen				
Totaal vaste activa	101.300	100.900	99.700	98.700
Voorraden bouwgrond	10.600	8.700	5.900	4.200
Totaal geïnvesteed vermogen	111.900	109.600	105.600	102.900
Vaste financieringsmiddelen				
Eigen vermogen	38.200	41.600	45.900	50.600
Voorzieningen	1.800	1.600	1.400	1.100
Langlopende leningen	57.800	49.300	41.700	35.500
Totaal financieringsmiddelen	97.800	92.500	89.000	87.200
Financieringstekort	14.100	17.100	16.600	15.700

Schatkistbankieren

In 2013 is het verplicht schatkistbankieren voor decentrale overheden (provincies, gemeenten, waterschappen en gemeenschappelijke regelingen) in werking getreden. Schatkistbankieren houdt in dat decentrale overheden hun overtollige liquide middelen storten in de schatkist bij het ministerie van Financiën. Doel van deze maatregel is het zogenaamde EMU-tekort te verminderen. Het EMU-tekort betreft de uitstaande schuld van de gehele overheid aan partijen buiten de overheid. Verder zouden met het verplicht schatkistbankieren de risico's die de decentrale overheden lopen met betrekking tot hun tegoeden worden verminderd.

Uit oogpunt van doelmatigheid is in de wet een drempelbedrag opgenomen. Voor ons bedraagt het drempelbedrag 0,75% van het begrotingstotaal. Voor 2019 betekent dit een drempelbedrag van €801.000. Blijft ons liquiditeitssaldo beneden dit bedrag, dan hoeft er geen bedrag gestort te worden in de schatkist. Op grond van onze liquiditeitsprognose gaan wij ervan uit dat wij in 2019 geen stortingen in de schatkist doen.

EMU-saldo

In Europees verband is afgesproken dat het zogenaamde EMU-tekort voor ieder land beperkt blijft tot maximaal 3% van het bruto binnenlands product (bbp). Gemeenten en provincies zijn verplicht hier een bijdrage aan te leveren. De Europese afspraken met betrekking tot het EMU-tekort zijn in de Wet houdbare overheidsfinanciën (Wet hof) vertaald naar nationale wetgeving. In de Wet hof is geen micronorm opgenomen voor individuele overheden; er is alleen sprake van een macronorm voor de totale Nederlandse overheid. Het Rijk heeft een voorstel onderverdeling van de macro EMU-norm, via een voorhangprocedure, in september 2018 aangeboden bij de Staten-Generaal. Voor 2018 was de EMU-tekortnorm decentrale overheden vastgesteld op 0,3%. Er is op het moment van schrijven nog geen instemming van het parlement over de EMU-norm voor 2019-2022.

De berekeningen in het hierna opgenomen overzicht resulteren in positieve totaalbedragen. Dit betekent dat wij een positieve bijdrage leveren aan de beperking van het EMU-tekort in Nederland.

BEREKENING EMU-SALDO					
<i>Bedragen x € 1.000</i>					
Omschrijving	2018	2019	2020	2021	2022
Exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c) (bij "-" is saldo nadelig)	701	-1.292	2.514	3.919	4.957
Afschrijvingen ten laste van de exploitatie	+ 3658	4.485	4.638	4.009	3.936
Bruto dotaties aan de post voorzieningen ten laste van de exploitatie	+ 125	125	125	125	125
Investerings in (im)materiële vaste activa die op de balans worden geactiveerd	- 2683	2.784	5.044	2.963	2.763
Baten uit bijdragen van andere overheden, de Europese Unie en overigen, die niet op de exploitatie zijn verantwoord en niet al in mindering zijn gebracht bij post 4	+ 0	0	0	0	0
Desinvesteringen in (im)materiële vaste activa: baten uit desinvesteringen in (im)materiële vaste activa (tegen verkoopprijs), voor zover niet op de exploitatie verantwoord	+ 0	0	0	0	0
Aankoop van grond en de uitgaven aan bouw-, woonrijp maken e.d. (alleen transacties met derden die niet op de exploitatie staan)	- 1039	955	1.169	525	1.498
Baten bouwgrondexploitatie: baten voorzover transacties niet op de exploitatie verantwoord	+ 2965	3.164	3.020	3.340	3.220
Lasten op balanspost Voorzieningen voorzover deze transacties met derden betreffen	- 0	0	0	0	0
Lasten i.v.m. transacties met derden, die niet via de onder post 1 genoemde exploitatie lopen, maar rechtstreeks ten laste van de reserves (inclusief fondsen en dergelijke) worden gebracht en die nog niet vallen onder één van de bovenstaande posten	- 0	0	0	0	0
Verwachte boekwinst bij verkoop van effecten op de exploitatie	+ 0	0	0	0	0
		3727	4.084	7.905	7.977

Bedrijfsvoering

Inleiding

In deze paragraaf informeren wij u over de stand van zaken en de beleidsvoornemens ten aanzien van de bedrijfsvoering.

ICT

Digitalisering transformeert onze samenleving naar een informatiesamenleving waarin we constant informatie tot onze beschikking hebben en veel meer mogelijkheden hebben om online zaken te

regelen. De digitalisering biedt kansen om onze dienstverlening slimmer te maken en onze interne processen anders in te richten. Daarnaast moeten we oog houden voor de toegankelijkheid van onze dienstverlening, voor minder digivaardige inwoners en maatwerk bieden waar dat nodig is. Om richting te geven aan informatievoorziening is in 2016 het informatiebeleidsplan 'Coevorden 2020' opgesteld voor de periode 2017- 2020. Het doel van dit beleidsplan is dat de gemeente beschikt over een betrouwbare, flexibele en toegankelijke informatiehuishouding; een informatievoorziening die de organisatie verbindt met de samenleving. We sluiten tevens aan bij landelijke ontwikkelingen als het gaat om digitalisering en digitale dienstverlening, zoals de Digitale Agenda 2020 en de Digitale Overheid. Daarnaast maken we, waar mogelijk, gebruik van generieke voorzieningen voor onze ICT infrastructuur. Hierin werken we samen met de gemeente Emmen en de gemeente Borger-Odoorn.

Belangrijke ontwikkelingen voor het komende jaar zijn:

- Digitaal en zaakgericht werken;
- Informatievoorziening in het sociaal domein;
- Verkenning Digitaal Stelsel Omgevingswet;
- Managementinformatie en dashboards;
- Vernieuwing van de werkplek.

Daarnaast verkennen we nieuwe technologische ontwikkelingen en de mogelijkheden daarvan voor onze gemeente. Voorbeelden hiervan zijn blockchain, internet-of-things, virtual reality en robotisering.

Informatiebeveiliging

Binnen onze organisatie zijn wij voortdurend bezig met informatiebeveiliging. Informatieveiligheid is een randvoorwaarde voor onze (digitale) dienstverlening. Inwoners en medewerkers van onze gemeente moeten er immers op kunnen vertrouwen dat wij op een integere manier omgaan met hun gegevens en hun privacygevoelige gegevens voldoende beveiligen.

In de resolutie 'Informatieveiligheid, randvoorwaarde voor de professionele gemeente' onderschrijft iedere gemeente het belang van informatiebeveiliging en zijn er afspraken gemaakt over de borging daarvan. Informatiebeveiliging richten we in op basis van de Baseline Informatiebeveiliging Nederlandse Gemeenten (BIG). De BIG is het normenkader, waarop wij ook ons informatiebeveiligingsbeleid hebben gebaseerd. Het komende jaar wordt een nieuw normenkader geïntroduceerd geldend voor alle overheden: de Baseline Informatiebeveiliging Overheid oftewel de BIO. Het komende jaar zullen we ons beleid actualiseren op basis van dit nieuwe normenkader.

Informatieveiligheidsrisico's zijn niet statisch. De risico's veranderen voortdurend en naarmate onze werkzaamheden verder digitaliseren, neemt het risico op en de impact van informatiebeveiligingsincidenten toe. Daarom zetten wij blijvend in op het vergroten van bewustwording en implementeren we op basis van risicoanalyses technische - en organisatorische beveiligingsmaatregelen. De mens is in hierin de zwakste schakel. Het is dus het van groot belang dat medewerkers op een bewuste en zorgvuldige manier omgaan met informatie. Vorig jaar zijn we gestart met een bewustwordingsprogramma. De komende jaren blijven wij inzetten op het vergroten van de bewustwording op het gebied van informatieveiligheid. Het bewustwordingsprogramma is bedoeld om de kennis, vaardigheden en het gedrag van medewerkers op een positieve en stimulerende manier te verbeteren.

Borging veilige en betrouwbare informatievoorziening: ENSIA

In 2017-2018 is een nieuwe auditsystematiek geïmplementeerd: de Eenduidige Normatiek Single Information Audit (ENSIA). Met ENSIA leggen wij verantwoording af over informatieveiligheid. Deze verantwoording is gebaseerd op de BIG. Door de komst van ENSIA wordt de verantwoording over onder andere de Basisregistratie Personen (BRP), Paspoorten en Nederlandse Identiteitskaarten (PNIK), Structuur Uitvoeringsorganisatie Werk en Inkomen (SUWI), Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG), Basisregistratie Grootchalige Topografie (BGT) en DigiD samengevoegd en gestroomlijnd. Jaarlijks vragen wij ons college een collegeverklaring vast te stellen over de geldende normenkaders voor DigiD en Suwinet. Deze collegeverklaring wordt tevens gecontroleerd door een externe auditor en gebruiken wij deze ook om verticaal verantwoording af te leggen aan het Rijk. Met het jaarverslag wordt uw raad op de hoogte gesteld van de resultaten uit ENSIA.

Gegevensbescherming

Algemene Verordening Gegevensbescherming

Op 25 mei 2018 is de (Europese) Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) actief in werking getreden. Deze nieuwe wetgeving moet zorgen voor harmonisatie van de huidige privacyregelgeving in Europa en verbetering van de privacy(bescherming) van inwoners van de EU. De oude privacyregelgeving (1995), de wet bescherming persoonsgegevens, werd vastgesteld toen internet nog in de kinderschoenen stond. Bij de nieuwe wetgeving gaat het daarom vooral om het beschermen van persoonsgegevens in de digitale wereld. Inwoners van de EU krijgen meer rechten als het gaat om privacy en organisaties die persoonsgegevens verwerken hebben meer (verantwoordings)plichten.

In de nieuwe verordening wordt er meer nadruk gelegd op de verantwoordelijkheid van organisaties om zelf de wet na te leven. Dit moeten organisaties ook kunnen aantonen. Dit houdt in dat wij met documenten moeten aantonen dat wij de juiste organisatorische en technische maatregelen hebben genomen om de bescherming van persoonsgegevens te borgen. Een verplichting om hieraan te voldoen is het opstellen van een verwerkingenregister. In het verwerkingenregister zijn alle verwerkingen van persoonsgegevens binnen de gemeente Coevorden opgenomen. Per verwerking staat welke gegevens er worden gebruikt, met welk doel en wat de bewaartermijn is. Dit is een dynamisch register dat constant wordt geactualiseerd. In dit register staan ook een aantal risicovolle verwerkingen, waarbij bijvoorbeeld bijzondere persoonsgegevens zoals medische gegevens of heel veel gegevens worden verwerkt. Het komende jaar gaan we voor deze risicovolle processen een privacy impact assessment (PIA) uitvoeren, om te onderzoeken of deze processen volledig voldoen aan de AVG. Voor de interne organisatie en ook voor verenigingen die actief zijn binnen onze gemeente zijn workshops georganiseerd om duidelijk te maken wat deze nieuwe privacywetgeving betekent.

De implementatie van de AVG wordt vanuit de afdeling Bedrijfsvoering opgepakt door de privacy officer, de security officer en de functionaris gegevensbescherming.

Functionaris gegevensbescherming

Het afgelopen jaar hebben wij een functionaris gegevensbescherming (FG) aangesteld. De FG is de interne toezichthouder als het gaat om privacy, maar ook aanspreekpunt voor onze inwoners wanneer zij bijvoorbeeld een klacht of verzoek hebben in het kader van privacy. De FG is ook contactpersoon voor de Autoriteit Persoonsgegevens. Bijvoorbeeld bij datalekken of onderzoeken.

- toezicht houden op naleving van de AVG;
- inventariseren van gegevensverwerkingen;
- privacy impact analyses uitvoeren;
- datalekken melden bij de Autoriteit Persoonsgegevens.

Gegevensbescherming

Sinds 25 mei 2018 is de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) van toepassing. De AVG is de Europese privacywet die de Wet Bescherming Persoonsgegevens heeft vervangen. Dit heeft gevolgen voor gemeenten bij het omgaan met persoonsgegevens in brede zin. Bij de omgang met persoonsgegevens hebben gemeenten een grote verantwoordelijkheid. De gemeente beheert vanuit wettelijke taken veel persoonlijke gegevens van inwoners, waaronder informatie over werk, inkomen en zorg. Het veld rond privacy voor gemeenten is complex. Dit komt onder andere door de decentralisatie van overheidstaken naar gemeenten, de gegevensuitwisselingen met (keten)partners en technologische ontwikkelingen. Privacy is niet langer een onderwerp waar alleen juristen mee bezig zijn, privacy raakt de hele gemeentelijke organisatie. De veranderingen liggen vooral in de rechtmatigheid en transparantie, rechten van betrokkenen, de verplichtingen van de verantwoordelijken en het toezicht en bijbehorende sancties.

De gemeente Coevorden heeft in het kader van de AVG een Functionaris Gegevensbescherming aangesteld. Deze functionaris wordt ondersteund door een Chief Information Security Officer (CISO) en de Privacy Officer (PO). Voornaamste taken zijn het creëren van bewustwording omtrent privacy en het zorgvuldig omgaan met persoonsgegevens, het opstellen en onderhouden van het register van verwerkingen, het uitvoeren van Privacy Impact Analyses (PIA's) en daarnaast vormen zijn samen het aanspreekpunt voor zowel de interne als externe betrokkenen.

De basis is op orde. echter het borgen van privacy is een ongoing process. Het gaat niet om het eenmalig treffen van een aantal privacymaatregelen. Verwerkingen van gegevens, doelgroepen, technische mogelijkheden, privacyregels en maatschappelijke opvattingen kunnen veranderen. De

effectiviteit van de maatregelen moet daarom regelmatig worden beoordeeld en waar nodig aangepast.

In 2019 zullen wij ons met name richten op het vervolmaken van het verwerkingenregister en het uitvoeren van PIA binnen het Sociaal Domein en Burgerzaken.

Onderzoek doelmatigheid en doeltreffendheid

Op grond van de verordening doelmatigheid en doeltreffendheid voeren wij jaarlijks minimaal één onderzoek uit naar de doelmatigheid en doeltreffendheid van een thema. In de verordening is tevens opgenomen dat uw raad in de paragraaf bedrijfsvoering van de begroting wordt geïnformeerd over dit onderzoek. In de eerste helft van 2019 voeren wij een onderzoek uit naar de mogelijkheden voor nieuw beleid voor de begraafplaatsrechten.

Bij de behandeling van de Kaderbrief 2019 in uw raad in juli 2018, hebben wij motie 2018-10 overgenomen. De achtergrond van de motie is dat wij in het jaarverslag 2017 hebben gerapporteerd dat steeds minder gebruik gemaakt wordt van de mogelijkheid tot begraven. Dit zet de opbrengst van de begraafplaatsrechten onder druk. Wij verwachten dat dit een structureel nadelig effect met zich meebrengt. Daarover hebben wij in de Halfjaarrapportage 2018 gerapporteerd en een structureel nadeel van € 125.000 verwerkt. In de paragraaf lokale heffingen van voorliggende programmabegroting informeren wij u over de kostendekkendheid voor 2019. Op basis van de huidige tariefstelling en kosten is 100% kostendekkendheid in 2019 en verder niet eenvoudig te realiseren. Omdat vanuit onze nota lokale heffingen het hanteren van 100% kostendekkende tarieven het uitgangspunt is, vraagt de ontwikkeling van de inkomsten uit grafrechten een nader onderzoek naar de kosten, de kostentoerekening, het tariefstelsel en de te verwachten inkomsten in de komende jaren.

Intern controleplan

Het college van B&W is verplicht (conform artikel 212/213 van de Gemeentewet) zorg te dragen voor de interne toetsing van de getrouwheid van de informatieverstrekking en de rechtmatigheid van beheershandelingen. Om hier invulling aan te geven wordt jaarlijks een Intern Controle Plan (ICP) opgesteld.

Een goed opgezette interne controle is een belangrijke pijler waarop de gemeente Coevorden in het kader van planning en control moet kunnen steunen. Niet alleen voor wat betreft het controleren en signaleren van tekortkomingen in de uitvoering, maar zeker ook voor het bijsturen en het afleggen van verantwoording. Met een toereikend intern controleplan kan structuur aan de uitvoering worden gegeven. Interne controles worden tijdens het jaar uitgevoerd waardoor eventuele fouten snel(ler) aan het licht komen en bijsturende maatregelen kunnen worden getroffen. Het leereffect dat van geconstateerde fouten uit zal gaan zal hierdoor worden versterkt. Het is de nadrukkelijke intentie van het college van B&W en het concernmanagement van de organisatie om de interne controle verder te optimaliseren. De doelstelling van de gemeente Coevorden is een zelf controlerende organisatie te zijn die 'In Control' is.

Het ICP geeft een totaalbeeld van de financiële beheersing van de gemeentelijke organisatie. Het is een leidraad voor de organisatie om te waarborgen dat financiële beheershandelingen getrouw en rechtmatig door de daartoe bevoegde personen worden uitgevoerd. Het is van belang dat deze interne controles zichtbaar (in de vorm van bewijs) worden vastgelegd, intern voor management én extern voor de accountant. De accountant maakt bij haar controlewerkzaamheden ook gebruik van de verantwoordingsfunctie van het ICP.

Aan de hand van het ICP worden de financieel kritische processen systematisch gecontroleerd. Middels steekproeven wordt de kwaliteit van de interne beheersing getoetst. De bevindingen worden opgenomen in een rapportage die wordt opgesteld voor ieder afzonderlijk proces. De aanbevelingen die aan de hand van de gedane bevindingen zijn geformuleerd worden besproken met de proceseigenaar (teamleider). Op deze manier wordt kort-cyclische bijsturing ingezet en vormen deze interne controles de basis voor de interim-controle (procesgericht) die door de accountant wordt uitgevoerd.

Het optimaliseren van de interne controles betreft een dynamisch, steeds terugkerend proces. In 2019 zal de focus liggen op verdere optimalisatie van de processen inzake huren en pachten, sociaal domein in brede zin en het subsidie proces. Hier zien wij naar aanleiding van zowel de interne controle, als de aanbevelingen voortkomend uit de managementletter voldoende uitdaging om efficiëntie en kwaliteitsslagen door te voeren.

Ontwikkelingen personeelsbeleid

Ontwikkelingen personeelsbeleid

Onze organisatie is net als onze samenleving in ontwikkeling. De verhoudingen veranderen, de opgaven worden complexer. Dit vraagt creativiteit, andere manieren van samenwerken, focus en flexibiliteit van onze medewerkers. Hierin willen wij de talenten, expertise en vaardigheden van onze medewerkers optimaal benutten. We geven elkaar de ruimte om te leren en te ontwikkelen in onze nieuwe rollen en verantwoordelijkheden. Duurzame inzetbaarheid blijft een speerpunt, willen we ook op de langere termijn inzetbaar blijven en de aanwezige talenten op de juiste plek inzetten. Hier valt de fysieke, emotionele en mentale gezondheid ook onder.

Naast ons eigen opleiding- en talentprogramma zal voor het leren en ontwikkelen onder meer ook gebruik gemaakt worden van de BOCE Academie. Het BOCE opleidingsaanbod 2019 wordt afgestemd op de behoeften van de BOCE gemeentes en is voor iedereen toegankelijk.

Het Werkbelevingsonderzoek 'Jij en je werk' wordt in het najaar van 2018 opnieuw uitgevoerd. De uitkomsten van dit tweede onderzoek is samen met trends en ontwikkelingen belangrijke input voor de doorontwikkeling van de teams en voor het verder inhoud geven aan het personeelsbeleid. We werken toe naar de implementatie van de Wet normalisering rechtspositie ambtenaren, die per 1 januari 2020 in werking treedt. Aan de hand van het draaiboek van de VNG worden alle noodzakelijke voorbereidende activiteiten op het juiste moment en in de juiste volgorde opgepakt. Ook in 2019 zal er blijvend aandacht zijn voor integriteit en ongewenste gedragingen / manieren. Door hierover met elkaar in gesprek te blijven en de weerbaarheid te vergroten.

Ontwikkelingen binnen de organisatie

Personeelsbegroting

Ten opzichte van de primitieve begroting 2018 neemt de vastgestelde formatie met 1,0 fte toe. Dit betreft een vacature voor een buitengewoon opsporingsambtenaar (boa).

Het budget dat gemoeid is met de personeelsbegroting neemt ten opzichte van 2018 met circa € 0,6 miljoen toe. Dit is met name te verklaren door:

- De nieuwe cao en de aanpassing van de pensioenpremies leiden tot een uitzet van € 460.000;
- De vacature voor een boa leidt tot een uitzet van € 50.000;
- Wijziging bezoldigingsbedragen burgermeesters en wethouders leidt tot een uitzet van € 9.000.

PERSONEELSBEGROTING 2019				
Bedragen x € 1.000				
Organisatieonderdeel	Fte 2018	Fte 2019	Bedrag 2018	Bedrag 2019
Directie / algemeen management	1,00	1,00	125	130
Griffie (incl. rekenkamer)	2,39	2,39	192	197
Unit Bestuurs- en concernondersteuning	12,65	12,65	933	958
Bedrijfsvoering	59,09	59,09	3.927	4.034
Leefomgeving	109,50	110,50	6.819	7.082
Publieksservice	78,34	78,34	5.250	5.442
College van B&W			618	627
Gemeenteraad en raadscommissies			346	347
Ambtenaren burgerlijke stand			34	34
Totaal	262,97	263,97	18.244	18.850

Verbonden Partijen

Inleiding

Gemeenten werken steeds meer en steeds vaker samen met andere organisaties. Taken worden uitbesteed via inkoop, uitgevoerd met een subsidie of worden via verbonden partijen uitgevoerd. Als gemeente zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van en controle op deze verbonden partijen. Verbonden partijen zijn volgens artikel 1 van het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisaties waarin de gemeente een bestuurlijk en een financieel belang heeft. Onder bestuurlijk belang wordt verstaan: zeggenschap, hetzij uit hoofde van vertegenwoordiging in het bestuur hetzij uit hoofde van het stemrecht. Onder financieel belang verstaat het BBV dat de gemeente aan de verbonden partij middelen ter beschikking heeft gesteld, die ze verliest in het geval van faillissement van de verbonden partij of waarvoor aansprakelijkheid van de gemeente bestaat als de verbonden partij haar verplichtingen niet nakomt. Daarnaast kan het beëindigen van een relatie betekenen dat inkomsten wegvallen.

Tabel verbonden partijen

OVERZICHT VERBONDEN PARTIJEN							
Bedragen x € 1.000							
Verbonden partij	Bijdrage / opbrengst		Zegge n- schap	Gegevens vermogen en resultaat			
					begin begrotingsja ar		einde begrotingsja ar
1. Gemeenschappelijk e regelingen							
Recreatieschap Drenthe (programma 1)	Bijdrage:	€ 95	7,70%	EV	€ 562	EV	€ 549
				VV	€ 500	VV	€ 500
						Resultaat	€ 0
	<i>Doel: Het behartigen van de gemeenschappelijke belangen van de deelnemende gemeenten op het terrein van recreatie en toerisme.</i>						
EMCO-groep (programma 2)	Bijdrage Rijk:	€ 3.813	25%	EV	€ 0	EV	€ 0
	Bijdrage in tekort exploitatie:	€ 690		VV	€ 13.118	VV	€ 13.165
						Resultaat	€ 0
	<i>Doel: Het behartigen van de gemeenschappelijke belangen van de deelnemende gemeenten op het gebied van de sociale werkvoorziening.</i>						
Gemeenschappelijk e Gezondheidsdienst Drenthe (GGD Drenthe) (programma 2)	Bijdrage:	€ 639	7,70%	EV	€ 2.229	EV	€ 2.355
				VV	€ 2.195	VV	€ 2.195
						Resultaat	€ 0
	<i>Doel: Het behartigen van de belangen van de deelnemende gemeenten op het gebied van de volksgezondheid in brede zin.</i>						
Regionale Uitvoeringsdienst Drenthe (RUD) (programma 5)	Bijdrage:	€ 677	7,70%	EV	€ 529	EV	€ 547

				VV	€ 2.330	VV	€ 2.096
						Resultaat	€ 18
	<p><i>Doel: Het uitvoeren van de gemeentelijke taken van de deelnemende gemeenten op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving van de milieuvoorschriften krachtens de Wabo en overige milieuwet- en regelgeving.</i></p>						
Veiligheidsregio Drenthe (VRD) (programma 5)	Bijdrage:	€ 1.773	8,33%	EV	€ 2.413	EV	€ 1.917
				VV	€ 18.916	VV	€ 19.219
						Resultaat	€ 0
	<p><i>Doel: Het behartigen van de belangen van de gemeenten in het samenwerkingsgebied op de terreinen van brandweezorg, geneeskundige hulpverlening bij ongevallen en rampen, rampenbestrijding en crisisbeheersing en het in stand houden en (laten) beheren van een gemeenschappelijke meldkamer.</i></p>						
Euregio Enschede/Gronau (programma 5)	Bijdrage:	€ 9	1,55%	EV	€ 1.643	EV	€ 1.676
				VV	-	VV	-
						Resultaat	€ 33
	<p><i>Doel: Het bevorderen van grensoverschrijdende ontwikkelingen op het terrein van infrastructuur, economie, cultuur, recreatie en andere maatschappelijke taken en het behartigen van de belangen van haar gebied en de inwoners daarvan bij de bevoegde overheidsinstanties en instellingen.</i></p>						
Eems Dollard Regio (EDR) (programma 5)	Bijdrage:	€ 5	1%	EV	€ 473	EV	€ 527
				VV	€ 1.410	VV	€ 1.307

					Resultaat	€ 54
	<p><i>Doel: Het adviseren van deelnemers, burgers, ondernemers, verenigingen, overheden en anderen bij grensoverschrijdende activiteiten en problemen. Het uitvoeren van projecten, verzoeken om en verdeling van subsidies.</i></p>					
Bestuursacademie Noord-Nederland (BANN) (programma 6)				EV	-	EV -
				VV	-	VV -
						Resultaat -
	<p><i>Doel: De behartiging van het bestuursonderwijs in Noord-Nederland. N.B. Deze gemeenschappelijke regeling is geprivatiseerd. De regeling bestaat uitsluitend als vangnet voor wachtgeldverplichtingen c.a.</i></p>					
OVERZICHT VERBONDEN PARTIJEN (vervolg)						
Bedragen x € 1.000						
Verbonden partij	Bijdrage / opbrengst		Zeggen-schap	Gegevens vermogen en resultaat		
				<i>begin begrotingsjaar</i>		<i>einde begrotingsjaar</i>
2. Vennootschappen en coöperaties						
GVZ Europark Coevorden-Emlichheim GmbH (programma 1)	Bijdrage: -	-	29%	EV	€ 788	EV € 823
				VV	€ 6.572	VV € 6.838
						Resultaat € 30
	<p><i>Doel: Ontwikkeling en promotie van het grensoverschrijdend industrie- en bedrijvenpark 'GVZ</i></p>					

	<p><i>Europark Coevorden-Emlichheim GmbH' met als doel de structuurverbetering in het grensgebied Drenthe/Grafschaft Bentheim. Bevordering en ondersteuning van alle regionale maatregelen die als doel hebben dit te bereiken.</i></p> <p><i>Voor het risico van onze borgstelling verwijzen wij naar de paragraaf risico's en weerstandsvermogen</i></p>						
N.V. Area reiniging (programma 4)	Bijdrage:	€ 2.945	33,30 %	EV	€ 5.197	EV	€ 5.818
	Dividend:	€ 50		VV	€ 12.867	VV	€ 12.942
						Resultaat	€ 700
	<p><i>Doel: De inzameling, verwerking en recycling van (huishoudelijke) afvalstoffen, straatreiniging en kolkenzuigen.</i></p>						
N.V. Waterleidingmaatschappij Drenthe (WMD) (programma 6)	Dividend:	€ 0	4,13%	EV*	€ 44.771	EV	n.n.b.
				VV*	€ 91.349	VV	n.n.b.
						Resultaat	n.n.b.
	<p><i>Doel: De zorg voor en de instandhouding van de (drink)watervoorziening in haar verzorgingsgebied en het verrichten van alle werkzaamheden die daarmee in verband staan.</i></p> <p><i>* De weergegeven bedragen betreffen de cijfers van de jaarrekening 2017. Dit zijn de meest actuele cijfers.</i></p>						
N.V. Rendo Holding (programma 6)	Dividend:	€ 310	4,14%	EV	€ 61.015	EV	n.n.b.
				VV	€ 71.970	VV	n.n.b.
						Resultaat	n.n.b.
	<p><i>Doel: Het transporteren en distribueren van energie; beheer en onderhoud van een</i></p>						

	<i>gas en elektriciteitsnetwerk.</i>					
N.V. Bank Nederlandse Gemeenten (BNG) (programma 6)	Dividend:	€ 75	0,17%	EV	€ 3.582.000	EV € 4.163.000
				VV	€ 149.891.000	VV € 145.317.000
						Resultaat € 226.000
	<i>Doel: Het uitoefenen van het bedrijf van bankier voor overheden, waaronder gemeenten.</i>					
Deelnemingen verkoop aandelen Essent						
Enexis Holding N.V. (programma 6)	Dividend:	€ 180	0,16%	EV	€ 3.708.000	EV € 3.804.000
				VV	€ 3.152.000	VV € 92
						Resultaat € 200
	<i>Doel: Het transporteren en distribueren van energie; het in stand houden van een betrouwbaar distributie en transportnet voor energie.</i>					
Publiek Belang Elektriciteitsproductie B.V. (50 % belang EPZ) (programma 6)		-	0,16%	EV	€ 1.610	EV € 1.590
				VV	€ 113	VV € 93
						Resultaat -/- € 20
	<i>Doel: In deze b.v. was het 50%-belang van Essent in de N.V. Elektriciteit Productiemaatschappij Zuid-Nederland (EPZ) ondergebracht. Deze was onder meer eigenaar van de kerncentrale te Borssele. PBE is belast met de afwikkeling van zaken die voortvloeien uit de verkoop en verplichtingen die zijn aangegaan in het kader van de borging van het publiek belang.</i>					
Verkoop		-	0,16%	EV	€ 138	EV € 125

Vennootschap B.V. (programma 6)		VV	€ 8	VV	€ 8
				Resultaat	-/-13
<p><i>Doel: Bij de verkoop van de aandelen Essent aan RWE AG hebben de verkopende aandeelhouders een aantal garanties en vrijwaringen afgegeven aan RWE. Deze zijn overgedragen aan Verkoop Vennootschap B.V. Een deel van de verkoopopbrengst wordt een bepaalde tijd aangehouden in het General Escrow Fonds. De functie van deze vennootschap is daarmee tweeledig: a. het namens de verkopende aandeelhouders van Essent voeren van eventuele garantieclaim-procedures tegen RWE; b. het geven van instructies aan de escrow-agent.</i></p>					
Vordering op Enexis B.V. (programma 6)	-	0,16% EV	€ 0	EV	€ 0
		VV	€ 356.505	VV	€ 0
		Resultaat	-/- € 10	Resultaat	-/- € 20
<p><i>Doel: Het verkrijgen, beheren en administreren van leningen verband houdend met de financiering van het netwerkbedrijf bij de splitsing van Essent in een netwerkbedrijf en een productie- en leveringsbedrijf.</i></p>					

Grondbeleid

Inleiding

Conform het huidige beleid is onze rol steeds meer faciliterend. Op dit moment hebben we nog verschillende uitbreidingsplannen waarbij we zelf de volledige regie hebben op de grondpositie, maar dit zal in de toekomst steeds minder worden. Enerzijds door op een andere manier invulling te geven aan onze rol (van actief naar faciliterend) maar ook door de bevolkingsprognoses. Als we kijken naar de midden en lange termijn is er sprake van een voorraad plancapaciteit die niet past bij de toekomstige vraag. Dit blijkt met name voor de stad Coevorden. Op basis van de

verschillende plannen blijken er veel meer woningen te kunnen worden gerealiseerd dan waar op basis van de prognoses vraag naar zal zijn. Dit is ook vertaald in de woonvisie "Hier wil je wonen" (2017). Alle grotere plannen zijn tegen het licht gehouden om te kunnen deprogrammeren. Dit heeft uiteraard ook consequenties voor onze eigen grondexploitaties. Niet alleen financieel maar ook ruimtelijk. Daar waar nodig zullen de plannen worden aangepast om ook tot een goede ruimtelijke afronding te komen.

In een aantal plannen zijn (nagenoeg) alle kavels verkocht en deze kunnen worden afgerond; de bestrating, lantaarnpalen en groenstructuur krijgt z'n definitieve invulling en dan kunnen de plannen in de komende begrotingsperiode ook financieel worden afgerond.

In de meer recentere plannen zijn nog niet alle kavels verkocht. Op basis van de woonvisie zullen deze naar beneden worden bijgesteld of wordt er door het aanbrengen van een fasering aansluiting gezocht met de huidige en toekomstige markt.

Afgelopen jaren is het financiële risico van het gemeentelijk grondbedrijf sterk gedaald. Het huidige risico is aanvaardbaar. De effecten van de woonvisie in relatie tot de bestaande (risicodragende) grondposities en de ontwikkelafspraken met private partijen brengen ook in de komende begrotingsperiode risico's met zich mee.

Beleid

Door middel van het grondbeleid (Nota Grondbeleid 2014) willen wij bijdragen aan de volgende ruimtelijke doelstellingen:

- het komen tot een evenwichtige ontwikkeling van woningbouw;
- het realiseren van werkgelegenheid door het ontwikkelen van industrieterreinen;
- het geven van een kwaliteitsimpuls aan de leef-, woon-, en werkomgeving.

De afgelopen jaren is onze rol meer en meer een faciliteren-de geworden bij de realisering van onze ruimtelijke, fysieke en economische doelstellingen, zoals wij die in de verschillende programma's van onze begroting reeds hebben verwoord. Onze laatste plannen waarin wij als gemeente een grondpositie hebben zijn in uitvoering gebracht en ook al deels verkocht (Aelderhooghe in Aalden, Jongbloed in Sleen en Molenakkers II in Dalen).

De vastgestelde woonvisie "Hier wil je wonen" (2017) geeft de kaders voor het verdere uitvoeringsprogramma. De bestaande planvoorraad is te groot voor de toekomstige vraag. Er is een afweging gemaakt op basis van verschillende criteria waarbij er ruimte blijft bestaan voor kwalitatief goede plannen.

Prognoses

Wij hebben op dit moment een boekwaarde van circa € 14 miljoen aan gronden in exploitatie. Het verwachte resultaat (de toekomstige kasstromen minus de boekwaarde) schatten wij in op circa € 3 miljoen. Opvallend is het verschil tussen de woningbouw en de bedrijventerreinen. Met 10% van de totale boekwaarde wordt 40% van de verwachte opbrengsten gegenereerd door de woningbouw. De verkoop van woningbouw kavels kent kleinschaliger grondbeslag terwijl de bedrijventerreinen zich kenmerken door grote kavels (grote oppervlaktes aankoop gronden). Voor de gronden in exploitatie zijn hieronder de verwachte resultaten per project weergegeven. De resultaten worden weergegeven in de netto-contante waarde. Hiermee wordt het verwachte resultaat weergegeven per balansdatum. Bij de bepaling van de netto-contante waarde is een aantal variabelen meegenomen:

1. gerealiseerde kosten en opbrengsten in de boekwaarden;
2. rente;
3. verwachte kosten;
4. verwachte opbrengsten.

In overleg met de projectleiders van deze projecten zijn bij de actuele waardebepaling de volgende criteria meegewogen:

1. Gerealiseerde kosten en opbrengsten in de boekwaarden

De gerealiseerde kosten en opbrengsten van een project zijn beoordeeld door de projectleider en na goedkeuring op basis van een uniforme codering in de projectadministratie geboekt.

2. Rente

Onze interne rekenrente is toegepast voor de toerekening van de financieringslasten per project en om de kasstromen contant te maken.

3. Verwachte kosten

- De geplande kosten worden vergeleken met de werkelijke bedragen en zijn geactualiseerd;
- De hoogte van de kosten in de toekomst is gebaseerd op het huidige niveau vermeerderd met inflatie;
- De inflatie voor de verwachte kostenstijging is gebaseerd op extrapolatie van het langetermijngemiddelde van de inflatie.

4. Verwachte opbrengsten

- De verkoop van bouw kavels gebeurt tegen marktconforme prijzen;
- De hoogte van de grondprijzen wordt jaarlijks bepaald op basis van vastgestelde methoden; deze methoden zijn per categorie vastgelegd in de Nota Grondprijzen;
- De hoogte van de opbrengsten in de toekomst is gebaseerd op het huidige niveau en is vermeerderd met inflatie;
- De inflatie voor de verwachte opbrengstenstijging is gebaseerd op extrapolatie van het langetermijngemiddelde van de inflatie.

Prognose

Jaarlijks worden de grondexploitaties geactualiseerd. Gedurende het jaar worden de grondexploitaties kritisch gevolgd en binnen de P&C cyclus eventueel gewijzigd. Deze begroting is gebaseerd op dezelfde uitgangspunten.

Effecten woonvisie

Hierna volgt een overzicht van de verwachte resultaten van de bestemmingsplannen die in exploitatie zijn gebracht. Voor de waardering van het resultaat hanteren wij de netto contante waarde met als peildatum 31 december 2017.

GRONDEXPLOITATIES		
<i>Bedragen x € 1.000</i>		
	Boekwaarde per 31-12 inclusief rente	Netto Contante waarde (toekomstig resultaat)
In exploitatie woningbouw		
Aalden Aelderhooghe	744	40
Aalden Paardelandsdrift	-297	40
Coevorden Heege-Vosmaten	-53	19
Dalerpeel Steigerwijk	-94	152
Gees Groene Kruisgebouw	0	0
Geesbrug uitbreiding II	361	0
Dalen Molenakkers II	714	275
Noord-Sleen Kampakkers	-74	37
Schoonoord Ellert & Brammert II	-253	25
Sleen Jongbloed	-611	987
Steenwijksmoer Kerkweg II	-4	110
Wachtum Koematen	13	28
Wezuperbrug	0	0
Zwinderen Toldijk	0	0
Coevorden Ossehaar	894	2
Coevorden Holwert Zuid	0	0
Totaal woning bouw	1.339	1.715
Bedrijventerreinen		
Coevorden Holwert Noordoost	294	0
Coevorden Europark	4.441	1
Coevorden Leeuwerikenveld II	8.229	144
Coevorden ROC	-191	1.057
Schoonoord Bedrijventerrein	0	0
Totaal bedrijventerreinen	12.772	1.203
Totaal in exploitatie	14.111	2.918

Toelichting op projecten

De gemeente heeft nog een divers aanbod in woningbouw- en bedrijfskavels. Hieronder een toelichting op een aantal projecten.

Woningbouwlocaties

De komende jaren zullen wij een aantal woningbouwlocaties woonrijp gaan maken en daarna kan de grondexploitatie financieel worden afgesloten. Dit zullen onder andere de wijken Steigerwijk in Dalerpeel, Ellert en Brammert II in Schoonoord en Koematen in Wachtum zijn.

Naar aanleiding van onder andere de woonvisie hebben wij voor een aantal uitbreidingsplannen ingezet op het reduceren van de plancapaciteit of het faseren van de uit te geven woningbouwkavels. Dit heeft als gevolg dat in de wijk Ossehaar niet alle beschikbare grond zal worden uitgegeven in fase B en C. Er wordt samen met de bewoners gekeken hoe de wijk verder kan worden ingevuld (fase B), zodat het stedenbouwkundig ook kwalitatief goed wordt ingevuld en afgerond. Voor fase C zullen wij komende periode met verschillende partijen bekijken welke mogelijkheden er zijn voor een aangepaste invulling. De aannemer zal in het laatste kwartaal van 2018 starten met het woonrijpmaken van het plan.

Bij de uitbreidingslocaties Jongbloed Sleen en Molenakkers II in Dalen is er vooralsnog voor gekozen om op de plancapaciteit niet formeel planologisch te reduceren maar alleen de feitelijke ontwikkeling en kavelverkoop op te schorten. Afhankelijk van behoefte en marktontwikkeling zal komende begrotingsperiode gekeken worden of de plannen nog verder ontwikkelend kunnen worden.

De afname van kavels in de plannen Aelderhooghe en Geesbrug II verlopen gestaag. Door het aanpassen van de verkoopstrategie hopen we op beide locaties meer belangstelling te verkrijgen.

Bedrijventerreinen

Op het Europark is met name belangstelling voor grond ten behoeve van uitbreiding van zittende bedrijven. Ook op Leeuwerikkenveld is belangstelling van bedrijven uit Coevorden en lopen er een aantal kleinere acquisities. Het aantrekken van de economie wordt hier zichtbaar. Komende jaren zullen we vooral inzetten op het omzetten van de lopende opties in koop.

Reserve en risico's

Risicobeheersing

Wij voeren een zogenaamd passief grondbeleid, de actieve rol voor nieuwe ontwikkeling laten we aan marktpartijen. Met betrekking tot onze projecten lopen wij de volgende risico's:

- het risico dat de grond niet aan de wensen van de gebruiker voldoet (wonen, recreëren, industrie, werken);
- de geplande verkoopprijzen gaan niet haalbaar zijn;
- de tijdsplanning gaat niet haalbaar zijn;
- het tijdstip van aankoop gaat afwijken ten opzichte van de planontwikkeling;
- de kwaliteit van de gerealiseerde gronden/het openbaar gebied gaat onvoldoende zijn;
- plancapaciteit gaat niet aansluiten bij de vraag (woonvisie).

De belangrijkste instrumenten die wij inzetten om deze risico's tot een aanvaardbaar niveau terug te dringen zijn:

- *Exploitatieopzet*

Wij maken gebruik van een in de tijd uitgezette schatting van opbrengsten en kosten per project op basis van te realiseren producten. Door het benoemen van criteria voor de grondexploitaties is het mogelijk om door middel van scenarioanalyse voortdurend de effecten te meten van externe ontwikkelingen en risico's.

- *Planning & control*

Een doorlopende analyse van projectkansen en -risico's is nodig om aanpassingen in planning, kwaliteit en kosten tijdig te kunnen maken. Een periodieke financiële analyse van gerealiseerde en verwachte kosten en opbrengsten om tijdig bij te kunnen sturen is hier onderdeel van.

- *Omgevingsanalyse*

Wij maken onder andere gebruik van onderzoeken omtrent ruimtelijke haalbaarheid, bevolkingsgroei en -samenstelling, woningbehoefte en marktprijzen om onze uitgangspunten in de exploitatieopzetten te onderbouwen.

Om de risico's van de grondexploitaties in beeld te brengen hanteren wij een methode waarop verschillende onderdelen beoordeeld worden op hun risicoprofiel. Dat geeft het volgende beeld:

1. Marktrisico

Dit risico wordt bepaald door voor alle in exploitatie genomen plannen een negatief scenario te bepalen. Hierin worden factoren als verkooptempo en prijsniveau veranderd en worden de gevolgen ervan, indien deze leiden tot een negatief resultaat, als risico opgenomen. Dit is bepaald

door voor alle plannen door te rekenen wat het betekent als alle verkopen drie jaar worden uitgesteld. Dit komt neer op een risico van in totaal € 2.200.000.

2. Indicatoren uit de grondexploitaties

Door het veranderen van rente en inflatie in onze grondexploitatie modellen kan het resultaat veranderen. Het verhogen van de rente en de inflatie en het verlagen van de prijsstijgingen van de opbrengsten leiden samen tot een lager resultaat. Dit komt neer op een risico van € 357.000.

3. Projectspecifieke risico's

Naast de marktrisico's en de risico's van verandering van rente en inflatie kunnen zich in projecten risico's voordoen die specifiek betrekking hebben op het project. Deze worden op de volgende manier bepaald. Eerst wordt de mogelijke schade per project bepaald. Deze wordt bepaald door de volgende formule:

Schade = (kans op een onverwachte gebeurtenis met schade) x schadebedrag

De risico's die kunnen ontstaan, hangen samen met de demografische ontwikkelingen in onze gemeente. Deze kunnen voor meerdere projecten aanzienlijke gevolgen hebben. Zowel in volume als in soort woningen die mogelijk niet gebouwd gaan worden. Hierdoor wordt ook de onderliggende grond niet verkocht. Daarnaast bestaat het risico dat de gronden op werklocaties niet matchen met de vraag vanuit de markt waardoor wij terreinen niet meer kunnen verkopen. De risico's in woningbouwprojecten nemen het grootste deel van de projectrisico's voor hun rekening. Het totaal van de projectrisico's komt neer op € 548.000.

De bovenstaande risico's zijn bepaald door voor ieder risico-onderdeel te bekijken hoeveel verlies ontstaat indien het worst-case scenario zich voordoet. De bovenstaande risico's bedragen in totaal € 3.105.000.

Reserve grondexploitatie

De komende jaren zullen wij ons, om de reserve grondexploitatie te versterken, vooral richten op:

- *Nieuwe strategie voor projecten*

Bij de ontwikkeling van nieuwe en bestaande projecten worden risico's afgewogen en zoveel mogelijk beperkt. Wij gaan niet meer altijd zelf ontwikkelen maar kunnen ook een ontwikkeling faciliteren. Binnen bestaande plannen zullen verkopen niet altijd alleen maar door de gemeente worden gedaan. Daarbij kunnen ook marktpartijen worden betrokken. Actualisatie van de ontwikkelstrategie en op aanpassing van bestaande plannen in het licht van nieuwe woonwensen en demografische gegevens. De nieuwe gemeentelijke woonvisie vormt hiervoor het kader.

- *Grote terughoudendheid bij nieuwe verwervingen*

Wij zullen slechts in zeer uitzonderlijke situaties gronden en bezittingen van derden aankopen. De krimp van de bevolking maakt aankoop van gronden ook niet of nauwelijks noodzakelijk. En zoals wij in ons beleid voor de ontwikkeling van werklocaties/bedrijventerreinen hebben aangegeven, beschikken wij vooralsnog over voldoende uitgeefbare grond voor bedrijven en zal het accent de komende jaren vooral gericht zijn op herstructurering van bestaande terreinen.

- *Terughoudendheid bij nieuwe uitgaven*

In de gebiedsontwikkelingen wordt kritisch omgegaan met uitgaven. Er wordt zoveel mogelijk geprobeerd om pas geld uit te geven indien wij ook reële verkopen kunnen verwachten.

- *Een meer actieve markt- en marketingstrategie*

Met bescheiden middelen willen wij ons actiever inzetten voor het stimuleren van de verkoop van woningbouwkavels en van kavels voor bedrijven. Daarnaast proberen we meer in te spelen op de wensen van de potentiële kopers.

De financiële vertaling van de woonvisie zal de gewenste opbouw van de reserve grondexploitatie negatief beïnvloeden.

Bijlagen

1. Meerjarenbegroting per programma

Programma 1

Bedragen x1000

Exploitatie	Werkelijk 2017	Begroting na wijzigingen	2019	2020	2021	2022
Lasten						
Kunst en cultuur	808	855	871	870	850	849
Onderwijs	568	612	783	934	1.086	1.237
Leerlingenvervoer	660	600	600	600	600	600
Recreatie en toerisme	422	473	478	452	498	488
Economische structuurversterking	842	4.005	2.739	580	263	263
Totaal Lasten	3.299	6.544	5.470	3.436	3.296	3.436
Baten						
Kunst en cultuur	58	67	125	124	104	104
Onderwijs	393	428	579	731	882	1.033
Leerlingenvervoer	13	4	4	4	4	4
Recreatie en toerisme	0	0	0	0	0	0
Economische structuurversterking	117	1.795	862	29	29	29
Totaal Baten	581	2.294	1.570	887	1.019	1.170
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-2.718	-4.251	-3.901	-2.549	-2.278	-2.266
Stortingen						
Onderwijs	0	0	0	0	0	0
Economische structuurversterking	2.000	0	0	0	0	0
Totaal Stortingen	2.000	0	0	0	0	0
Onttrekkingen						
Kunst en cultuur	28	35	0	0	0	0
Onderwijs	0	108	81	0	0	0
Recreatie en toerisme	13	0	0	0	0	0
Economische structuurversterking	2.664	1.756	1.473	297	20	20
Totaal Onttrekkingen	2.705	1.899	1.554	297	20	20
Mutaties reserves	705	1.899	1.554	297	20	20
Gerealiseerd resultaat	-2.014	-2.351	-2.346	-2.252	-2.258	-2.246

Programma 2

Bedragen x1000

Exploitatie	Werkelijk 2017	Begroting na wijzigingen	2019	2020	2021	2022
Lasten						
Sport	1.418	1.009	952	923	923	923
Gezondheidszorg	576	626	556	556	556	459
Algemene voorzieningen	1.791	1.916	1.943	1.943	1.943	1.943
Preventie	1.019	1.260	1.223	1.223	1.223	1.223
Inkomen	13.919	13.422	14.634	14.634	14.634	14.634
Participatie	5.641	5.994	5.908	5.675	5.489	5.325
Individuele voorzieningen	14.746	14.925	15.044	15.261	15.341	15.319
Totaal Lasten	39.110	39.152	40.261	40.215	40.109	39.826
Baten						
Sport	0	0	0	0	0	0
Algemene voorzieningen	77	0	0	0	0	0
Preventie	3	0	0	0	0	0
Inkomen	12.242	11.656	12.183	12.183	12.183	12.183
Participatie	395	12	12	12	12	12
Individuele voorzieningen	649	428	428	428	428	428
Totaal Baten	13.365	12.096	12.622	12.622	12.622	12.622
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-25.745	-27.056	-	-	-	-
			27.638	27.593	27.487	27.204
Onttrekkingen						
Sport	488	21	25	0	0	0
Gezondheidszorg	100	60	0	0	0	0
Participatie	125	0	0	0	0	0
Totaal Onttrekkingen	713	81	25	0	0	0
Mutaties reserves	713	81	25	0	0	0
Gerealiseerd resultaat	-25.031	-26.975	-	-	-	-
			27.613	27.593	27.487	27.204

Programma 3

Bedragen x1000

Exploitatie	Werkelijk 2017	Begroting na wijzigingen	2019	2020	2021	2022
Lasten						
Ruimtelijke ontwikkeling	97	136	107	82	82	82
Wonen en leefomgeving	282	187	150	122	113	105
Bouwvergunningen	118	114	115	115	115	115
Grondexploitatie	11.081	4.004	4.119	4.189	3.865	4.718
Centrumplan Coevorden	488	916	812	520	513	505
Mobiliteit	317	351	57	57	57	57
Structuur en ontwikkelplannen	66	155	155	155	155	155
RSP	2.500	70	76	866	228	227
Vastgoed	6.589	5.812	5.788	5.605	5.791	5.146
Totaal Lasten	21.538	11.746	11.378	11.710	10.919	11.109
Baten						
Ruimtelijke ontwikkeling	125	0	99	99	99	99
Wonen en leefomgeving	211	95	80	52	44	44
Bouwvergunningen	1.451	955	823	823	823	823
Grondexploitatie	9.406	4.004	4.119	4.189	3.865	4.718
Mobiliteit	224	50	150	0	0	0
Structuur en ontwikkelplannen	84	86	87	87	87	87
RSP	0	160	160	160	160	160
Vastgoed	4.896	1.281	1.301	1.301	1.266	1.266
Totaal Baten	16.396	6.630	6.819	6.711	6.344	7.197
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-5.141	-5.116	-4.559	-4.999	-4.575	-3.912
Stortingen						
Grondexploitatie	116	0	0	0	0	0
Centrumplan Coevorden	76	0	0	0	0	0
Mobiliteit	217	50	150	0	0	0
RSP	526	384	378	378	137	137
Vastgoed	3.185	160	76	83	76	274
Totaal Stortingen	4.120	595	604	461	213	411
Onttrekkingen						
Ruimtelijke ontwikkeling	13	180	149	0	0	0
Wonen en leefomgeving	0	0	0	0	0	0
Grondexploitatie	1.792	0	0	0	0	0
Centrumplan Coevorden	0	381	284	0	0	0
Mobiliteit	267	300	0	0	0	0
Structuur en ontwikkelplannen	5	75	75	75	75	75
RSP	2.705	90	90	879	0	0
Vastgoed	970	185	158	70	338	0
Totaal Onttrekkingen	5.751	1.211	756	1.025	413	75
Mutaties reserves	1.631	616	152	563	200	-336
Gerealiseerd resultaat	-3.510	-4.500	-4.407	-4.435	-4.374	-4.248

Programma 4

Bedragen x1000

Exploitatie	Werkelijk 2017	Begroting na wijzigingen	2019	2020	2021	2022
Lasten						
Bovengrondse infrastructuur	2.529	4.566	4.657	3.162	3.086	3.110
Groen en landschap	627	1.121	1.051	549	547	547
Afvalverwijdering en -verwerking	3.097	3.454	3.609	3.609	3.609	3.609
Riolering	3.145	2.706	2.795	2.854	2.907	2.993
Milieu	22	49	50	50	50	50
Begraafplaatsen	294	282	285	285	285	283
Heffingen	3	0	0	0	0	0
Totaal Lasten	9.717	12.179	12.447	10.509	10.484	10.591
Baten						
Bovengrondse infrastructuur	131	65	65	65	65	65
Groen en landschap	105	85	68	68	68	68
Afvalverwijdering en -verwerking	297	500	521	521	521	521
Riolering	632	159	163	221	275	361
Milieu	80	35	35	35	35	35
Begraafplaatsen	2	2	2	2	2	2
Heffingen	7.727	7.848	8.173	8.173	8.173	8.173
Totaal Baten	8.974	8.692	9.027	9.085	9.139	9.225
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-743	-3.487	-3.421	-1.425	-1.346	-1.367
Stortingen						
Bovengrondse infrastructuur	38	0	0	0	0	0
Riolering	0	0	0	0	0	0
Totaal Stortingen	38	0	0	0	0	0
Onttrekkingen						
Bovengrondse infrastructuur	0	1.500	1.500	0	0	0
Groen en landschap	0	585	500	0	0	0
Riolering	0	0	0	0	0	0
Heffingen	0	65	0	0	0	0
Totaal Onttrekkingen	0	2.150	2.000	0	0	0
Mutaties reserves	-38	2.150	2.000	0	0	0
Gerealiseerd resultaat	-781	-1.337	-1.421	-1.425	-1.346	-1.367

Programma 5

Bedragen x1000

Exploitatie	Werkelijk 2017	Begroting na wijzigingen	2019	2020	2021	2022
Lasten						
Veiligheidsbevorderende maatregelen	2.687	2.857	3.014	3.005	3.035	3.040
Gemeenteraad en commissies	604	599	625	625	628	625
Burgemeester en wethouders	859	830	778	778	778	778
Bestuurlijke samenwerking	90	164	216	217	216	216
Burgerzaken	421	298	312	312	312	312
Stimuleringsfonds dorpen en wijken	379	710	710	710	710	710
Bedrijfsvoering	21.682	23.492	24.393	24.062	24.199	24.153
Totaal Lasten	26.722	28.950	30.048	29.709	29.878	29.834
Baten						
Veiligheidsbevorderende maatregelen	83	48	48	48	48	48
Gemeenteraad en commissies	3	0	0	0	0	0
Burgemeester en wethouders	187	168	106	106	106	106
Burgerzaken	734	607	508	422	431	322
Stimuleringsfonds dorpen en wijken	50	0	0	0	0	0
Bedrijfsvoering	523	499	336	193	218	198
Totaal Baten	1.580	1.322	997	768	803	674
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-25.141	-27.628	- 29.051	- 28.941	- 29.075	- 29.160
Stortingen						
Bedrijfsvoering	100	0	0	0	0	0
Onttrekkingen						
Stimuleringsfonds dorpen en wijken	150	0	0	0	0	0
Bedrijfsvoering	195	100	166	0	0	0
Totaal Onttrekkingen	345	100	166	0	0	0
Mutaties reserves	245	100	166	0	0	0
Gerealiseerd resultaat	-24.897	-27.528	- 28.885	- 28.941	- 29.075	- 29.160

Programma 6

Bedragen x1000

Exploitatie	Werkelijk 2017	Begroting na wijzigingen	2019	2020	2021	2022
Lasten						
Financiering en dividend	36	36	36	202	402	528
Algemene uitkering gemeentefonds	0	0	0	0	0	0
Algemene baten en lasten	0	357	1.784	1.724	1.506	1.660
Heffing gemeentelijke belastingen	37	66	66	66	66	66
Saldo jaarrekening na bestemming	3.105	0	0	0	0	0
Inning gemeentelijke belastingen	232	157	142	142	142	142
Totaal Lasten	3.410	615	2.027	2.134	2.116	2.396
Baten						
Financiering en dividend	1.128	1.541	1.441	1.612	1.864	2.049
Algemene uitkering gemeentefonds	53.332	55.908	57.126	57.734	58.123	58.405
Heffing gemeentelijke belastingen	10.100	10.445	10.570	10.640	10.640	10.640
Inning gemeentelijke belastingen	61	70	55	55	55	55
Totaal Baten	64.621	67.964	69.192	70.041	70.682	71.149
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	61.211	67.348	67.164	67.907	68.566	68.754
Stortingen						
Financiering en dividend	281	402	485	499	552	612
Algemene baten en lasten	2.054	2.960	4.000	2.000	2.000	2.000
Resultaat bestemming	2.643	1.325	97	0	0	0
Totaal Stortingen	4.979	4.687	4.582	2.499	2.552	2.612
Onttrekkingen						
Algemene baten en lasten	0	0	2.000	0	0	0
Resultaat bestemming	0	0	0	0	0	0
Totaal Onttrekkingen	0	0	2.000	0	0	0
Mutaties reserves	-4.979	-4.687	-2.582	-2.499	-2.552	-2.612
Gerealiseerd resultaat	56.232	62.661	64.582	65.407	66.014	66.142

2. Overzicht nieuwe investeringen

Overzicht van de investeringen die wij in 2019 hebben gepland:

OVERZICHT INVESTERINGEN 2019	
<i>Bedragen x € 1.000</i>	
Tractie	
Vervanging S2B32396, gladheidsbestrijdingsapp. (doorgeschoven uit 2018)	45
Vervanging S2B32397, gladheidsbestrijdingsapp. (doorgeschoven uit 2018)	60
Opel Astra SW 10-GD-ZR	30
VW Caddy 8-VSZ-75	30
VW Caddy 8-VSZ-85	30
John Deere 6330	165
Maaiarm Herder Grenadier JD 6330	75
Zoutstrooier Stratos B35-30 AVCLN	50
Zoutstrooier Stratos B40-36 PCLN	50
Kipper Tompson TB45	45
Schliessing 480MXF	65
Rioned Multijet 150/75 (WP-FX-13)	45
	Subtotaal 690
<i>Onderstaande bedragen worden conform activabeleid direct afgeschreven</i>	
Maaimachine Stiga Park Pro 540 IX	10
Sneeuwplough SNK 240 VPZ (SNK21095)	16
Aanhangwagen enkelassige ongekeentekend	3
Aanhangwagen Saris H2 enkelassig ongekeentekend	3
Aanhangwagen Saris BC676 enkelassig ongekeentekend	3
Aanhangwagen P-kipper WR-XT-11	8
Aanhangwagen H200 WL-65-PV	3
Aanhangwagen Hapert G WV-27-HH	15
Schaftwagen Zuid (Actief voor Werk)	15
Directbouw type BW2500 SGT (WL-NR-36)	15
Votex klepelmaaier RM 2307	15
	Subtotaal 106
	Totaal tractie 796
Riolering	
Riolering; Pompen en gemalen 2019	300
Riolering; vervanging en optimalisatie 2019	1.246
	Totaal rioleringen 1.546
Openbare ruimte	
Vervanging openbare verlichting	428
	Totaal openbare ruimte 428
Huisvesting	
Kasteel 5 ontmoetingsplek	120
	Totaal huisvesting 120
Totaal investeringen 2019	2.784

3. Overzicht lopende investeringen

Stand van zaken van de investeringen tot en met september.

OVERZICHT LOPENDE INVESTERINGEN			
Bedragen x € 1.000			
	Begroting	Werkelijk t/m september 2018	Restant
Tractie			
Vervanging Volvo FM9 (doorgeschoven uit 2017)	175		175
Vervanging Fendt 712 vario (noord) (doorgeschoven uit 2017)	240		240
Vervanging Mercedes Sprinter	40		40
Vervanging Trilo SG118oK (noord)	65	65	0
Vervanging Fendt 712 vario (zuid)	240		240
Vervanging S2B32394, gladheidsbestrijdingsapp.	45		45
Vervanging S2B32395, gladheidsbestrijdingsapp.	45		45
Vervanging S2B32396, gladheidsbestrijdingsapp.	45		45
Vervanging S2B32397, gladheidsbestrijdingsapp.	60		60
Sneeuwplough HYL 265K 24 VEPZ-g (HYK0672)	18		18
Sneeuwplough SNK 240 VPZ (SNK21266)	15		15
Aanhangwagen Hapert D 2000	8		8
Ducker AWS 22 (takkenschaar)	10		10
Vervanging Toro GM5910	115	115	0
Vervanging Volkswagen Pick Up	30	25	5
Vervanging Kipper met hydr. kraan	80		80
Totaal tractie	1.231	205	1.026
Riolering			
Riolering: reconstructie Wachtum	1300	24	1276
Riolering: optimalisering Oosterhesselen	332	14	318
Riolering: optimalisering Dalen, Goornstraat	403	508	-105
Riolering: grp 2017	111	0	111
Riolering: pompen en gemalen 2018	300	20	280
Riolering: grp 2018	100	0	100
Totaal riolering	2.546	566	1.980
Openbare ruimte			
Herinrichting Poppenhare	80		
Herinrichting Poppenhare; bijdrage provincie	-60		
	20		
Vervanging openbare verlichting	428	169	259
Totaal openbare ruimte	448	169	259
Huisvesting			
Renovatie brandweerkazerne Zwinderen	265		
Renovatie brandweerkazerne Zweeloo	135		
	400		

RSP			
RSP: spoorboog	13.490	11.635	1.855
RSP: spoorboog, bijdrage provincie	-10.792	-9.777	-1.015
	2.698	1.858	840
RSP: stationsomgeving	15.180	2.699	12.481
RSP: stationsomgeving, bijdrage provincie	-12.144	-3.304	-8.840
	3.036	-605	3.641
Totaal RSP	5.734	1.253	4.481
Totaal	10.359	2.193	7.746

4. Reserves en voorzieningen

Overzicht reserves en voorzieningen 2019

In deze begroting hebben wij diverse toevoegingen en onttrekkingen aan reserves en voorzieningen begroot. Deze maken onderdeel uit van de lasten en baten op de zes programma's. Onderstaand treft u een overzicht aan van de verwachte beginstand per 2019, de begrote toevoegingen en onttrekkingen, en de verwachte eindstand op 31 december 2019. Onder de tegel 'Financiële begroting' hebben wij een overzicht opgenomen of de mutaties in de reserves en voorzieningen een incidenteel of structureel karakter hebben.

STAAT VAN RESERVES EN VOORZIENINGEN					
<i>Bedragen x € 1.000</i>					
Naam reserve/voorziening	Stand per 1-1-2019	Toevoeging rente	Toevoeging tlv exploitatie	Onttrekking tgv exploitatie	Stand per 31-12-2019
Algemene reserves					
Algemene reserve	22.412	336	4.097	3.112	23.733
Reserve verkoop aandelen Essent	8.667				8.667
Totaal algemene reserves	31.079	336	4.097	3.112	32.400
Bestemmingsreserves					
Grondexploitatie	126	2			128
Decentralisatie sociaal domein	2.000	0		2.000	0
Stedelijke vernieuwing	295	4		284	15
Nieuwbouw gemeentehuis	173	3			175
Wegen	218	3			221
Vastgoed	447	7	76	113	416
Onderhoud sportcomplex De Swaneburg	249	4			252
cofinanciering BDU	535	8	150		693
Regio Specifiek Pakket (RSP)	964	10	378	90	1.262
Plopsaland	137	2		20	119
Kapitaallasten Hof van Coevorden	198	3		70	131
Dutch TechZone	1.001	15		812	203
Totaal bestemmingsreserves	6.216	58	604	3.389	3.489
Totaal reserves	37.294	395	4.701	6.501	35.889
Voorzieningen					
Vordering op Attero	21				21
Rioleringen	1.509			163	1.346
Voorziening oud-wethouders	584			38	547
Totaal voorzieningen	2.114	0	0	201	1.914
Totaal Generaal	39.408	395	4.701	6.702	37.802

Overzicht reserves en voorzieningen 2020-2022

De meerjarige toevoegingen en onttrekkingen aan reserves en voorzieningen die wij in de begroting hebben opgenomen, zijn als volgt.

STAAT VAN RESERVES EN VOORZIENINGEN MEERJARIG													
Bedragen x € 1.000													
Naam reserve/voorziening	2020				2021				2022				Stand 31 december
	Stand 1 januari	Toevoeging rente 1,5%	Toevoeging	Onttrekking	Stand 1 januari	Toevoeging rente 1,5%	Toevoeging	Onttrekking	Stand 1 januari	Toevoeging rente 1,5%	Toevoeging	Onttrekking	
Algemene reserves													
Algemene reserve	23.733	356	2.000	75	26.014	390	2.000	75	28.329	425	2.000	75	30.679
Reserve verkoop aandelen Essent	8.667				8.667				8.667				8.667
Totaal algemene reserves	32.400	356	2.000	75	34.681	390	2.000	75	36.996	425	2.000	75	39.346
Bestemmingreserves													
Grondexploitatie	128	2			130	2			132	2			134
Decentralisatie sociaal domein	0	0			0	0			0	0			0
Stedelijke vernieuwing	15	0			16	0			16	0			16
Nieuwbouw gemeentehuis	175	3			178	3			180	3			183
Wegen	221	3			225	3			228	3			232
Vastgoed	416	6	83		506	8	76	280	309	5	274		587
Onderhoud sportcomplex De Swaneburg	252	4			256	4			260	4			264
Cofinanciering BDU	693	10			703	11			714	11			725
Regio Specifiek Pakket (RSP)	1.262	13	378	879	773	8	137		917	9	137		1.063
Plopsaland	119	2		20	101	2		20	83	1		20	64
Kapitaallasten Hof van Coevorden	131	2		70	63	1		58	6	0			6
Dutch TechZone	203	3		206	0	0			0	0			0
Totaal bestemmingreserves	3.489	46	461	1.175	2.821	38	213	358	2.714	36	411	20	3.141

Totaal reserves	35.889	402	2.461	1.250	37.502	429	2.213	433	39.710	461	2.411	95	42.487
Voorzieningen													
Vordering op Attero	21				21				21				21
Rioleringen	1.346			221	1.125			275	850			361	489
Oud-wethouders	547			38	509			38	472			38	434
Totaal voorzieningen	1.914	0	0	259	1.655	0	0	313	1.343	0	0	399	944
Totaal Generaal	37.802	402	2.461	1.509	39.157	429	2.213	746	41.052	461	2.411	494	43.431

5. Taakvelden conform BBV

Overzicht taakvelden

TAAKVELDEN CONFORM BBV, LASTEN				
bedragen * € 1.000				
Taakvelden lasten	2019	2020	2021	2022
0.1 Bestuur	1.824	1.825	1.827	1.824
5. Bestuur en Organisatie	1.824	1.825	1.827	1.824
0.10 Mutaties reserves	6.638	4.304	3.924	4.182
3. Ruimte en leefomgeving	604	461	213	411
6. Financiering en alg. dekkingsmiddelen	6.034	3.843	3.711	3.771
0.11 Res. van de rekening van baten en lasten	97			
6. Financiering en alg. dekkingsmiddelen	97			
0.2 Burgerzaken	1.641	1.641	1.641	1.641
5. Bestuur en Organisatie	1.641	1.641	1.641	1.641
0.4 Overhead	9.775	9.670	9.664	9.646
3. Ruimte en leefomgeving	351	351	351	351
5. Bestuur en Organisatie	9.424	9.320	9.314	9.295
0.5 Treasury	36	202	402	528
6. Financiering en alg. dekkingsmiddelen	36	202	402	528
0.62 OZB niet-woningen	35	35	35	35
6. Financiering en alg. dekkingsmiddelen	35	35	35	35
0.64 Belastingen overig	173	173	173	173
6. Financiering en alg. dekkingsmiddelen	173	173	173	173
0.8 Overige baten en lasten	235	380	346	501
6. Financiering en alg. dekkingsmiddelen	235	380	346	501
1.1 Crisisbeheersing en brandweer	1.915	1.941	1.971	1.976
5. Bestuur en Organisatie	1.915	1.941	1.971	1.976
1.2 Openbare orde en veiligheid	246	246	246	246
5. Bestuur en Organisatie	246	246	246	246
2.1 Verkeer en vervoer	6.378	5.651	5.083	5.074
3. Ruimte en leefomgeving	133	922	284	284
4. Openbare ruimte	4.652	3.157	3.082	3.105
5. Bestuur en Organisatie	1.593	1.571	1.717	1.685
2.4 Economische havens en waterwegen	2	2	2	2
4. Openbare ruimte	2	2	2	2
3.1 Economische ontwikkeling	4.208	2.047	1.732	1.730
1. Economie, onderwijs en cultuur	2.687	528	211	211
5. Bestuur en Organisatie	1.521	1.520	1.521	1.520
3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	13	13	13	13
1. Economie, onderwijs en cultuur	13	13	13	13
3.4 Economische promotie	296	264	303	293
1. Economie, onderwijs en cultuur	296	264	303	293
4.1 Openbaar basisonderwijs	15	15	15	15
1. Economie, onderwijs en cultuur	15	15	15	15
4.3 Onderwijsbeleid en leerlingzaken	1.368	1.520	1.671	1.822
1. Economie, onderwijs en cultuur	1.368	1.520	1.671	1.822
5.1 Sportbeleid en activering	952	923	923	923
2. Werk, jeugd en zorg	952	923	923	923
5.3 Cult. presentatie, -productie en -partic.	34	34	15	15
1. Economie, onderwijs en cultuur	34	34	15	15
5.4 Musea	121	121	121	121

1. Economie, onderwijs en cultuur	121	121	121	121
5.6 Media	716	715	714	713
1. Economie, onderwijs en cultuur	716	715	714	713
5.7 Openbaar groen en (openlucht) recreatie	3.638	3.141	3.147	3.145
1. Economie, onderwijs en cultuur	182	189	195	195
4. Openbare ruimte	1.051	549	547	547
5. Bestuur en Organisatie	2.405	2.403	2.404	2.403
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	2.657	2.657	2.657	2.656
2. Werk,jeugd en zorg	2.616	2.616	2.616	2.616
3. Ruimte en leefomgeving	26	25	25	25
5. Bestuur en Organisatie	16	16	16	16
6.2 Wijkteams	409	409	409	409
2. Werk,jeugd en zorg	409	409	409	409
6.3 Inkomensregelingen	16.061	16.061	16.014	16.014
2. Werk,jeugd en zorg	16.061	16.061	16.014	16.014
6.4 Begeleide participatie	6.784	6.533	6.342	6.148
2. Werk,jeugd en zorg	5.081	4.832	4.641	4.447
5. Bestuur en Organisatie	1.703	1.701	1.701	1.701
6.5 Arbeidsparticipatie	1.404	1.420	1.425	1.455
2. Werk,jeugd en zorg	1.404	1.420	1.425	1.455
6.6 Maatwerkvoorziening (WMO)	1.199	1.199	1.199	1.199
2. Werk,jeugd en zorg	1.199	1.199	1.199	1.199
6.71 Maatwerkdienstverlening 18+	8.712	8.746	8.774	8.706
2. Werk,jeugd en zorg	5.957	5.989	6.019	5.947
5. Bestuur en Organisatie	2.755	2.757	2.755	2.759
6.72 Maatwerkdienstverlening 18-	5.952	6.137	6.234	6.284
2. Werk,jeugd en zorg	5.952	6.137	6.234	6.284
6.81 Geëscaleerde zorg 18+	74	74	74	74
2. Werk,jeugd en zorg	74	74	74	74
7.1 Volksgezondheid	556	556	556	459
2. Werk,jeugd en zorg	556	556	556	459
7.2 Riolering	2.795	2.854	2.907	2.993
4. Openbare ruimte	2.795	2.854	2.907	2.993
7.3 Afval	5.185	5.189	5.185	5.188
4. Openbare ruimte	3.609	3.609	3.609	3.609
5. Bestuur en Organisatie	1.576	1.580	1.576	1.578
7.4 Milieubeheer	895	860	860	860
4. Openbare ruimte	50	50	50	50
5. Bestuur en Organisatie	845	810	810	810
7.5 Begraafplaatsen en crematoria	285	285	285	283
4. Openbare ruimte	285	285	285	283
8.1 Ruimtelijke ordening	2.136	1.906	1.906	1.908
3. Ruimte en leefomgeving	262	237	237	237
5. Bestuur en Organisatie	1.874	1.669	1.669	1.671
8.2 Grondexploitatie (niet-bedrijventerreine)	4.119	4.189	3.865	4.718
3. Ruimte en leefomgeving	4.119	4.189	3.865	4.718
8.3 Wonen en bouwen	7.240	6.737	6.908	6.247
1. Economie, onderwijs en cultuur	39	39	39	39
3. Ruimte en leefomgeving	6.488	5.986	6.157	5.496
4. Openbare ruimte	3	3	3	3

5. Bestuur en Organisatie	710	710	710	710
Eindtotaal	106.818	100.673	99.566	100.215
TAAKVELDEN CONFORM BBV, BATEN				
<i>bedragen * € 1.000</i>				
Taakvelden baten	2019	2020	2021	2022
0.1 Bestuur	106	106	106	106
5. Bestuur en Organisatie	106	106	106	106
0.10 Mutaties reserves	5.001	1.321	433	95
1. Economie, onderwijs en cultuur	1.554	297	20	20
2. Werk, jeugd en zorg	25			
3. Ruimte en leefomgeving	756	1.025	413	75
4. Openbare ruimte	500			
5. Bestuur en Organisatie	166			
6. Financiering en alg. dekkingsmiddelen	2.000			
0.2 Burgerzaken	508	422	431	322
5. Bestuur en Organisatie	508	422	431	322
0.4 Overhead	102	102	102	102
5. Bestuur en Organisatie	102	102	102	102
0.5 Treasury	1.441	1.612	1.864	2.049
6. Financiering en alg. dekkingsmiddelen	1.441	1.612	1.864	2.049
0.61 OZB woningen	5.510	5.510	5.510	5.510
6. Financiering en alg. dekkingsmiddelen	5.510	5.510	5.510	5.510
0.62 OZB niet-woningen	3.003	3.003	3.003	3.003
6. Financiering en alg. dekkingsmiddelen	3.003	3.003	3.003	3.003
0.64 Belastingen overig	266	266	266	266
6. Financiering en alg. dekkingsmiddelen	266	266	266	266
0.7 Alg. uitkeringen en ov. uitkeringen GF	57.126	57.734	58.123	58.405
6. Financiering en alg. dekkingsmiddelen	57.126	57.734	58.123	58.405
1.1 Crisisbeheersing en brandweer	38	38	38	38
5. Bestuur en Organisatie	38	38	38	38
1.2 Openbare orde en veiligheid	24	24	24	24
3. Ruimte en leefomgeving	14	14	14	14
5. Bestuur en Organisatie	10	10	10	10
2.1 Verkeer en vervoer	1.894	250	276	256
3. Ruimte en leefomgeving	310	160	160	160
4. Openbare ruimte	1.565	65	65	65
5. Bestuur en Organisatie	18	25	51	31
3.1 Economische ontwikkeling	983			
1. Economie, onderwijs en cultuur	833			
5. Bestuur en Organisatie	150			
3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	29	29	29	29
1. Economie, onderwijs en cultuur	29	29	29	29
3.4 Economische promotie	1.846	1.916	1.916	1.916
6. Financiering en alg. dekkingsmiddelen	1.846	1.916	1.916	1.916
4.3 Onderwijsbeleid en leerlingzaken	583	734	886	1.037
1. Economie, onderwijs en cultuur	583	734	886	1.037
5.3 Cult. presentatie, -productie en -partic.	19	19		
1. Economie, onderwijs en cultuur	19	19		
5.6 Media	106	105	104	104

1. Economie, onderwijs en cultuur	106	105	104	104
5.7 Openbaar groen en (openlucht) recreatie	68	68	68	68
4. Openbare ruimte	68	68	68	68
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	8	8	8	8
3. Ruimte en leefomgeving	8	8	8	8
6.3 Inkomensregelingen	12.283	12.283	12.283	12.283
2. Werk,jeugd en zorg	12.283	12.283	12.283	12.283
6.5 Arbeidsparticipatie	12	12	12	12
2. Werk,jeugd en zorg	12	12	12	12
6.6 Maatwerkvoorziening (WMO)	3	3	3	3
2. Werk,jeugd en zorg	3	3	3	3
6.71 Maatwerkdienstverlening 18+	325	325	325	325
2. Werk,jeugd en zorg	325	325	325	325
7.2 Riolering	3.794	3.852	3.906	3.992
4. Openbare ruimte	3.794	3.852	3.906	3.992
7.3 Afval	4.755	4.755	4.755	4.755
4. Openbare ruimte	4.689	4.689	4.689	4.689
5. Bestuur en Organisatie	66	66	66	66
7.4 Milieubeheer	35	35	35	35
4. Openbare ruimte	35	35	35	35
7.5 Begraafplaatsen en crematoria	376	376	376	376
4. Openbare ruimte	376	376	376	376
8.1 Ruimtelijke ordening	186	186	186	186
3. Ruimte en leefomgeving	186	186	186	186
8.2 Grondexploitatie (niet-bedrijventerreine	4.119	4.189	3.865	4.718
3. Ruimte en leefomgeving	4.119	4.189	3.865	4.718
8.3 Wonen en bouwen	2.182	2.154	2.111	2.111
3. Ruimte en leefomgeving	2.182	2.154	2.111	2.111
Eindtotaal	106.727	101.435	101.041	102.132
SALDO	-90	762	1.475	1.917

6. Incidentele baten en lasten

Overzicht incidentele baten en lasten

In onderstaande tabel hebben wij weergegeven welke baten en lasten in onze begroting een incidenteel karakter hebben. Dit is een verplicht voorgeschreven overzicht conform het BBV. Het overzicht geeft inzicht in de mate waarin wij incidentele lasten dekken met incidentele baten. Het uitgangspunt van onze begroting is uiteraard dat wij onze structurele uitgaven dekken met structurele inkomsten. Daarmee is onze begroting meerjarig in balans.

OVERZICHT INCIDENTELE BATEN EN LASTEN							
<i>Bedragen x € 1.000</i>							
	2019	2020	2021	2022			
Programma en omschrijving	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten
Economie, onderwijs en cultuur							
Dutch TechZone	852		317				
Bestemmingsreserve Dutch TechZone		812		277			
Centrumvisie	1.624						
Incidentele subsidies voor Centrumvisie		833					
Algemene reserve voor Centrumvisie		641					
Onderwijsachterstandenbeleid, onttr. Alg.res.		81					
Overig (zwembaden)		25					
Werk, jeugd en zorg							
Vrijval van de middelen reserve sociaal domein		2.000					
Storting in de algemene reserve		2.000					
Ruimte en leefomgeving							
Ambitiedocument omgevingswet		149					
Onttrekking uit algemene reserve		149					
Bouw- en woonrijp maken Bogas A en D		284					
Onttrekking reserve stedelijke vernieuwing		284					
Incidentele bijdrage derden mobiliteit		150					
Storting bestemmingsreserve		150					
RSP, storting in bestemmingsreserve		378		378	137		137
RSP, incidentele afschrijving				690			
RSP, onttrekking bestemmingsreserve		90		880			
RSP, bijdragen derden		160		160		160	160
Openbare ruimte							
Onderhoud wegen		1.500					
Onttrekking algemene reserve		1.500					
Duurzaam groenonderhoud		500					
Onttrekking algemene reserve		500					
Bestuur en organisatie							
Bedrijfsvoering: Toezicht en handhaving		60					
Onttrekking algemene reserve voor ICT		166					
Financiering en dekkingsmiddelen							
N.v.t.							
Totaal incidentele baten en lasten	7.497	7.391	1.385	1.317	137	160	137
						160	

7. Begrotingssubsidies

Begrotingssubsidies volgens art. 4.23 lid 3 c (Awb)

BEGROTINGSSUBSIDIES	
Naam organisatie	Subsidie
Icare Jeugdgezondheidszorg:	
- Uniforme deel jeugdgezondheidszorg	429.000
- Lokaal Maatwerkdeel	103.000
Totaal Icare	532.000
Stichting Biblionet Drenthe	580.100
Stichting Maatschappelijk Welzijn Coevorden	1.625.400
Gemeentelijke gezondheidsdienst (GGD) (preventief jeugdwerk)	36.000
Stichting Humanitas (afdeling Coevorden)	19.100
Stichting Contactpunt Mantelzorg Coevorden	10.000
Stichting Voedselbank Zuid-Oost Drenthe	3.100
Stichting Toeristisch-Recreatief Coevorden	163.100
Stichting Geopark De Hondsrug	15.000
Stichting Dalen Promotie inzake Fiets4Daagse	6.000
Stichting Streekomroep ZO34!	17.600
Stichting Cultuurpodium Coevorden	112.600
Tentoonstellingsvereniging Zuidenveld	14.500
Stichting Platform Gehandicaptenbeleid	6.100
Stichting Stedelijk Museum Coevorden	121.000
Stichting Ondernemend Coevorden	1.750
Havenvereniging Coevorden	10.000

In deze bijlage zijn de begrotingssubsidies als bedoeld in artikel 4:23 lid 3 onder c Awb opgenomen. Dit zijn de subsidies voor, voornamelijk, grotere instellingen die naar verwachting als enige in aanmerking komen voor de subsidie. In die gevallen is het niet opportuun om een aparte subsidieregeling op te stellen. De wet stelt in dat geval als eis dat de subsidie-ontvanger en het bedrag waarop de subsidie ten hoogste kan worden vastgesteld op de begroting worden vermeld.

8. Verbonden partijen

Overzicht verbonden partijen

KADERSTELLEDE INFORMATIE VERBONDEN PARTIJEN			
Verbonden partij	Wijze van deelneming	Betrokkenen	Bestuurlijk belang/bevoegdheid
1. Gemeenschappelijke regelingen			
Recreatieschap Drenthe (programma 1)	De deelnemers wijzen elk één lid en één plaatsvervangend lid aan voor het algemeen bestuur.	De twaalf gemeenten in Drenthe en de Friese gemeente Ooststellingwerf.	De portefeuillehouder vertegenwoordigt onze gemeente in het AB.
EMCO-groep (programma 2)	De gemeenteraden van de deelnemers benoemen de leden van het bestuur: de gemeente Emmen 4 leden; de gemeente Coevorden 2 leden; de gemeente Borger - Odoorn 2 leden.	De gemeenten Emmen, Coevorden en Borger-Odoorn.	De gemeenteraad heeft twee leden van het college aangewezen als vertegenwoordiger in het AB.
Gemeenschappelijke Gezondheidsdienst Drenthe (GGD Drenthe) (programma 2)	Het college van burgemeester en wethouders wijst één lid en één plaatsvervangend lid aan voor het algemeen bestuur.	De twaalf gemeenten in Drenthe.	De portefeuillehouder in het college is aangewezen als vertegenwoordiger in het AB.
Regionale Uitvoeringsdienst Drenthe (RUD) (programma 5)	De colleges van burgemeester en wethouders van de deelnemende gemeenten wijzen ieder één lid van het algemeen bestuur aan. Zij wijzen tevens in ieder geval één vervangend lid van het algemeen bestuur aan.	De provincie Drenthe en de twaalf gemeenten in Drenthe.	De portefeuillehouder in het college vertegenwoordigt het college in het algemeen bestuur.
Veiligheidsregio Drenthe (VRD) (programma 5)	Het algemeen bestuur bestaat uit de burgemeesters van de aan deze regeling deelnemende gemeenten.	De twaalf gemeenten in Drenthe.	De burgemeester is lid van het algemeen bestuur en heeft één stem.
Bestuursacademie Noord-Nederland (BANN) (programma 6)	De raden van de deelnemende gemeenten kiezen uit hun midden één lid en één plaatsvervangend lid van het algemeen bestuur, de voorzitter daaronder begrepen. De gemeentesecretaris is als gemeentelijk vertegenwoordiger in het algemeen bestuur aangewezen.	De provincies Groningen, Friesland en Drenthe, de Groningse, Friese en Drentse gemeenten en de deelnemende waterschappen.	Gezien de aard van de regeling zijn de belangen gering.
Euregio Enschede/Gronau (programma 5)	Elke deelnemer wijst vertegenwoordigers aan voor het algemeen bestuur. Het aantal is afhankelijk van de betaalde lidmaatschapsbijdragen, die gebaseerd zijn op de inwonersaantallen. Wij hebben 3 vertegenwoordigers in het	129 Nederlandse en Duitse gemeenten, steden en (Land-)Kreise uit de deelgebieden Vechtdal, regio Twente, regio Achterhoek, de Landkreise Grafschaft	De gemeenteraad heeft de burgemeester, een wethouder en een raadslid aangewezen als gemeentelijk vertegenwoordiger in het algemeen bestuur.

	algemeen bestuur.	Bentheim, Emsland en Osnabrück, de steden Osnabrück en Münster en de Kreise in het Münsterland.	
Eems Dollard Regio (EDR) (programma 5)	Elke deelnemer wijst twee vertegenwoordigers aan in de EDR-raad.	Duitse en Nederlandse gemeenten, WGR-regio's, Kamers van Koophandel en overige publiekrechtelijke lichamen die de regeling ondertekend hebben.	De gemeenteraad heeft de burgemeester en de portefeuillehouder financiën aangewezen als lid van de EDR-raad.
Bedrijfsvoeringsorganisatie Publiek Vervoer Groningen Drenthe (beoogde inwerkingtreding 1-1-2018) (Programma 2)	Het bestuur bestaat uit een afvaardiging van de collegeleden van de deelnemers: 1 vertegenwoordiger per deelnemer per regio en een vertegenwoordiger van het OV-bureau.	De colleges van de gemeenten in Groningen en Drenthe en het dagelijks bestuur van het OV-bureau Groningen Drenthe.	De regio Zuidoost-Drenthe bestaat uit de gemeenten Borger-Odoorn; Coevorden; Emmen. Deze regio levert één vertegenwoordiger voor het bestuur.
KADERSTELLEDE INFORMATIE VERBONDEN PARTIJEN (vervolg)			
Verbonden partij	Wijze van deelneming	Betrokkenen	Bestuurlijk belang/bevoegdheid
2. Vennootschappen en coöperaties			
GVZ Europark Coevorden-Emlichheim GmbH (programma 1)	Aandeelhouder. Het betreft een GmbH naar Duits recht, waarvan de gemeente medeaandeelhouder is.	De Samtgemeinde Emlichheim, de gemeente Coevorden, het district Grafschaft Bentheim, het land Niedersachsen en de Noordelijke Ontwikkelingsmaatschappij.	Drie leden van het college maken deel uit van de Aufsichtsrat respectievelijk de Gesellschafterversammlung.
N.V. Area reiniging (programma 4)	Aandeelhouder.	De gemeenten Coevorden, Emmen en Hoogeveen.	Wij hebben een vertegenwoordiger in de algemene vergadering van aandeelhouders (AVA) met paritair stemrecht. Daarnaast treden wij op als opdrachtgever. Binnen het college is een functionele scheiding aangebracht tussen de rol van aandeelhouder en die van opdrachtgever. De burgemeester vertegenwoordigt onze gemeente in de AVA.
N.V. Waterbedrijf Drenthe (programma 6)	Aandeelhouder.	De provincie Drenthe en de gemeenten in de provincie Drenthe zijn aandeelhouder	De portefeuillehouder financiën vertegenwoordigt onze gemeente in de AVA.

N.V. Rendo holding (programma 6)	Aandeelhouder. Daarnaast hebben wij met de groep kleine aandeelhouders tezamen het recht een voordracht te doen tot benoeming van één lid in de Raad van Commissarissen van de N.V. Rendo Holding.	Diverse gemeenten in Drenthe en Overijssel.	De burgemeester vertegenwoordigt onze gemeente in de AVA.
N.V. Bank Nederlandse Gemeenten (BNG) (programma 6)	Aandeelhouder.	Het rijk, de provincies en nagenoeg alle Nederlandse gemeenten.	De burgemeester vertegenwoordigt onze gemeente in de AVA.
Deelnemingen verkoop aandelen Essent			
Enexis Holding N.V. (programma 6)	Aandeelhouder.	Diverse provincies en gemeenten.	De burgemeester vertegenwoordigt onze gemeente in de AVA.
Publiek Belang Elektriciteitsproductie B.V. (50 % belang EPZ) (programma 6)	Aandeelhouder.	Diverse provincies en gemeenten.	De burgemeester vertegenwoordigt onze gemeente in de AVA.
Verkoop Vennootschap B.V. (programma 6)	Aandeelhouder.	Diverse provincies en gemeenten.	De burgemeester vertegenwoordigt onze gemeente in de AVA.
Vordering op Enexis B.V. (programma 6)	Aandeelhouder.	Diverse provincies en gemeenten.	De burgemeester vertegenwoordigt onze gemeente in de AVA.
CBL Vennootschap B.V. (programma 6)	Aandeelhouder.	Diverse provincies en gemeenten.	De burgemeester vertegenwoordigt onze gemeente in de AVA.
CSV Amsterdam B.V. (voorheen Claim Staat Vennootschap B.V.) (programma 6)	Aandeelhouder.	Diverse provincies en gemeenten.	De burgemeester vertegenwoordigt onze gemeente in de AVA.
3. Overige verbonden partijen			
Regionaal Overslag Centrum (ROC) (programma 1)	Een van de partijen bij een samenwerkingsovereenkomst	De gemeente Coevorden en de raden van bestuur van de partners in de Aannemerscombinatie CROCC.	Een lid van het college en een ambtelijke projectcoördinator vertegenwoordigen de gemeente in de stuurgroep ROC.

9. Beleidsindicatoren

Overzicht beleidsindicatoren

Op de website www.waarstaatjegemeente.nl is onder de tegel 'Besluit Begroting en Verantwoording' de actuele set met beleidsindicatoren beschikbaar. Onderstaand geven wij de meest actuele cijfers weer. Op de website is het mogelijk om de uitkomsten van onze indicatoren te vergelijken met bijvoorbeeld het landelijk gemiddelde, de andere Drentse gemeenten of vergelijkbare gemeenten qua grootteklasse (aantal inwoners).

BELEIDSINDICATOREN WAAR STAAT JE GEMEENTE

Indicator	Eenheid	Jaar	Waarde Coevorden
Programma 1. Economie, onderwijs en cultuur			
Banen	per 1.000 inw 15-64jr	2017	643,6
Absoluut verzuim	per 1.000 inw. 5-18 jr	2017	0,19
Relatief verzuim	per 1.000 inw. 5-18 jr	2017	38,1
Demografische druk	%	2018	81,6%
Vestigingen	per 1.000 inw 15-64jr	2017	140
Functiemenging	%	2017	47,8%
WOZ-waarde woningen	€	2014	€ 191.000
WOZ-waarde woningen	€	2015	€ 187.000
WOZ-waarde woningen	€	2016	€ 185.000
WOZ-waarde woningen	€	2017	€ 188.000
WOZ-waarde woningen	€	2018	€ 192.000
Programma 2. Werk, jeugd en zorg			
% Jeugdwerkloosheid	%	2015	1,9%
% Kinderen in armoede	%	2015	6,4%
% Niet sporters	%	2016	57%
Aantal re-integratievoorzieningen	per 1.000 inw 15-65jr	2e hj 2017	38,1
Bijstandsuitkeringen	per 1.000 inw 18jr eo	2e hj 2017	38,4
Hardekern jongeren	per 10.000 inwoners 12-14 jr	2014	0,6
Jongeren met delict voor rechter	%	2015	0,9%
Jongeren met jeugdbescherming	%	2e hj 2017	0,7%
Jongeren met jeugdhulp	% van alle jongeren tot 18 jaar	2e hj 2017	7,9
Jongeren met jeugdreclassering	%	2e hj 2017	0,2%
Netto arbeidsparticipatie	%	2017	64%
Verwijzingen Halt per 10.000 inwoners van 12-17 jaar	aantal per 10.000 inwoners	2017	70
Voortijdige schoolverlaters totaal (VO + MBO) %	%	2016	1,4%
Wmo-cliënten met een maatwerkarrangement	per 1.000 inwoners	2e hj 2017	47
Programma 3. Ruimte en leefomgeving			
Hernieuwbare elektriciteit	%	2016	23,8%
Nieuwbouw woningen	aantal per 1.000 woningen	2016	1,8
Ziekenhuisopname nav verkeersongeval met motorvoertuig	%	2015	6%
Ziekenhuisopname nav vervoersongeval met fietser	%	2015	7%
Programma 4. Openbare ruimte			

Fijn huishoudelijk restafval	kg per inwoner	2016	254
Programma 5. Bestuur en organisatie			
Diefstal uit woning per 1.000 inwoners	aantal per 1.000 inwoners	2017	3,5
Geweldsmisdrijven per 1.000 inwoners	aantal per 1.000 inwoners	2017	4,2
Vernieling en beschadiging per 1.000 inwoners	aantal per 1.000 inwoners	2017	3,3
Winkeldiefstal per 1.000 inwoners	aantal per 1.000 inwoners	2017	1,0
Programma 6. Financiering en dekkingsmiddelen			
Woonlasten éénpersoonshuishouden	€	2018	€ 796
Woonlasten meerpersoonshuishouden	€	2018	€ 843

